

1537

ΔΗΜ. Ν. ΓΙΑΝΝΙΑ

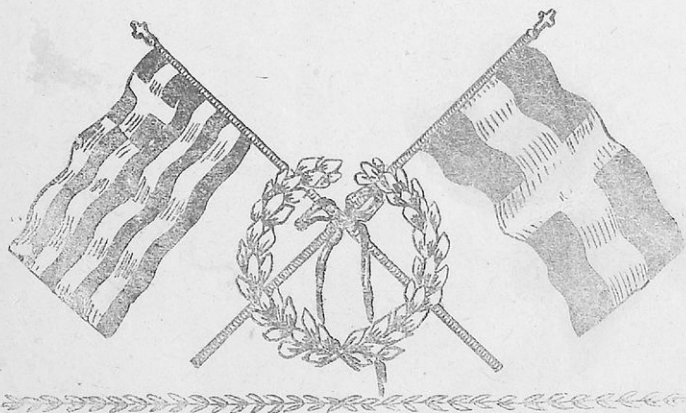

ΔΩΡΕΑ
ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΧΑΝΑ
ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΟΥ - ΛΑΧΑΝΑ

ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΗ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
Και για το Β' χρόνο συνδιδασκαλίας Ε' και ΣΤ'

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Γιαννιά
Γιαννιά
Γιαννιά
Γιαννιά

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ 1948

σικουός

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα.

A large, stylized handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long vertical stroke.

Τυπογραφείο Α. Σιδέρη—Βερανζέρου 24—'Αθήναι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἑλλάδα ἡ πατρίδα μας ἔχει τὴν πιὸ παλιὰ καὶ τὴν πιὸ ἔνδοξη ἱστορία ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα στὸν κόσμο. Κανένας ἄλλος λαὸς δὲν ἐδημιούργησε τόσο θαυμαστὰ ἔργα, οὔτε ἀνάδειξε τόσοσους μεγάλους καὶ φωτισμένους ἄντρες.

Ὅλοι παραδέχονται πὼς ἡ Ἑλλάδα στὴν ἀρχαιότητα ἦταν τὸ σχολεῖο τῶν γραμμάτων, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμα καὶ σήμερα τὰ πολιτισμένα ἔθνη μελετοῦν τὴν ἱστορία τῶν προγόνων μας, γιὰ νὰ διδαχτοῦν ἀπὸ τὰ ὑπέροχα ἔργα τους καὶ νὰ ἀναπτύξουν ἔτσι καὶ αὐτοὶ πιὸ πολὺ τὴ μόρφωση καὶ τὸν πολιτισμὸ τὸ δικό τους.

Κι ἐμεῖς στὰ σχολεῖα μας σπουδάζομε τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ φτάνοντας μὲ τὴ σειρά ὡς τὴ σημερινὴ ἐποχὴ.

Οἱ Ἡρωϊκοὶ Χρόνοι. Τὴν πιὸ παλιὰ ἐποχὴ τῆς ἱστορίας μας τὴν ὀνομάζομε ἡρωϊκοὺς χρόνους, γιὰτὶ τότε ἔζησαν οἱ φημισμένοι ἥρωες: ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησέας, ὁ Ἴάσωνας, ὁ Ὀρφέας καὶ ἄλλοι, πού ἔκαμαν ὑπεράνθρωπα ἡρωϊκὰ κατορθώματα. Τότε ἔγινε ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος καὶ οἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεά, πού τόσο μᾶς εὐχαριστοῦν, ὅταν τίς ἀκοῦμε ἢ τίς διαβάζωμε.

Αὐτὰ ὄλα τὰ μαθαίνομε στὴν τρίτη τάξη.

Οἱ Ἀρχαῖοι Χρόνοι. Ἐπειτα ἐρχόμαστε στὴν ἱστορία τῆς Σπάρτης καὶ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Στὴν ἱστορία τῆς Ἀθήνας καὶ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα. Προχωροῦμε στοὺς Περσικοὺς πολέμους, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐναμμένοι νίκησαν τοὺς βαρ-

βάρους Πέρσες και ἔδωκαν παράδειγμα στὸν κόσμον ὅλο, πὼς ξέρουν ν' ἀγωνίζονται και νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι. Ὑστερα ἀκολουθεῖ ἡ ἔνδοξη ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ.

Κατόπιν ἔρχεται ὁ καταστρεπτικὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος και οἱ Τριάκοντα τύραννοι. Μετὰ ἡ ἡγεμονία τῆς Θήβας μὲ τὸν Ἐπαμεινώνδα και τὸν Πελοπίδα. Συνέχεια ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδόνας και ὁ γιὸς του ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος και τέλος οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ποὺ κράτησαν ἐλεύθερη τὴν Ἑλλάδα ὡς τὸ 146 π. Χ. Τότε τὴν κυρίεψαν οἱ Ρωμαῖοι και τὴν ὑποδούλωσαν.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 146 π. Χ. μέχρι τὸ 1 ἔτος, ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς και ὕστερα ἀπὸ τὴ γεννησὴ του 330 χρόνια ἡ πατρίδα μας ἦταν σκλαβωμένη στοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Βυζαντινοὶ Χρόνοι. Ὅπως μαθαίνωμε στὴν πέμπτη τάξη ἀπὸ τὸ ἔτος 330 μ. Χ. μὲ τὸ Μ. Κωνσταντῖνο ἀρχίζει νέα ἐποχὴ γιὰ τὴν πατρίδα μας. Γιατὶ τὸ ἔτος αὐτὸ ἰδρύθηκε ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀδελφωμένος μὲ τὸ χριστιανισμὸ συνεργάζονται τώρα στὸ Βυζάντιο και παρουσιάζουν στὸν κόσμον καινούργια ἔργα προόδου και πολιτισμοῦ. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμε τὰ ἔνδοξα ὀνόματα τοῦ Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἡρακλείου τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ και τοῦ Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα.

Τὴ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν ὑποδούλωση τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους στοὺς Τούρκους μέχρι σήμερα θὰ τὴ μάθωμε ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦτο.

Εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία τῶν νέων χρόνων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ

Ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ Ἕλληνες

“Ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς στὰ ἔργα τους σταματοῦν ὑποχρεωτικὰ σὲ ὠρισμένες χρονολογίες. Οἱ ἱστορικὲς αὐτὲς χρονολογίες θεωροῦνται σὰν σταθμοί, γιατί ἀποτελοῦν μποροῦμε νὰ ποῦμε τὸ τέρμα μιᾶς περιόδου καὶ συνάμα ἀνοίγουν τὴν ἀρχὴ μιᾶς καινούργιας ζωῆς στὸν κόσμο.

Μιὰ τέτοια σπουδαία χρονολογία στὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους μας εἶναι καὶ ἡ πολυπικραμένη ἐκείνη μέρα τῆς 29 Μαΐου 1453, ποῦ ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ κυρίεψε τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἀπὸ τότε ἡ ἐλεύθερη ζωὴ τῶν Ἑλλήνων σταματᾶ ἐκείνη ἀρχὴ ζεῖ πιά ἡ σκληρὴ δουλεία. Ἡ σκλαβιά ἀπλώνει παντοῦ τὸν ἀπαίσιον ζυγὸ τῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ βυθίση στὰ σκοτάδια τὶς ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων. Καμιὰ βοήθεια, καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας δὲ φαίνεται ἀπὸ πουθενά.

Τι θὰ γινόταν ἄραγε; Θὰ ἔσβυνε ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ χριστιανοσύνη; Θὰ ἀνάγκαζε τάχα ὁ φοβερὸς κατακτητὴς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς νὰ γίνουν μωαμεθανοὶ μὲ τὴ βία; Θὰ τοὺς ἔπαιρνε τὶς περιουσίες; Θὰ τοὺς ἔκλεινε τὶς ἐκκλησίες; Θὰ τοὺς ἔκανε τέλειους δούλους; “Ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις βασάνισαν τοὺς Ἕλληνες στὶς πρώτες μέρες τῆς σκλαβιάς τους.

Πραγματικὰ ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ἀπὸ τὴ στιγμή, ποῦ κυρίεψε τὴν Πόλην καὶ ἔμεινε ἀπόλυτος κύριος καὶ κληρονόμος τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς σκέφτηκε σοβαρὰ, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν κρατήσῃ στὴν ὑποταγὴ του.

Πρώτα πρώτα σκέφτηκε, ότι οί χριστιανοί τῆς Δύσης μποροῦσαν νά κάμουν σταυροφορία, γιά νά ἐλευθερώσουν τοὺς ἀδελφοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπρεπε λοιπὸν νά ἐμμοδίση μία τέτοια σταυροφορία. Καί ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸ σχίσμα πού ὑπῆρχε μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρησε συμφέρον του νά φροντίση, γιά νά διατηρηθῇ αὐτὸ τὸ σχίσμα.

Ἐπειτα εἶδε πὼς οἱ Ἕλληνες ἦταν λαὸς ἐργατικός, φιλοπρόοδος καὶ πολιτισμένος. Σκέφτηκε μάλιστα, ὅτι θά μπορούσαν νά ἐργαστοῦν καὶ νά βοηθήσουν, γιά νά εὐτυχήσῃ ἡ νέα τουρκικὴ αὐτοκρατορία.

Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δυὸ λόγους παρακινήθηκε ὁ κατακτητῆς Μωάμεθ ὁ Β' ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση νά μὴ κακομεταχειριστῇ τοὺς Ἕλληνες καὶ νά μὴν τοὺς κάμῃ μὲ τὴ βία μωαμεθανούς, ἀλλὰ νά τοὺς προστατέψῃ καὶ νά τοὺς δώσῃ μερικὰ προνόμια, γιά νά μὴν αἰσθάνωνται βαρὺ τὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς τους.

Τὰ προνόμια αὐτὰ εἶναι καὶ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικά.

Τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχῃ

Ὅταν ὁ Μωάμεθ ἐκυρίψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ Πατριαρχεῖο ἔμεινε χωρὶς Πατριάρχῃ. Τότε ὁ κατακτητῆς γιά νά δείξῃ τὴν εὐνοιά του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἐπέτρεψε νά ἐκλέξουν νέο πατριάρχῃ.

Ἐξοῦσε ἐκεῖνα τὰ θλιβερὰ χρόνια ἕνας λαμπρὸς θεολόγος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, πού εἶχε γίνῃ μοναχὸς καὶ ἐπωνομάσθηκε *Γεννάδιος*. Ἦταν πολὺ μορφωμένος, ἀλλὰ καὶ φοβερὸς πολέμιος ἐκείνων, πού ζητοῦσαν τὴν ἔνωση τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δηλαδὴ τῆς Ἀνατολικῆς μὲ τὴ Δυτικὴ. Ἐναν τέτοιο ἄνθρωπο ὄνειρευόταν νά βρῇ καὶ ὁ σουλτάνος.

Μερικοὺς μῆνες λοιπὸν μετὰ τὴν ἄλωση συγκεντρώθηκαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν γύρω ἐκκλησιῶν στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐξελέξαν πατριάρχῃ τὸ Γεννάδιο.

Μετά τὴν ἐκλογὴν προσκάλεσε ὁ Μωάμεθ Β' τὸ νέο πατρι-
άρχην στὰ ἀνάκτορά του. Ἐκεῖ συνωμίλησαν ἀρκετὴ ὥρα φι-
λικά. Καὶ ὅταν ἦρθε ἡ στιγμή νὰ φύγῃ τοῦ δώρησε ἓνα πολυ-
τιμο δεκανίκι λέγοντάς του :

«Πατριάρχευε μὲ ἡσυχία καὶ θὰ ἔχῃς τὴ φιλία μας γιὰ ὅ,τι
θέλεις. Νὰ διατηρήσῃς μάλιστα καὶ τὰ προνόμιά σου, ὅπως οἱ
προκάτοχοι πατριάρχες».

Ἐπειτα τὸν συνώδισε ὡς τὴν ἐξώπορτα τῶν ἀνακτόρων,
τὸν βοήθησε ν' ἀνεβῆ ἐπάνω σὲ καταστόλιστο ἄλογο καὶ διά-
ταξε τοὺς αὐλικούς του νὰ τὸν συνοδέψουν ἔφιπποι, ἄλλοι
μπροστὰ καὶ ἄλλοι ἀκολουθώντας, μέχρι τὸ Πατριαρχεῖο.

Ἀμέσως μετὰ ὁ Μωάμεθ ἔκαμε καὶ διάταγμα ὅπου ἔγραψε
τὰ δικαιώματα, δηλαδὴ τὰ προνόμια ποὺ ἔδινε στὸν Πατριάρχη.
Τὰ προνόμια αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς :

1. Ὁ Πατριάρχης εἶναι ὁ ἀνώτερος ἐπόπιτης ὅλων τῶν ἱε-
ρωμένων καὶ ἐπιβλέπει ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ναοὺς,
τὰ μοναστήρια καὶ τίς περιουσίες τους.

2. Αὐτὸς διορίζει τοὺς μητροπολίτες καὶ τοὺς ἐπισκόπους.

3. Δικάζει καὶ τιμωρεῖ κάθε κληρικό, ποὺ παρακτρέπεται.

4. Ἀποφασίζει γιὰ κάθε ζήτημα ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἰδίως
γιὰ τὰ δογματικά.

5. Ἔχει ἀπόλυτη δικαιοδοσία γιὰ τὰ σχολεῖα.

6. Ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ καὶ νὰ λύνη τίς διαφορὰς
μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, εἴτε μόνος του, εἴτε μὲ τοὺς ἐπισκό-
πους του.

7. Ὁ Πατριάρχης καὶ ὅλος ὁ κλῆρος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ
κάθε φορολογία.

8. Μπορεῖ ὁ Πατριάρχης νὰ βάζῃ φόρο στοὺς κληρικούς
καὶ στοὺς χριστιανούς του γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς ἐκκλησίας.

9. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀκούῃ τίς
προτάσεις τοῦ Πατριάρχου γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων.

10. Ὁ Πατριάρχης εἶναι ὑπεύθυνος πάλι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ
τὴν ὑποταγὴ τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους στὸν κυρίαρχο κατακτητὴ.

Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ποὺ ἔδωσε ὁ σουλτάνος στὸν ἀρχηγὸ
τῆς ἐκκλησίας μας, ἔκαναν τοὺς Ἕλληνας νὰ συνέρθουν ἀπὸ
τὴν πρώτη τους ταραχὴ, ποὺ τοὺς προξένησε ἡ ὑποδούλωσις.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους τώρα πιά ἔγινε ὁ Πατριάρχης. Αὐτὸς ἦταν ὁ Ἐθνάρχης μας. Γύρω του συγκεντρώθηκαν οἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα τῶν Ἑλλήνων ὄλων. Αὐτὸς ἦταν ἡ πορηγορία τους στὴν πικρὴ ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς.

Οἱ κοινότητες

Ὁ Μωάμεθ μόλις συνήρθε ἀπὸ τὴ μέθη τῆς μεγάλης του κίχης, θέλησε νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος του καὶ τοὺς λαοὺς ποὺ κατέκτησε.

Τὸ σουλτάνο τότε κυρίως τὸν ἐνδιέφερε πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους. Ἔβλεπε ὅμως ὅτι δὲν εἶχε τούρκους ὀπαλλήλους, ἱκανοὺς γιὰ τὸ ἔργο αὐτό. Γιατί οἱ τούρκοι ἦταν ἄνθρωποι τῶν πολέμων συνηθισμένοι ἀπὸ γενεῶν νὰ ζοῦν ἀπὸ τὰ λάφυρα καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν χωρῶν ποὺ κατακτοῦσαν.

Ἀπεναντίας οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες σὲ κάθε χωριὸ καὶ σὲ κάθε πόλη ἦταν ἐργατικοί, φιλοπρόδοι καὶ ζοῦσαν ἀγαπημένοι. Σὲ πολλὰ μάλιστα χωριά ἦταν τόσο καλὰ ὀργανωμένοι, ὥστε εἶχαν δικούς τους ἄρχοντες, ποὺ τοὺς ὠνόμαζαν δημογέροντες ἢ προεστοὺς ἢ ἐπιτρόπους.

Τις ὀργανώσεις τῆς αὐτῆς τῆς ἔλεγαν κοινότητες καὶ τίς εἶχαν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Μωάμεθ κατάλαβε, πὼς οἱ κοινότητες αὐτῆς μπορούσαν νὰ ὠφελήσουν καὶ τὴν τουρκικὴ διοίκηση καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δὲν τίς κατάργησε. Ἔδωσε μάλιστα προνόμιο στοὺς Ἕλληνας νὰ τίς διατηρήσουν.

Βέβαια σὰν ὑπόδουλοι οἱ Ἕλληνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ὀπακοῦν στοὺς νόμους καὶ στίς διαταγὲς τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ὡστόσο ὅμως πολλὰ ζητήματα τὰ κανόνιζαν οἱ δημογέροντες ἢ προεστοὶ τῆς κοινότητος. Αὐτοὶ ἐφρόντιζαν σὲ κάθε χωριὸ νὰ εἰσπράξουν τοὺς φόρους καὶ νὰ τοὺς παραδώσουν στὸν Τούρκο διοικητή.

Τὸ ποσὸ τοῦ φόρου ἦταν ὀρισμένο ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἀρχὴ γιὰ κάθε κοινότητα ἢ γιὰ κάθε ἐπαρχία. Οἱ ἄρχοντες ὅμως τῆς κοινότητος κανόνιζαν, τί ποσὸ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ὁ κάθε φορολογούμενος. Αὐτοὶ παρουσιάζονταν μπροστὰ στίς τουρκικὲς

άρχες νά μιλήσουν καί νά τακτοποιήσουν ὁποιοδήποτε ζήτημα σάν ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητας.

Αὐτοὶ ἐπίσης φρόντιζαν γιά τίς ἐκκλησίες συντηροῦσαν τὰ σχολεῖα, ἔλυναν τίς διαφορές ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς, ἐπροστάτευαν τὰ ὄρφανὰ καί φρόντιζαν γιά τὴ βοήθεια τῶν ἀδυνάτων. Τέλος αὐτοὶ κανόνιζαν τὴ φιλοξενία καί γενικά ἐπέβλεπαν γιά κάθε τι, πού μποροῦσε νά ὠφελήσῃ τὴν κοινότητά τους.

Τέτοιες κοινότητες μὲ θαυμάσια ὀργάνωση συναντᾶμε στὴ Χίο, στὰ Ψαρά, στὶς Σπέτσες, στὴ Λειβαδιά, στὰ Γιάννενα. στὰ 24 χωριά τοῦ Πηλίου, στὰ Ἀμπελάκια, στὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, στὰ Ζαγοροχώρια, τῆς Ἡπείρου καί σέ πολλὰ ἄλλα μέρη.

Οἱ κοινότητες αὐτὲς πρόκοψαν πάρα πολὺ καί ὠφέλησαν ὄχι μονάχα τοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους τους, ἀλλὰ καί ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό. Γιατὶ προστατεύοντας τίς ἐκκλησίες καί τὰ σχολεῖα καί κρατώντας τοὺς Ἕλληνες ἐνωμένους καί ἀγαπημένους τοὺς προφύλαξαν καί δὲν τοὺς ἄφησαν ν' ἀλλαξοπιστήσουν.

Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων

Γὰ πρόνοια ὅμως αὐτὰ πού ἔδωσε ὁ σουλτάνος στοὺς χριστιανούς, πολλές φορές τὰ παραβίαζαν οἱ Τοῦρκοι. Γιατὶ σάν καταχτητές, πού ἦταν, τὰ εἶχαν ὅλα στὴν ἐξουσία τους.

Ἐπαιρναν λοιπὸν μὲ τὴ βία τοὺς ὠραίους ναοὺς τῶν χριστιανῶν καί τοὺς ἔκαναν δικά τους τζαμιά. Τοὺς ἐκλείναν τὰ σχολεῖα γιά νά μὴ μαθαίνουν γράμματα κι ἔτσι πέφτοντας στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας, νά λησμονήσουν τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας τους καί νά καταντήσουν Τοῦρκοι στὸ τέλος.

Τοὺς ἀφαίρεσαν τὰ καλλίτερα καί εὐφορώτερα χτήματα καί τοὺς ἄφησαν τὰ ὀρεινά καί τὰ ἄγονα, γιά νά τοὺς περιορίσουν στὴ φτώχεια καί στὴν ἀνέχεια.

Γιά νά ἔχουν οἱ Ἕλληνες τὸ δικαίωμα νά ζοῦν μέσα στὸ τουρκικὸ κράτος, ἔπρεπε κάθε χρόνο νά πληρώνουν φόρο κεφα-

λικό (χαράτσι). Ὁ φόρος αὐτός ἦταν πολὺ πιεστικός γιὰ τοὺς δυστυχημένους Ἕλληνες καὶ τὸν εἰσέπραττε ἡ τουρκικὴ διοίκηση.

Δικαιοσύνη ἦταν δύσκολο νὰ βροῦν οἱ χριστιανοί, γιὰ τὰ τουρκικὰ δικαστήρια πάντοτε ἔδιναν τὸ δίκαιο στοὺς Τούρκους.

Δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς χριστιανούς νὰ φοροῦν πολυτελεῆ ροῦχα γιὰ νὰ τοὺς ἔχουν πάντοτε ταπεινωμένους. Δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ διασκεδάζουν, οὔτε ν' ἀνεβαίνουν καβάλα στὰ ἄλογα. Μόνο στὰ μουλάρια καὶ στοὺς γαϊδάρους τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ καβαλικεύουν. Καὶ τότε ἀκόμη, ἂν συναντοῦσαν στὸ δρόμο καὶ τὸν πιὸ ἀσήμαντο Τούρκο, ἔπρεπε νὰ κατεβοῦν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν.

Σὲ ὅποιαδήποτε ἀγγαρεία δημόσια ἔβαζαν πάντοτε πρῶτους τοὺς Ἕλληνες, πού τοὺς ὠνόμαζαν μάλιστα περιφρονητικὰ *ραγιαδες* δηλαδὴ δούλους τοῦ σουλτάνου.

Μὰ ἡ πιὸ φοβερὴ πληγὴ γιὰ τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνες ἦταν τὸ *παιδομάζωμα*. Ὁ φόρος τοῦ αἵματος, ὅπως τὸ ὀνομάζει ἡ ἱστορία μας. Τούρκοι στρατολόγοι κάθε χρόνο σχεδὸν περιέρχονταν τίς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ ἄρπαζαν τὰ πιὸ γερά παιδιά μέσα ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας τους, καὶ τὰ ἔφερναν στὴν Πόλη. Ἐκεῖ τὰ ἐξισλάμιζαν, τ' ἀνάτρεφαν σὰν τουρκόπουλα κι ὅταν μεγάλωναν τὰ κατάρταζαν στὸ στρατό. Αὐτὰ ἀποτελοῦσαν τὰ περιβόητα *τάγματα τῶν γενίτσαρων*. Οἱ γενίτσαροι λησμονοῦσαν τὴν καταγωγὴ τους καὶ δὲ γνώριζαν πιά οὔτε γονεῖς, οὔτε ἀδελφούς, οὔτε συγγενεῖς οὔτε πατρίδα. Γι' αὐτοὺς πατέρας ἦταν ὁ σουλτάνος καὶ μητέρα τους ἡ Τουρκιά.

Ἦταν οἱ πιὸ τρομεροὶ καὶ οἱ πιὸ σκληροὶ στρατιῶτες, πού βασάνιζαν ἀφάνταστα τοὺς ραγιαδες.

Γι' αὐτὸ οἱ δυστυχησμένοι γονεῖς εὐχόνταν νὰ ἴδουν πεθαιμένα τὰ παιδιά τους, παρὰ νὰ τοὺς τὰ πάρουν οἱ Τούρκοι γιὰ τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων, ὅπως τὸ μαρτυροῦν καὶ οἱ παρακάτω στίχοι :

*«Καλλίτερα νὰ τὸ ἴδῶ στὴν κλίνη νεκρωμένο,
καλλίτερα μὲ σάβανο μικρὸ νὰ τὸ στολίσω,
ἢ νὰ τὸ ἴδῶ γενίτσαρο τὴν πίστη μας νὰ βρίζη
καὶ μὲ σαρίκι πράσινο νὰ σφάζη τοὺς Ρωμαίους.»*

Ὁ ἑκπατρισμός τῶν Ἑλλήνων

Ἡ μαύρη σκλαβιά πού πότισε μέ καταφρόνια καί πίκρα τίς καρδιές τῶν Ἑλλήνων, δέν κατώρθωσε νά τοὺς ὑποδουλώσῃ ἐντελῶς. Πάντα ἔμενε βαθειά στή ψυχὴ τοὺς ριζωμένη μιὰ κρυφὴ ἐλπίδα πῶς ὅλα :

« πάλι μέ χρόνια μέ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶναι »

Αὐτὴ ἡ βαθιὰ ἐλπίδα ἦταν ὁ πιὸ σοφὸς ὁδηγὸς τοῦ ἔθνους στὸ δύσκολο δρόμο του γιὰ νά ξαναβρῆ πάλι τὴν ἐλευθερίαν του.

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μερικοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, λόγιοι καί καλλιτέχνες, πλούσιοι ἔμποροι, ναυτικοὶ καί τεχνίτες προβλέποντες τὴν καταστροφὴν πού πλησίαζε, ἄρχιζαν νά μεταναστεύουν στή Δύση.

Πρὸ πάντων ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἔφυγαν πάρα πολλοί, ἐπειδὴ δέν μπορούσαν νά ὑποφέρουν τὸ ζυγὸ τῆς τυραννίας. Μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἄφηναν τὴν πατρίδα τοὺς καί πήγαιναν νά βροῦν καταφύγιο στίς χῶρες τῆς Δυτικῆς εὐρώπης. Οἱ πιὸ πολλοὶ κατέφυγαν στίς πόλεις τῆς Ἰταλίας.

Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς λόγιους πού πήγαν στὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπως ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, ὁ Γεώργιος Τραπεζοῦντιος, ὁ Βησσαρίωνας, ὁ Ἰ. Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος καί ἄλλοι δίδαξαν μέ μεγάλη ἐπιτυχία τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καί ἔκαμαν τοὺς Εὐρωπαίους νά ἀγαπήσουν τὴ σκλαβωμένην μας Ἑλλάδα.

Μὰ ὅπου καί νά βρίσκονταν οἱ Ἕλληνες δέν ἔμεναν ἀργοί, οὔτε λησμονοῦσαν τὴν πατρίδα τοὺς. Ἀπεναντίας μέ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐργάζονταν καί φρόντιζαν νά νά διατηρήσουν τὸν ἔθνισμό τοὺς. Ἔκαναν κοινότητες, συγκέντρωναν χρήματα, ἔχιζαν ἐκκλησίες καί συντηροῦσαν σχολεῖα, ὅπου μορφώθηκαν οἱ μεγαλύτεροὶ διδάσκαλοι πού ἔγιναν οἱ ὁδηγοὶ τοῦ ἔθνους μας στὰ μαῦρα ἐκεῖνα χρόνια τῆς δουλείας.

Οἱ κλέφτες καὶ ἀρματωλοὶ

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας ποῦ ἔφυγαν σὲ ξένες χῶρες μὲ τὰ γράμματα, μὲ τὸ πνεῦμα τους καὶ μὲ τὴν οἰκονομία τους ἐργάζονταν ἀκούραστοι γιὰ νὰ μὴ σταματήσῃ ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ μὴ σβύσῃ ἡ ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ.

Κλέφτες

Ὡστόσο ὅμως κι ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔγιναν ὅλοι οἱ Ἑλληνας ραγιάδες. Δὲν ἔσκυψαν ὅλοι τὸ κεφάλι μπροστὰ στὸν κατακτητὴ. Οἱ πρὸ ἀνδρείοι ἔπαιρναν τὰ ὄπλα κι ἀνέβαιναν στὰ βουνά, ὅπου ζοῦσαν ἐλεύθεροι πολεμώντας τοὺς Τούρκους.

Ἐγίνονταν κλέφτες. Τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι μᾶς μιλάει καθαρά γιὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ κλέφτη :

«Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω
Δὲν ἤμπορῶ, δὲ δύναμαι, ἐμάλλιασ' ἢ καρδιά μου!
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου, νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
Νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὶς ψηλὲς ραχοῦλες.
Νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
Νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεββάτι,
Νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερινὸ λημέρι.
Θὰ φύγω, μάνα, καὶ μὴν κλαῖς, μὸν δὸς μου τὴν εὐχή σου
Κι εὐχήσου με μαρούλα μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω».

Οἱ πιὸ πολλοὶ κλέφτες εἶχαν τὰ λημέρια τοὺς στὸν Ὀλυμπο
στὸ Πήλιο, στὴν Πίνδο καὶ στὰ Ἄγραφα. Πάνω στὰ βουνὰ
γυμνάζονταν συνεχῶς καὶ γίνονταν ἄριστοι πολεμιστές. Ἐξα-
σκοῦνταν στὸ πήδημα, στὸ τρέξιμο, στὸ πάλαιμα, ἔρριχναν τὸ
λιθάρι κι ἔκαναν σκοποβολή.

Ἦταν παληκάρια ἀτρόμητα ποὺ προτιμοῦσαν νὰ σκοτω-
θοῦν, παρά νὰ πιαστοῦν αἰχμάλωτοι καὶ νὰ προσκυνήσουν τοὺς
πασάδες. Γι' αὐτὸ τραγουδοῦσαν :

«Πασά μου ἔχω τὸ σπαθί, Βεζύρι τὸ ντουφέκι,
κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριά, παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους».

Ἀπὸ τὰ βουνὰ κατέβαιναν συχνὰ καὶ πολεμοῦσαν τοὺς
Τούρκους καὶ τοὺς ἔκαναν μεγάλες καταστροφές. Τοὺς ρήμα-
ζαν τὰ χτήματα, τοὺς ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τοὺς κι αὐτοὺς
τοὺς ἴδιους τοὺς αἰχμαλώτιζαν.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς πολὺ συχνὰ ἔκανε ἐκστρατεῖες, μὰ
δὲ μποροῦσε νὰ ἐξοντώσῃ αὐτοὺς τοὺς ἀτρόμητους ἀετοὺς τῶν
βουνῶν. Γιατί οἱ κλέφτες ἤξεραν καλὰ νὰ σκοπεύουν καὶ γεν-
ναῖα νὰ πολεμοῦν ἀπὸ τὰ ταμπούρια τοὺς.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀναγκαζόταν ὁ σουλτάνος νὰ συνθηκο-
λογῆ μὲ τοὺς ἰσχυρότερους ἀρχηγοὺς τῶν κλεφτῶν καὶ μάλι-
στα τοὺς ἀνέθετε νὰ προστατεύουν τίς ἐπαρχίες τοὺς ἀπὸ κάθε
ἐπιδρομῆ. Οἱ κλέφτες αὐτοί, ποὺ ἔμπαιναν στὴν ὑπηρεσία τοῦ
σουλτάνου ὠνομάζονταν *ἀρματωλοί*. Καὶ τίς περιφέρειες ποὺ
φύλαγαν τίς ἔλεγαν ἀρματωλίκια. Οἱ πιὸ ξακουστοὶ ἀρματω-
λοὶ ἦταν ὁ Μπουκουβάλας, ὁ Βλαχάβας, ὁ Μηλιώνης, ὁ
Ἀνδρουῖτσος, ὁ Νικοτσάρας καὶ ἄλλοι. Πολλὲς φορές ὅμως οἱ

άρματωλοί, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ βλέπουν τοὺς Τούρκους νὰ βρίζουν καὶ νὰ τυραννοῦν τ' ἀδέλφια τους τοὺς Ἕλληνες, ἐνώνονταν πάλι μὲ τοὺς κλέφτες καὶ συνέχιζαν πιο σκληρὰ τὸν ἀγώνα κατὰ τοῦ τυράννου.

Ἀπὸ τὰ σώματα λοιπὸν αὐτὰ τῶν ἀρματωλῶν, ποῦ ὠργανώθηκαν μὲ τὴν ἄδεια τοῦ σουλτάνου σχηματίστηκε σιγά-σιγά μιὰ ἀναγνωρισμένη στρατιωτικὴ δύναμη ἀπὸ Ἕλληνες. Ἡ δύναμη αὐτὴ μαζὶ μὲ τοὺς κλέφτες ἀποτελέσασαν τὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς, ποῦ ἀργότερα βοήθησε πάρα πολὺ στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία. Μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέφτες ἀναδείχτηκαν οἱ κυριώτεροι ὄπλαρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὶς ἀνδραγαθίαις τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν τὶς ἐξυμνεῖ ὁ λαὸς μας στὰ θαυμάσια κλέφτικα τραγούδια. Μέσα σ' αὐτὰ βλέπομε καθαρὰ τὴν ἀντίστασιν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς στὸν Τούρκο καταχτητὴ. Βλέπομε τὸ ἀκμαιοῦς φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ. Βλέπομε τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας, ποῦ διαλαλεῖ στὸν κόσμον, ὅτι ἡ *Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει*.

Οἱ Ἕλληνες προοδεύουν στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο

Ἄν ἡ στεριά εἶχε νὰ ἐπιδείξη στὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς σκλαβιάς τοὺς ἀτρόμητους κλέφτες καὶ ἀρματωλοὺς, καὶ ἡ θάλασσα δὲν ἔμεινε πίσω. Στὰ παράλια καὶ στὰ νησιά τῆς πατρίδας μας πάντοτε οἱ κάτοικοι καταγίνονταν στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο.

Βέβαια στὰ πρῶτα ἐκεῖνα χρόνια τῆς δουλείας, οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς ραγιαδες νὰ ἔχουν μεγάλα καράβια, κι ἔτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο εἶχαν μαραζώσει.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων ἔχοντας μπροστὰ τους τὸν εὐκόλο δρόμο τῆς θάλασσας δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν χρησιμοποιοῦν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ ἔχουν

μεγάλα πλοία, κατασκεύαζαν μόνοι τους μικρά πρωτόγονα πλοίαρια. Μ' αυτά περιέπλεαν τὰ γειτονικά παράλια κάνοντας μεταφορές και μικροεμπόριο.

Ἄργότερα ὅμως ἡ Ρωσσία κατὰ τὸ 1783 ὑπόγραψε μὲ τὴν Τουρκία ἐμπορική συμφωνία καὶ ἀνέλαβε νὰ προστατεύῃ κάθε ἑλληνικὸ πλοῖο ποῦ θὰ εἶχε τὴ ρωσικὴ σημαία.

Ἄπὸ τότε πιά οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ πῆραν θάρρος κι ἄρχισαν νὰ κάνουν καράβια, μικρὰ στὴν ἀρχὴ κι ἄργότερα πιὸ μεγάλα. Μ' αὐτὰ διέσχιζαν ἄφοβα τῆς θάλασσης ἀπὸ τὸν Εὐξεινο Πόντο μέχρι τὸ Γιβραλτάρ κι ἀκόμα πάνω.

Ἄπὸ τὰ λιμάνια τῆς Ρωσσίας ἔπαιρναν τὸ σιτάρι, τὰ γουναρικά καὶ τὰ διάφορα ἄλλα ἐμπορεύματα, γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὴν Εὐρώπη. Ἄπὸ ἐκεῖ πάλι φόρτωναν ἄλλα προϊόντα βιομηχανικά, ὑφάσματα, οἰκιακὰ σκεύη, σιδερικά, ποῦ τὰ μετέφερναν καὶ τὰ πουλοῦσαν στὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς.

Πολὺ ὠφελήθηκαν καὶ πλούτισαν οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, καὶ στὰ χρόνια τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Προπάντων στὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα. Τότε ἡ Ἀγγλία εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμο κατὰ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἀπόκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Μὰ οἱ ἀτρόμητοι Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο πλησίαζαν μὲ τὰ καράβια τους στὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ πουλοῦσαν σὲ μεγάλες τιμὲς σιτάρια, τρόφιμα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Μὲ τὴ ναυτιλία λοιπὸν καὶ τὸ ἐμπόριό τους οἱ Ἕλληνες τῶν νησιῶν καὶ τῶν παραλίων ἀπόκτησαν σιγὰ σιγὰ πολλὰ πλοῦτη καὶ καράβια πολυάριθμα καὶ μεγάλα. Μάλιστα ἡ Ὑδρα οἱ Σπέτσες καὶ τὰ Ψαρὰ εἶχαν τὰ περισσότερα.

Ὅσῳ ὅμως στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Μεσόγειος θάλασσα δὲν ἦταν χωρὶς κινδύνους γιὰ τοὺς ναυτικούς. Γιατὶ οἱ τρομεροὶ Ἀλγερινοὶ πειρατές, οἱ *κουρσάροι*, ὅπως τοὺς ἔλεγαν τότε, ἔπιαναν καὶ λήστευαν ὅλα τὰ ἐμπορικὰ καράβια, ποῦ συναντοῦσαν στὸ πέλαγος.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐξώπλιζαν τὰ πλοία τους μὲ ὄπλα καὶ κανόνια, καὶ πολεμοῦσαν τοὺς κουρσάρους. Ἔτσι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ναῦτες ἀπὸ τίς συμπλοκές,

πού ἔκαναν μὲ τοὺς πειρατὲς συνήθιζαν στὸ θαλασσινὸ πόλεμο καὶ ἦταν ἀτρόμητοι.

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας ἡ σκλαβωμένη μας Πατρίδα εἶχε τρεῖς σπουδαιότατες ὠφέλειες.

α) Συγκεντρώνονταν πλούτη στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων, πού θὰ βοηθοῦσαν μιὰ μέρα στὸν ἐθνικὸν ἀγώνα.

β) Οἱ Ἕλληνες ἀπόκτησαν ἐμπορικὸ στόλο μεγάλο, πού θὰ τὸν χρησιμοποιοῦσαν στὴν κατάλληλη στιγμή.

γ) Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἶναι ἐξωπλισμένα καὶ οἱ ναῦτες καλὰ ἐξασκημένοι στὸ θαλασσινὸ πόλεμο.

Ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ αὐτὴ ναυτιλία βγήκαν οἱ θαλασσινοὶ ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ ναύαρχοι, οἱ κυβερνήτες τῶν πλοίων καὶ οἱ ναῦτες, πού θαρραλέοι ἀντιπαρατάχθηκαν στὸ ὀργανωμένο πολεμικὸ στόλο τῶν Τούρκων καὶ δόξασαν τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Φαναριῶτες

Μὲ τὰ προνόμια πού ἔδωσε ὁ Μωάμεθ ὁ Β' στὸν πατριάρχη μας, ἄρχισε τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης νὰ γίνεταί κέντρο τῆς ὀρθόδοξης χριστιανοσύνης, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Βλέπομε λοιπὸν νὰ συγκεντρώνονται σιγὰ σιγὰ γύρω ἀπὸ τὸν πατριάρχη πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, γιατί ἐκεῖ κοντὰ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς θρησκείας μας θὰ μπορούσαν καλλίτερα νὰ ὠφεληθοῦν τὴν πατρίδα.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μορφωμένοι ὠνομάστηκαν Φαναριῶτες, γιατί κατοικοῦσαν στὴ συνοικία *Φανάρι*, ὅπου ἦταν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Καὶ τὸ σπουδαῖο εἶναι, ὅτι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες τοὺς χρησιμοποιοῦσε καὶ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις. Οἱ Τούρκοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν ἀμόρφωτοι καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ συζητήσουν γιὰ διάφορες ὑποθέσεις μὲ τὰλλα κράτη τῆς Εὐρώπης δὲ μπορούσαν, γιατί δὲν ἤξεραν ξένες γλῶσσες.

Γι' αὐτὸ ἔπαιρναν τοὺς Φαναριῶτες ὡς διερμηνεῖς, πού

ἤξεραν καὶ μιλοῦσαν τὶς γλῶσσες τῶν Εὐρωπαίων, τοὺς διώριζαν ὑπαλλήλους τοὺς καὶ τοὺς ἀνέβαζαν σὲ μεγάλα ἀξιώματα. Πρῶτος μεγάλος διερμηνέας ἔγινε ὁ Παναγιώτης Νικουῆς (1666 μ.Χ.) καὶ κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἀπὸ τὶς ὑψηλές θέσεις ποὺ κατεῖχαν μέσα στὸ τουρκικὸ κράτος, ὠφέλησαν καὶ προστάτεψαν πάρα πολὺ τοὺς Ἕλληνες. Ἀργότερα μάλιστα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς μεγάλους τούτους διερμηνεῖς τοὺς διώριζε ἡγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ στὴ Μολδαβία. Ἐκεῖ οἱ Φαναριῶτες αὐτοὶ ἡγεμόνες ὄχι μόνον διοίκησαν καλὰ τὶς ἐπαρχίες τοὺς, ἀλλὰ καὶ κάλεσαν κοντὰ τοὺς πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνες καὶ τοὺς ἀνάθεσαν διάφορες ὑπηρεσίες. Ἐπροστάτεψαν τὰ γράμματα καὶ ἴδρυσαν στὰ μέρη ἐκεῖνα περίφημα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὅπου μάθαιναν τὰ ἑλληνόπουλα γράμματα. Καὶ ἔτσι βοήθησαν νὰ διαφωτισθῇ τὸ ἔθνος καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμο τὴν ὥρα, ποὺ θὰ σάλπιζε ἡ σάλπιγγα τῆς ἐλευθερίας.

Στὶς παραπάνω ἐπαρχίες πῆγαιναν τότε καὶ πολλοὶ Ἕλληνες γιὰ νὰ ἐργαστοῦν καὶ νὰ ἐμπορευτοῦν, γιατί εὔρισκαν προστασία καὶ ἐλευθερία. Ἔτσι στὰ μέρη ἐκεῖνα ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ προοδεύῃ καὶ νὰ αὐξάνῃ ὁ ἑλληνισμός.

2 Ἡ Παιδεία στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς

α. Τὰ κρυφὰ σχολεῖα. Μετὰ ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης οἱ Τοῦρκοι ἔκλειναν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἀπαγόρευαν νὰ διδάσκωνται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Εἶχαν σκοπὸ μὲ τὴ διαταγὴ τοὺς νὰ σβύσουν μὲ τὸν καιρὸ τὸν ἑλληνισμό κρατώντας τον μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας.

Καὶ πραγματικὰ τότε σπάνια εὔρισκε κανεὶς ἀνθρώπους νὰ γνωρίζουν περισσότερα πράγματα ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ ἀνάγνωσις καὶ λίγη γραφή. Ὅσο ὅσο ὅμως ἡ ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα δὲν ἔλειψε ἐντελῶς. Σὰν σπῖθα μισοσβυσμένη κρατιόταν μακριὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν βαρβάρων κατακτητῶν. Στὰ ἀπόκεντρα χωριά καὶ στὰ μοναστήρια οἱ παπάδες καὶ οἱ καλόγεροι συγκέντρωναν κρυφὰ τὰ δυστυχισμένα ἑλληνόπουλα στοὺς νάρθη-

κες τῶν ἐκκλησιῶν γιά νά τοὺς μεταδώσουν τὰ λίγα φῶτα, ποὺ ἤξεραν.

Τις νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι πήγαιναν στὰ κρυφὰ αὐτὰ σχολεῖα τὰ παιδάκια ἀπὸ τὰ γύρω χωριά γιά νά μάθουν τὰ λίγα γράμματα. Τὸ τρεμάμενο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ μισοφώτιζε τὸ νάρθηκα κι ἔχυνε τὸ μυστήριό του στὶς τρυφερὲς ψυχὲς τῶν μικρῶν μαθητῶν. Μὰ συνάμα τοὺς γεννοῦσε τὸν πόθο καὶ τὴ λαχτάρα νά ἴδουν μιά μέρα τὴν πατρίδα τους ἐλεύθερη.

β. **Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα.** Ἔτσι πέρασαν 200 τόσα χρόνια πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι, ὅπως λέει ὁ ποιητῆς Πολέμης. Κατόπιν ὅμως οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τὸ 17ο αἰῶνα μ.Χ. κυρίως, ἄρχισαν νά φέρνωνται κάπως καλλίτερα στοὺς ραγιαδες. Τότε κι αὐτοὶ πῆραν θάρρος καὶ ἔκαναν φανερά σχολεῖα. Οἱ πιὸ πλούσιες ἑλληνικὲς κοινότητες ὅπως τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ἀθήνας, τῆς Λειβαδιᾶς, τῆς Πάτμου, τῆς Χίου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Σμύρνης καὶ πολλὲς ἄλλες, ἀμέσως ἀνοιξαν σχολεῖα καὶ ἔφεραν σπουδασμένους Ἕλληνες δασκάλους ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Ἐκατοντάδες ἑλληνόπουλα ἔτρεχαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ν' ἀκούσουν ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν σοφῶν δασκάλων τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τίς νέες ἐπιστῆμες.

Τὰ πρῶτα πρῶτα σχολεῖα στὴν ὑπόδουλη Ἑλλάδα ἦταν λίγα. Μὰ σιγὰ σιγὰ ἔγιναν περισσότερα. Ἀνάμεσά τους ὅμως ξεχώριζαν σὰν πιὸ φημισμένα στὸ Ἅγιο Ὄρος ἡ «*Ἀθωνιάδα Σχολή*», στὴν Κωνσταντινούπολη ἡ «*Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή*» καὶ στὰ Ἰωάννινα ἡ «*Ζωσιμαία Σχολή*».

Στὰ σχολεῖα αὐτὰ διδάξαν ξακουστοὶ διδάσκαλοι : ὁ Παναγιώτης Παλαμάς, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας καὶ ἄλλοι πολλοί.

Στὴ φωτισμένη διδασκαλία τους τὸ ἑλληνικὸ γένος χρῶσται μεγάλη εὐγνωμοσύνη καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἱστορία μας τοὺς ὀνομάζει *Διδασκάλους τοῦ Γένους*.

Ὁ *Κοραῆς*. Ἀνάμεσα στοὺς διδασκάλους τοῦ γένους ξεχώριζει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ὁ Κοραῆς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη (1748) ὅπου ὁ πατέρας του καταγινόταν στὸ ἐμπόριο. Ἡ πραγματικὴ του καταγωγὴ ἦταν ἀπὸ τὴ Χίο. Οἱ γονεῖς του προώριζαν τὸ μικρὸ Ἀδαμάντιο νὰ τὸν κάμουν ἔμπορο. Γι' αὐτὸ μόλις τελείωσε τὸ σχολεῖο τῆς Σμύρνης τὸν ἔστειλαν στὸ Ἀμστερνταμ τῆς Ὑλλανδίας γιὰ ἐμπορικὲς ἐργασίες. Ἐκεῖ ὅμως ὁ Κοραῆς ἀσχολήθηκε πιὸ πολὺ μὲ τὰ γράμματα καὶ λιγώτερο μὲ τὸ ἐμπόριο.

Κατόπιν ἦρθε στὸ Μπομπελιέ τῆς Γαλλίας καὶ σπούδασε

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς

πατρικὴ. Ὅταν πῆρε τὸ δίπλωμά του πῆγε στὸ Παρίσι, ὅπου ἐγκαταστάθηκε γιὰ πάντα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὅλη του τῆ ζωὴ τὴν ἀφιέρωσε στὴ μελέτη καὶ στὴ συγγραφὴ. Δὲν δίδαξε σὲ κανένα σχολεῖο, μὰ τὰ σοφὰ του συγγράμματα ὠφέλησαν πάρα πολὺ ὄλους τοὺς Ἕλληνες. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο τὸ ἔθνος μας τὸν εὐγνωμονεῖ καὶ τὸν κατατάσσει πρῶτο στὴ σειρὰ τῶν διδασκάλων τοῦ γένους.

Ὁ Κοραῆς πέθανε στὸ Παρίσι τὸ ἔτος 1833 μ. Χ.

“Ὡστε βλέπομε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος στὸ διάστημα τῆς σκλαβιάς δὲν ἔμεινε τελείως στὴν ἀπάθεια καὶ στὴν ἡσυχία, ἀλλὰ καλλιεργοῦσε καὶ ὠργάνωνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς δυνάμεις του, πού θὰ τὸ βοηθοῦσαν νὰ ξαναβρῆ τὴν ἐλευθερία του, Δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνοι, πού ἔφυγαν στὰ ξένα καὶ οἱ κλέφτες μὲ τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, οἱ κοινότητες, οἱ Φαναριῶτες καὶ τὰ σχολεῖα μὲ τοὺς διδασκάλους τοῦ γένους, ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες δυνάμωσαν καὶ θέριασαν τὴν ἀντίσταση τοῦ ἔθνους μας ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ καὶ τὸ προετοίμασαν γιὰ τὴν ἐπανάσταση.

Ἔργασίες : Φέρετε λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. Γιατί ὁ Μωάμεθ δὲν ἤθελε νὰ ἔνωθον ἡ Ἀνατολικὴ μὲ τὴ Δυτικὴ ἐκκλησία ; Ποιὰ προνόμια ἔδωκε στὸν Πατριάρχη καὶ γιατί ; Τὰ προνόμια αὐτὰ ὠφέλησαν τὴν πατρίδα ; Φέρετε δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὴ ζωὴ τῶν κλεφτῶν. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τοὺς Γενιτσάρους. Τὰ κρυφὰ σχολεῖα ὠφέλησαν τὸ ἔθνος.

Θέματα : Ἡ Μεγάλὴ τοῦ Γένους Σχολή. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους.

Ἐκθεσὴ : Ἡ ζωὴ τοῦ Ραγιᾶ.

ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες

Ὅταν οἱ Τούρκοι μετὰ τὸ 1453 ὑπόταξαν τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, θέλησαν νὰ προχωρήσουν γιὰ νὰ καταλάβουν ὅλη τὴν Εὐρώπη. Στὴν ἐπιθυμία τους ὅμως αὐτὴ δὲ στάθηκαν τυχεροί, γιατί συνάντησαν ἀντιπάλους πολὺ ἰσχυροὺς τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν Αὐστρία. Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς μάταιους ἀγῶνες ἀναγκάστηκαν νὰ περιοριστοῦν μέσα στὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο.

Οὔτε καὶ πρὸς τὰ βόρεια κατάφεραν νὰ ἐξαπλωθοῦν οἱ Τούρκοι, γιατί τοὺς πολεμοῦσε τὸ μεγάλο χριστιανικὸ κράτος τῆς Ρωσσίας.

Στὴ Δύση πάλι βρῆκαν ἐχθρὸ τὸ δυνατὸ κράτος τῆς Βενετίας, ποῦ μὲ τὸ ναυτικὸ τῆς κυριαρχοῦσε στὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ εἶχε στὴν κατοχὴ τῆς πολλὰς παράλιες πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Κυκλάδης, τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο καὶ τὰ Ἐπτάνησα.

Μὲ τοὺς Βενετοὺς οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολυχρόνιους καὶ σκληροὺς ἀγῶνες, ποὺ βάσταξαν περίπου 300 χρόνια. Κάθε φορά, ποῦ ἄρχιζε μετὰ τὸν πόλεμο, οἱ Βενετοὶ ζητοῦσαν τὴ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες πρόθυμα τοὺς βοηθοῦσαν στὸν ἀγῶνα, γιατί πίστευαν, ὅτι ἡ νίκη κατὰ τῶν Τούρκων ἔφερνε καὶ τὴ δική τους ἐλευθερία.

Καὶ ὅμως δὲ γινόταν ἔτσι, γιατί ὅταν τελείωνε ὁ πόλεμος καὶ ὑπογραφόταν εἰρήνη, οἱ Βενετοὶ λησμονοῦσαν τοὺς δυστυχισμένους Ἕλληνες καὶ τοὺς ἄφηναν ἀπροστάτευτους στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Τέλος κατά τὸ ἔτος 1700 οἱ Τοῦρκοι ἔδιωξαν τοὺς Βενετούς ἀπ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ νησιά καὶ τὰ παράλια ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἐπτάνησα. Ἔτσι ἔσβυσε πιά καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἐποχὴ παρουσιάστηκε ἄλλη δύναμη, ἡ ὀρθόδοξη Ρωσσία, ποὺ ἀναπτέρωσε τὶς καρδιές τοῦ ἔθνους μας.

Ὁ αὐτοκράτοράς της ὁ Μεγάλος Πέτρος σχεδίαζε νὰ κάμῃ ἓνα τεράστιο κράτος καὶ γι' αὐτὸ σκέφθηκε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Τουρκία καὶ νὰ πάρῃ τὴν Κωνσταντινούπολη. Στὸ σκοπὸ τοῦ αὐτοῦ θέλησε νὰ ἔχῃ βοηθοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας. Τοὺς στέλνει λοιπὸν τὸ ἔτος 1711 μὲν προκήρυξη ποὺ ἔγραφε :

« Πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς καὶ πάντας τοὺς μητροπολιτάδες ὅπου μᾶς ἀγαποῦν . . . καὶ τοὺς προεστοὺς τῶν κληρῶν, καὶ τοὺς καπεταναίους, καὶ τὰ ἄξια παληκάρια, καὶ πάντας τοὺς χριστιανοὺς, ὅπου εἶναι εἰς τὴν πίστιν μας καὶ πάντας τοὺς παπάδες. Ἐγὼ σᾶς κρᾶζω εἰς τὸ ἀσκέρι μου . . . Μὲ τὴ δύναμη τοῦ σπαθίου μου θὰ εὗρετε ἡσυχίαν καὶ θὰ γλυτώσετε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διὰ τὴν λύτρωσίν σας ἐμπαίνω εἰς τὰ βῆσανα καὶ θέλω νὰ μὲ βοηθήσετε, καὶ μετὰ ταῦτα θέλει σᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς τὸ πᾶσα καλὸ, καὶ θέλετε εἶθαι ἐκ μέρους μου τιμὴν καὶ εὐσπλαγχνίαν».

Ἡ προκήρυξη αὕτη ἔστρεψε ἀπὸ τότε καὶ στὸ ἐξῆς τὶς ἐλπίδες τοῦ ἔθνους μας πρὸς τὴ Ρωσσία.

Τὸ πρῶτο ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων

1770

Πέρασαν περισσότερα ἀπὸ 50 χρόνια χωρὶς νὰ πραγματοποιήσουν οἱ Ρῶσοι τὶς ὑποσχέσεις τους. Τέλος ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἡ Β' ἀποφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἔστειλε τὸ 1766 στὴν Ἑλλάδα τὸ Γρηγόριο Παπάζωλη, ποὺ ἦταν λοχαγὸς στὸ ρωσικὸ στρατό, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνας γιὰ τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Παπάζωλης ἦρθε στὴν Ἠπειρο, κατέβηκε στὴν Ἀκαρνανία κι ἔπειτα πέρασε στὴν Πελοπόννησο. Συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρματωλοὺς, τοὺς κλέφτες, τοὺς κληρικοὺς, τοὺς προῦ-

χοντες και τὸ λαὸ και τοὺς ἔδωκε πλούσιες ὑποσχέσεις. "Ολοι τοὺς μὲ ἀπερίγραπτο ἐνθουσιασμὸ τὸν ἄκουσαν και περιμέναν τὴν ὥρα νὰ δοθῆ τὸ σύνθημα.

Στὴ Μάνη ὁ Παπαζώλης συνειροήθηκε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Μανιατῶν Ἰωάννη Μαυρομιχάλη και μὲ τὸν προεστὸ τῶν Καλαμῶν Παναγιώτη Μπενάκη. Κι αὐτοὶ πρόθυμοι δέχτηκαν νὰ μποῦν στὸν ἀγῶνα, μόλις θὰ ἔφτανε στὴν Πελοπόννησο ἡ ρωσικὴ βοήθεια.

Ἄφοῦ ἔτσι ἐτοιμάστηκαν τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1770 φάνηκε ὁ ρωσικὸς στόλος στὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο μὲ ἀρχηγούς τοὺς ἀδελφούς Θεόδωρο και Ἀλέξιο Ὀρλώφ. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ραγιαδῶν δὲν εἶχε συγκρατημὸ. "Ολοι ἔτρεξαν στὰ ὄπλα και ἀμέσως ἡ ἐπανάσταση ἀναφε στὴν Πελοπόννησο στὴν Στερεὰ και στὴν Κρήτη. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἐπαναστάτες νίκησαν τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ρωσικὴ βοήθεια δὲν ἦταν μεγάλη, ἡ ἐπανάσταση ἀρχισε νὰ καταπνίγεται μέσα σὲ ἀφθονο ἑλληνικὸ αἷμα.

Ἀλλὰ τὴ μεγαλύτερη καταστροφὴ ἔπαθε ἡ Πελοπόννησος. Γιατὶ ὁ σουλτάνος ἔστειλε ἐκεῖ 15 χιλιάδες Τουρκαλβανούς, ποὺ ἀρχισαν τὴ σφαγὴ, τὴ λεηλασία και τὴν καταστροφὴ. Οἱ Ρῶσοι ἀφοῦ εἶδαν, πῶς ἔχαναν τὸν πόλεμο μπῆκαν στὰ καράβια τοὺς κι ἔφυγαν ἀφήνοντας τοὺς Ἑλληνες ἀπροστάτευτους στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ στὴν Πελοπόννησο ἀφοῦ διέλυσαν τοὺς ἐπαναστάτες δὲν ἔφυγαν, ἔμειναν ἐκεῖ και ἐξακολουθοῦσαν νὰ καταστρέφουν τὴ χώρα, νὰ καῖνε τὰ χωριά και νὰ σφάζουν τοὺς Ἑλληνες.

Ἡ χώρα ὀλόκληρη ρήμαξε ἀπὸ κατοίκους. Γιατὶ ὅσοι δὲ σφάχτηκαν, πουλήθηκαν ὡς δοῦλοι στὸ Ἀλγέριο ἢ στοὺς πασάδες τῆς Ρούμελης. Ὅσοι πάλι μπόρεσαν, πέρασαν στὰ ἐνετοκρατούμενα ἐπτάνησα κι ἄλλοι κρύφτηκαν στὰ βουνά, στοὺς βράχους και στίς σπηλιές.

Ἐννιά χρόνια βάσταξε αὐτὴ ἡ φρικτὴ κατάσταση. Κι ἀφοῦ πιά οἱ Τουρκαλβανοὶ δὲν ἔβρισκαν Ἑλληνες γιὰ νὰ τυραννήσουν, ἀρχισαν νὰ πιέζουν τοὺς ἴδιους τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ σουλτάνος τοὺς διέταξε νὰ φύγουν, μὰ ἐκεῖνοι δὲν ὑπάκου-

σαν. Γι' αυτό αναγκάστηκε νά στείλῃ στρατό μὲ τὸ ναύαρχο Χασάν, γιὰ νά τοὺς ἐκδίωξη. Ὁ Χασάν μὲ τὴ βοήθεια τῶν κλεφτῶν κατάρθρωσε νά καθάρισῃ τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τοὺς αἰμοβόρους αὐτοὺς κακούργους.

Κατόπιν ὁ Χασάν θέλησε νά ἐξαναγκάσῃ τοὺς κλέφτες νά προσκυνήσουν. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ὑπάκουσαν κι ὁ Χασάν τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο. Στὸν πόλεμο αὐτὸ σκοτώθηκαν πολλοὶ κλέφτες κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦσαν καὶ ὁ Κωσταντῖνος Κολοκοτρῶνης ὁ πατέρας τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρῶνη.

Τὸ δεύτερο ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων 1787

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια καὶ πάλι τὸ ντουφέκι ἀναψε στὴν Ἑλλάδα. Καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωκε ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη τῆς Ρωσσίας, ποὺ κήρυξε νέο πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ εἶδηση σὰν ἀστραπὴ διαδόθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ σκλάβοι ἐνθουσιάστηκαν καὶ παρ' ὅλα τὰ παθήματά τους δὲ δίστασαν νά ξεσηκωθοῦν.

Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφτες ἐνωμένοι ἄρχισαν νά χτυποῦν τοὺς Τούρκους στὴ στεριά. Στὴ θάλασσα πάλι νέες δόξεις στεφάνωσαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Ἐκεῖ διεύθυνε τὸν ἀγῶνα ὁ ἥρωας **Λάμπρος Κατσώνης**.

Ὁ Κατσώνης γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά. Πολὺ νέος ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1770. Ὕστερα πῆγε στὴ Ρωσσία, ὅπου κα-

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης

τατάχθηκε στο ρωσικό στρατό κι έγινε αξιωματικός. Ήπει-
δή όμως ή καρδιά του φλογιζόταν από τόν πόθο νά έλευθε-
ρώση τήν πατρίδα του, μόλις κηρύχτηκε ό νέος πόλεμος τής
Ρωσσίας τό 1787 έναντίον τής Τουρκίας, ήρθε στην Τεργέ-
στη. Ήκεϊ έγινε άρχηγός ενός μικρού στολίσκου από 3 πλοία,
πού τόν έξώπλισαν επίτηδες οί "Έλληνες τής πόλης εκείνης
για τόν άγώνα.

Μέ τά 3 αυτά πλοία κατέβηκε τό 1788 στό Ίόνιο κι έπειτα
στό Αίγαίο Πέλαγος. Σέ λίγο διάστημα κατώρθωσε πολεμών-
τας νά κυριέψη μερικά τουρκικά πλοία και ν' άποκτήση στόλο
άπό 15 περίπου πολεμικά καλά έξωπλισμένα.

Μέ αυτόν τό στόλο ό Κατσώνης διέσχιζε τις έλληνικές θά-
λασσες άπό τήν Κύπρο ως τήν Άδριατική και όχι μονάχα κα-
τάστρεφε τά τουρκικά έμπορικά πλοία, αλλά και αυτόν τόν
τουρκικό πολεμικό στόλο κατενίκησε.

Δυό όλόκληρα χρόνια ό Λ. Κατσώνης ήταν κυρίαρχος στη
θάλασσα. Στο μεταξύ πήρε μαζί του στά καράβια του τόν άρ-
ματωλό *Γεώργιο Άνδρούτσο* μέ τά παληκάρια του. Τέλος κατά
τόν Άπρίλη τοῦ 1790 ό στόλος τοῦ Κατσώνη συναντήθηκε μέ
τόν τουρκικό στό στενό τοῦ *Καφηρέα* ανάμεσα "Άνδρο και Εὔ-
βοια. Ήκεϊ έγινε μεγάλη ναυμαχία πού βάσταξε δυό μέρες.
Οί τουρκικές δυνάμεις ήταν πολύ ισχυρότερες και γι' αυτό ό
Κατσώνης αναγκάστηκε νά άποτραβηχτή, άφοῦ έχασε 5 πλοία
και 650 άντρες, ενώ οί Τούρκοι έχασαν 3.000.

Στήν ναυμαχία αὐτή σκοτώθηκαν και πολλοί άπό τούς κλέ-
φτες τοῦ Άνδρούτσου όπως λέει και τó τραγούδι :

*«Σάν πιάστησαν στόν πόλεμο άπ' τήν αυγή ως τó βράδυ
πολλοί κλέφτες σκοτώνονταν τοῦ καπετάν Άνδρούτσου».*

Όσοτόσο ό άγώνας τοῦ Λάμπρου Κατσώνη θεωρήθηκε με-
γάλο κατόρθωμα και τοῦ έδωκε δόξα άθάνατη. Γιατί έδειξε
πως τά ψυχωμένα παιδιά τής Έλλάδας πολεμοῦν χωρίς νά
δειλιάζουν μπροστά στοῦ πολύ έχθρικό πλῆθος.

Τὸ τέλος τοῦ Λάμπρου Κατσώνη

Ὁ ἥρωϊκὸς Λάμπρος μετὰ ἀπὸ τὴ ναυμαχία αὐτὴ δὲν ἀπογοητεύτηκε. Ἀπεναντίας μὲ μεγαλύτερο θάρρος ἄρχισε νὰ εἰτοιμάζῃ νέον στόλο, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγώνα. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ὑπέγραψε εἰρήνη (1792) μὲ

τὴν Τουρκία καὶ διέταξε τὸ Λάμπρο Κατσώνη νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο. Μὰ ἐκεῖνος γεμάτος ἀγανάκτηση ἀναφώνησε : «Ἐάν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκαμε τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσώνης ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴ δική του».

Ὁ φλογερὸς πατριώτης δὲν ἄκουε πιά σὲ καμιὰ διαταγὴ παρὰ μονάχα στὴ φωνὴ τῆς σκλαβωμένης πατρίδας, πού ἡ Αἰκατερίνη δὲν τὴν ἐσκέφτηκε καθόλου, ὅταν ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην. Τότε ὁ Κατσώνης μαζί μὲ τὸν ἀρματωλὸ Ἄνδρουτσο ἤρθε καὶ κατέλαβε τὸ Ταίναρο γιὰ νὰ ἐξορμάῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ κάνῃ τίς ἐπιδρομὰς του κατὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων καὶ τῶν φρουριῶν.

Σὲ λίγο ὅμως ἔφτασε στὴ Λακωνία ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ χτύπησε τὸ στόλο τοῦ Κα-

τσώνη. Ὁ γενναῖος Λάμπρος ἀντιστάθηκε λίγον καιρὸ, μὰ τέλος ἀφοῦ εἶδε πὼς δὲ μποροῦσε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγώνα, ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ. Πέρασε μὲ τὰ λίγα πλοῖα του στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέστρεψε στὴ Ρωσσία.

Τότε καὶ ὁ συμπολεμιστὴς του ὁ Ἄνδρουτσοσ μαζί μὲ τὰ πηλκάρια του ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μάνη καὶ σὲ 40 ἡμέρες καὶ νύχτες πολεμώντας ἀδιάκοπα μὲ τοὺς Τούρκους, πού τὸν καταδίω-

Ὁ Γεώργιος Ἄνδρουτσοσ

καν, ἔφτασε στοὺς Αἴγιοι. Ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε στὴ Ρούμελη καὶ κατόπι στὰ Ἐπτάνησα, ποὺ τὰ εἶχαν οἱ Ἑνετοί. Ἀλλὰ οἱ κακοὶ Ἑνετοὶ τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν παράδωκαν στοὺς Τούρκους. Ἔτσι ὁ ἡρωϊκὸς ἀρματωλὸς Ἀνδρουτσοῦς ὠδηγήθηκε σιδηροδρόμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἔρριξαν εἰς φυλακὰς καὶ ἐκεῖ τελείωσε τὸ βίον του μὲ φοβερὰ βασανιστήρια.

Τέτοιο θλιβερὸ τέλος εἶχε τὸ ἐπαναστατικὸ τοῦτο κίνημα τῶν Ἑλλήνων, ποὺ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ πότισε μὲ φαρμάκι τὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους μας.

Ἔργασίες : Γιατί οἱ Τούρκοι δὲ μπόρεσαν νὰ ὑποδουλώσουν ὅλη τὴν Εὐρώπην; Γιατί παρακινούσε ἡ Ρωσσία τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν; Γιατί ἀπέτυχε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770; Φέρτε πληροφορίες καὶ δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὸ Λάμπρο Κατσώνη. Φέρτε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν κλέφτη Γεώργιο Ἀνδρουτσοῦ.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση

Μὲ ὄλη τὴν ἀποτυχία πού εἶχαν τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἡ ψυχὴ τους ἔμεινέ πάντα ἄγρυπνη καὶ πάντα καρτεροῦσε νὰ ἰδῆ μιὰ μέρα τὴν ἐλευθερίαν ἀπλῶν τὰ φτερά της στὴν πολυδοξασμένη μας γῆ. Εἶχε τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ μεγάλες δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ὅσο σκληρές κι ἂν φαίνονταν τότες, θὰ ἔρχονταν κάποτε ν' ἀναγνωρίσουν τὰ δικά μας.

Στὰ χρόνια ἀκριβῶς αὐτὰ ἄρχισε στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη νὰ πνέη ἓνα καινούργιο πνεῦμα στοὺς λαούς. Ἐνα πνεῦμα πού ζητοῦσε τὴν ἐλευθερία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόοδο, πού ἔφεραν οἱ ἐφευρέσεις καὶ οἱ ἀνακαλύψεις στὸ ἐμπόριο, στὴ βιομηχανία καὶ στὴ ναυτιλία, εὐκόλα ἀποχτοῦσαν πλοῦτη καὶ ἤθελαν νὰ σπουδάσουν.

Ἀγόραζαν βιβλία, πού διαθόθηκαν πολὺ μὲ τὴν νέα ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας καὶ μορφώνονταν.

Τώρα πιά ἡ μόρφωση δὲν μένει προνόμιο μονάχα τῶν πλουσίων, ἀλλὰ ἀπλώνεται καὶ φτάνει καὶ στὸν ἀπλὸ λαό, πού κατὰλαβε, πὼς δὲν ἦταν σωστὸ νὰ τὸν κυβερνοῦν μονάχα οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί. Γιατὶ τὸ κράτος ἀνήκει στὸ λαό. Ὁ λαὸς ἐκλέγει τοὺς ἀντιπροσώπους του γιὰ νὰ βάλουν τοὺς νόμους. Καὶ στοὺς νόμους αὐτοὺς πρέπει νὰ ὑπακοῦνε ὅλοι : ὁ λαὸς, ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ βασιλιάς.

Οἱ ἰδέες αὐτὲς πρὸ πολὺ διαδόθηκαν στὴ Γαλλία, ὅπου ὁ βασιλιάς, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί κυβερνοῦσαν τὸ κράτος, ὅπως τοὺς συνέφερε, ἐνῶ ὁ λαὸς ἐργαζόταν σκληρά, ζοῦσε φτωχικὰ καὶ πλήρωνε πολὺ βαρεῖς φόρους.

Ἡ ἀγανάκτηση τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν κακὴ διοίκηση ἔφτασε τέλος στὸ ἀπροχώρητο καὶ γι' αὐτὸ στὰ 1789 οἱ Γάλλοι πατριῶτες ἐπαναστάτησαν, νίκησαν τοὺς εὐγενεῖς, πήραν τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους καὶ κήρυξαν σ' ὅλη τὴ Γαλλία τὴν ἐλευθερία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν πολιτῶν.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση σ' ὅλον τὸν κόσμο. Φυσικὰ καὶ οἱ καρδιές τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἀναφτερώθηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ ἐλπίζουν, πὼς γρήγορα θάρθῃ καὶ γι' αὐτοὺς ἡ λευτεριά.

3. Ὁ Ρήγας Φεραῖος

Στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς δὲν ἦταν μονάχα τὸ κάρυοφίλι τοῦ κλέφτη ποὺ βροντοῦσε καὶ τάραζε τοὺς Τούρκους. Ὑπῆρχε κοντὰ σ' αὐτὸ καὶ ἡ πέννα τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων, ὄπλο φοβερὸ κατὰ τῶν τυράννων. Οἱ λόγοι, τὰ βιβλία καὶ οἱ προκηρύξεις τους ἐξάπλωναν τὴν ἰδέα τῆς ἀπελευθέρωσης, ἔδιναν θάρρος στοὺς ραγιάδες καὶ τοὺς διαφώτιζαν ν' ἀγαποῦν καὶ νὰ πιστεύουν στὴν πατρίδα.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος

Ἕνας ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς αὐτοὺς κήρυκες τῆς ἀνάστασης τοῦ γένους, ὁ

πιό δυνατός ήταν ο *Ρήγας Φεραῖος*. Ὁ Ρήγας γεννήθηκε στις Φερες (Βελεστίνο) τῆς Θεσσαλίας τὸ 1757. Ἀπὸ μικρὸς ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ γι' αὐτὸ πῆγε νὰ μορφωθῆ καλὰ στὸ ὀνομαστὸ σχολεῖο τῆς *Ζαγοράς* στὸ Πήλιο. Ἐκεῖ μελετώντας τὴν ἀρχαία ἱστορία λαχταροῦσε ἡ καρδιά του ἀπὸ τὰ ὑπέροχα κατορθώματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μὰ συνάμα αἰσθανόταν μεγάλη θλίψη, ποὺ ἦταν σκλαβωμένη ἡ πατρίδα μας. Τὸ ἀθλητικὸ τοῦ σώμα ἔκρυβε μέσα ψυχὴ γενναία καὶ φρονήματα ὑψηλά, ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα καὶ πόθο γιὰ τὴ λευτεριά.

Μόλις τελείωσε τὰ μαθήματά του στὴ Ζαγορά, ἐπειδὴ δὲ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν τουρκικὴ τυραννία, ἔφυγε γιὰ τὴν *Πόλη* καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγε στὸ *Βουκουρέσι*. Ἐκεῖ συμπλήρωσε τίς σπουδές του. Καὶ μάλιστα γιὰ τὴ μεγάλη του μόρφωση ὁ ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας *Μαυρογένης* τὸν πῆρε γραμματέα του.

Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ὁ Ρήγας ἀκούραστος ἐργαζόταν νύχτα καὶ μέρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Αὐτὸς ἦταν ὁ μεγάλος σκοπὸς τῆς ζωῆς του. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ συνεννοηται μὲ διαφόρους σπουδαίους Ἑλληνες πατριῶτες, ποὺ ἔμεναν στὰ ξένα κράτη, καθὼς καὶ μὲ πολλοὺς ἐπισκόπους, προκρίτους, κλέφτες κι ἀρματωλοὺς ἐδῶ στὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα. Εἶχε φίλο τὸν πασᾶ τοῦ Βιδινίου *Πασβάνογλου*, ποὺ τὸν παρακίνησε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου.

Καὶ γιὰ νὰ διαφωτίσῃ πιὸ πολὺ τοὺς σκλαβωμένους πατριῶτες τοῦ ἔγραψε διάφορα πατριωτικὰ ποιήματα καὶ ἄλλα βιβλία γεμᾶτα ἐνθουσιασμὸ καὶ φλόγα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν πατρίδα. Ἔκαμε μάλιστα καὶ ἓνα χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη.

Μὲ τὰ συγγράμματα του καὶ μὲ τὰ ποιήματά του καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ θούριό του ὁ Ρήγας παρακινοῦσε τοὺς Ἑλληνες καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου νὰ πάρουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ διώξουν τοὺς τυράννους.

Ὅταν κηρύχτηκε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἡ ψυχὴ τοῦ Ρήγα συγκινήθηκε ἀφάνταστα. Μετὰ ἀπὸ λίγα χρόνια ἄφησε τὴ θέση τοῦ γραμματέα καὶ ἔφυγε γιὰ τὴ Βιέννη. Ἐκεῖ ἀφοσιώθηκε πιά στὸ μεγάλο του σκοπὸ. Τύπωσε τὰ βιβλία του, τὸ χάρτη του καὶ τίς ἐπαναστατικὲς του προκηρύξεις.

Ἐκ τῆς Βιέννης ἦρθε σὲ συνενόηση μὲ τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτη τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Τότε ὁ Ναπολέοντας τὸν κάλεσε νὰ πάῃ στὴ Βενετία γιὰ νὰ συναντηθοῦν. Πραγματικὰ ὁ Ρήγας μὲ τοὺς συνεργάτες του κατέβηκε στὴν *Τεργέστη*, γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Βενετία. Ἀλλὰ στὴν Τεργέστη ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἔπιασε τὶς ἐπαναστατικὰς προκηρῦξεις καὶ τοὺς συνέλαβε ὅλους. Τοὺς ἀνάκρινε καὶ τοὺς παράδωκε ὡς ἐνόχους στοὺς Τούρκους, γιατί ἡ Αὐστρία ἦταν σύμμαχος τῆς Τουρκίας.

Ἔτσι ὁ Ρήγας τὸ 1798 μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του δέσμιος μεταφέρθηκε στὸ Βελιγράδι. Ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου κατὰ τὴ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου τοὺς ἐθανάτωσε. Ὁ Ρήγας πρὶν ἀφήσῃ τὴν τελευταία του πνοὴ ἀναφώνησε :

«Ἔτσι πεθαίνουν τὰ παληκάρια ἄρκετὸ σπόρο ἔσπειρα. Αὐτὸς θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ γένος μου θὰ σοδέψῃ τὸ γλυκὸ του καρπὸ».

Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα

*Ὡς πότε παληκάρια θὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
Μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά ;
Σπηλιεὺς νὰ κατοικοῦμε, νὰ βλέπωμε κλαδιὰ
Νὰ φεύγωμε τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
Νὰ χάνωμε πατρίδα, ἀδελφια καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς.
Καλλίτερα μᾶς ὦρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ.
Τὶ σ' ὀφελεῖ κι ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά'
Στοιχάσου πὼς σὲ φέρονιν κάθε ὦρα στὴ φωτιά.
Ἐλάτε μ' ἓνα ζῆλον εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν,
Νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Στανρόν.*

*Μᾶς κρᾶζει ἡ πατρίδα, μᾶς θέλει μᾶς ποιεῖ,
Ζητεῖ τὴ συνδρομὴ μας μὲ μητρικὴ φωτιή».*

Τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα διαδόθηκαν πολὺ γρήγορα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ νέοι μὲ ἐνθουσιασμό τὰ τραγουδοῦσαν στὰ πανηγύρια ἢ κοντὰ στὴ γωνιά τὸ χειμῶνα καὶ στὴ σκιά τῶν πλατάνων τὸ καλοκαίρι. Καὶ οἱ Τούρκοι ἀκόμα εὐχαριστιόνταν νὰ τὰ ἀκοῦνε, χωρὶς φυσικὰ νὰ καταλαβαίνουν τί ἔλεγαν τὰ λόγια τους.

Τὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ κράτος ἀργότερα γιὰ νὰ τιμήσῃ τὸ μεγάλο αὐτὸν πατριώτη τοῦ ἔστησε ἀνδριάντα μπροστὰ στοῦ Πανεπιστήμιου τῆς Ἀθήνας.

Τὸ Σούλι

Τὴν ἀντίσταση τοῦ λαοῦ μας κατὰ τῶν Τούρκων δὲν τὴ δείχνουν μονάχα, ὅσα εἶπαμε μέχρι τώρα. Τὴ δείχνουν καὶ πλῆθος ἄλλα ἀνδραγαθήματα, ποὺ κινοῦν τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου. Μὰ τὰ πιὸ λαμπρὰ παραδείγματα τὰ ἔδωσαν τὰ *Σφακιὰ* τῆς Κρήτης, ἡ *Μάνη* στὴν Πελοπόννησο καὶ προπάντων τὸ *Σούλι*.

Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ποτὲ δὲν ἔσκυψαν τὸ κεφάλι μπροστὰ στοὺς Τούρκους. Κι ὅσες φορές οἱ σκληροὶ καταχτητὲς δοκίμαζαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν, ὄχι μόνον δὲν κατάρθωναν νὰ φτάσουν στὰ ἀπόκρημνα καὶ ὄχυρά μέρη τους, ἀλλὰ καὶ ὅταν πλησίαζαν πάθαιναν τέτοιες συμφορές, ποὺ πιά δὲν τολμοῦσαν νὰ ξαναεπιτεθοῦν καὶ γύριζαν πίσω ντροπιασμένοι.

Γι' αὐτὸ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς ἄφησε στὸ τέλος ἡσυχους· μόνον τοὺς ὑποχρέωσε νὰ πληρώνουν ἓνα μικρὸ φόρο γιὰ νὰ φαίνεται, ὅτι ἀναγνωρίζουν τὸ τουρκικὸ κράτος.

Τὰ μέρη αὐτὰ ἦταν τὰ προγυμναστήρια τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ, ποὺ ἀργότερα, ὅταν ἔγινε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 πρῶτος κατέβηκε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ διώξῃ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ὁ Ρήγας στὸ θούριό του τοὺς καλεῖ λέγοντάς τους :

«Σουλιῶτες καὶ Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστὰ
ὡς πότε στὶς σπηλιές σας κοιμᾶστε σφαλιχτοί ;
Μαυροβονιοῦ καπλάνια καὶ Ὀλύμπου σταυραῖτοί
καὶ Ἀγρῶφων τὰ ξεφτέρια γενῆτε μὰ ψυχή».

Στά απόκρημνα βουνά του Σουλίου κατά τους σκληρούς χρόνους τῆς σκλαβιάς εἶχαν καταφύγει ἄρκετοὶ Ἡπειρώτες ποιμένες, γιὰ νὰ γλυτώσουν τὴ βαρεῖα καταπίεση τῶν Τούρκων κι ἔχτισαν στὴν ὄρχή 4 χωριά, τὸ Σούλι, τὴν Κιάφα, τὸ Ναβαρικό καὶ τὴ Σαμονίβα, ποὺ ὠνομάστηκαν *Τετραχώρι*.

Καὶ τὰ 4 αὐτὰ χωριά ἦταν χτισμένα στίς ἀπόκρημνες πλαγιές, ὅπου δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ πάη εὐκόλα. Γιατὶ ἓνα μονάχα μονοπάτι, φιδωτό, μακρυνό, ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσα σ' ἓνα λαβύρινθο ἀπὸ φοβεροὺς κρημνοὺς, ἔφτανε ὡς ἐκεῖ. Καὶ κατὰ διαστήματα, ὅπου τὸ μονοπάτι περνοῦσε τὰ πιὸ δύσβατα μέρη, ὑπῆρχε κι ἓνας πύργος ὠχυρωμένος.

Ἀργότερα χτίστηκαν στοὺς πρόποδες τῶν βουνῶν τοῦ Σουλίου ἄλλα 7 χωριά, ποὺ ὠνομάστηκαν *Ἑπταχώρι*.

Οἱ Σουλιῶτες στὰ χωριά τους ζοῦσαν ἐλεύθεροι καὶ μόνη ἀσχολία τους εἶχαν τὸν πόλεμο. Κανένας τους δὲν μεταχειριζόταν καμμιά τέχνη καὶ κανένα ἐπάγγελμα, παρὰ ὅλη τους ἡ ἐξάσκηση ἀπὸ παιδιὰ ἀκόμη ἦταν στ' ἄρματα. Μ' αὐτὰ ἔτρωγαν, μ' αὐτὰ κοιμῶνταν καὶ μ' αὐτὰ ξυπνοῦσαν. Ἡ ζωὴ τους ἦταν σχεδὸν ἓνας ἀδιάκοπος πόλεμος. Καὶ αὐτὲς οἱ γυναῖκες πολλές φορές ἄφηναν τὴ ρόκα καὶ ἄρπαζαν τὰ ὄπλα γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν.

Οἱ Σουλιῶτες καὶ ὁ Ἀλῆ-Πασάς

Ἡ πρώτη ἐπιστρεῖα τοῦ Ἀλῆ (1791). Τὸ περιβόητο Σούλι ἀπόχτησε δόξα ἀθάνατη πολεμώντας μὲ τὸν Πασά τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ.

Ὁ Ἀλῆ Πασάς γεννήθηκε στὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας. Μὲ τὴν πανουργία του καὶ μὲ τὴ σκληρότητά του κατώρθωσε νὰ ἀποχτήσῃ μεγάλη δύναμη καὶ ν' ἀναγνωριστῇ ἀπὸ τὸ Σουλτάνο πασάς τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀλλὰ ἡ μεγάλη του φιλοδοξία τὸν ἔσπρωχνε συνεχῶς σὲ νέες κατακτήσεις. Κατώρθωσε λοιπὸν νὰ πάρῃ στὴν ἐξουσία του ὅλη τὴν Ἡπειρο, μέρος τῆς Ἀλβανίας, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Μάλιστα σχεδίαζε μὲ τὸν καιρὸ νὰ κάμῃ κράτος δικό του ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ σουλτάνο.

Στὰ σχέδιά του ὅμως αὐτὰ συνάντησε ἐχθροὺς τοὺς Σου-

λιώτες, τούς άρματωλούς και τούς κλέφτες. Γι' αυτό άποφάσισε νά τούς έξολοθρέψη. Και πρώτα έστράφηκε έναντίον τών Σουλιωτών, γιατί δέ μπορούσε νά τούς βλέπη ανεξάρτητους ενώ όλη ή γύρω χώρα ήταν στην ύποταγή του. "Ηθελε λοιπόν νά τούς ύποτάξει με κάθε τρόπο.

Γι' αυτό τό έτος 1791 έξεστράτεψε κατά του Σουλίου, αλλά στη μάχη νικήθηκε. Οί περισσότεροι άπό τούς Άλβανούς στρατιώτες του σκοτώθηκαν και όσοι μπόρεσαν νά φύγουν καταδιώχτηκαν άπό τούς Σουλιώτες μέχρι τά Ίωάννινα.

Γεμάτος λύσσα ό δόλιος Άλής για τήν καταστροφή του στρατού του ήθελε πιό πολύ άκόμα νά τιμωρήση τούς άνυπόταχτους Σουλιώτες. Έβλεπε όμως πώς δέ μπορούσε νά τούς ύποτάξει με τά όπλα. Άποφάσισε τότε νά μεταχειριστή τήν άπάτη.

Ύστερα λοιπόν άπό λίγο καιρό προσποιήθηκε, ότι θέλει νά κάμη έκστρατεία και νά κυριέψη τό Άργυρόκαστρο. Γι' αυτό ζήτησε και τή βοήθεια τών Σουλιωτών με μιá κολακευτική επιστολή, που έγραψε στους όπλαρχηγούς Μπότσαρη και Τζαβέλλα. *Ο Μπότσαρης* ύποπτεύθηκε και δέν πήγε, ενώ ό *Τζαβέλλας* πίστεψε και μαζί με τό γιό του Φώτο και μερικά άλλα παληκάρια πήγε στα Ίωάννινα. Άμέσως τότε ό άπιστος τουρκαλβανός τούς συνέλαβε όλους και τούς έκλεισε στις φυλακές. Μονάχα ένας κατώρθωσε νά σωθή και έτρεξε στο Σούλι ν' άναγγειλή τήν άπάτη του Άλή.

Η δεύτερη έκστρατεία του Άλή Πασά (1792). Ο Άλή Πασάς μόλις φυλάκισε τό Τζαβέλλα με τά παληκάρια του, ξεκίνησε νά κυριέψη τό Σούλι, γιατί νόμιζε ότι θα τό εύρισκε άφύλαχτο. Μά σαν έφτασε εκεί και είδε τούς γενναίους Σουλιώτες έτοιμους στα όχυρώματά τους, γύρισε άπρακτος.

Τότε κάλεσε νά φέρουν μπροστά του τό Λάμπρο Τζαβέλλα και του είπε, πώς θα του δώση άξιώματα και πολλές άμοιβές άν του παραδώση τό Σούλι. Ο Τζαβέλλας προσποιήθηκε πώς δέχεται νά τόν βοηθήση, άν τόν άφηνε έλεύθερο νά γυρίση στο Σούλι, για νά συνεννοηθή και με τούς άλλους άρχηγούς. Ο πασάς δέχτηκε τήν πρόταση του Λάμπρου και τόν άφησε νά φύγη, μά κράτησε για όμηρο τό γιό του τό Φώτο.

Μόλις ὁ Τζαβέλλας πάτησε τὸ πόδι του στὸ Σούλι, εἶπε στοὺς ἀρχηγούς τὰ καταχθόνια σχέδια τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ ἐτοιμαστοῦν, γιὰ νὰ ἀντισταθοῦν. Ὅταν τελείωσαν οἱ ἐτοιμασίες ἔγραψε ἕνα γράμμα στὸν Ἀλῆ Πασᾶ πού τοῦ ἔλεγε :

«*Ἀλῆ Πασᾶ,*

Χαίρομαι γιὰ τὴ γέλασα ἕνα δόλιο σὰν κι ἐσένα. Εἶμαι ἐδῶ πρόθυμος καὶ ἐτοιμος νὰ ὑπερασπίσω τὴν πατρίδα μου. Ὁ γιός μου θὰ σκοτωθῆ, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸ θάνατό του πρὶν πεθάνω . . .
«*Ἄν ὁ γιός μου δὲ μὲνει εὐχαριστημένος νὰ πεθάνῃ γιὰ τὴν πατρίδα, τότε δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆ καὶ νὰ λέγεται γιός μου. Ὡς Ἕλληνας πρέπει νὰ ὑποφέρῃ γενναῖα τὸ θάνατο. Εἶμαι ἐδῶ καὶ σὲ περιμένω ἄπιστε!*

«*Ὁ ὠρμισμένος ἐχθρός σου.*

Ἀάμπρος Ταβέλλας»

Ἀφάνταστη μανία κατέλαβε τὸν Ἀλῆ, ὅταν διάβασε τὸ γράμμα τοῦ καπετὰν Τζαβέλλα καὶ προστάζει ἀμέσως νὰ φέρουν μπροστά του τὸ Φῶτο.

— «Θὰ σὲ ψήσω ζωντανὸ» λέγει στὸ Σουλιωτόπουλο ὁ ἐκδικητικὸς Ἀλῆς. Μὰ ἐκεῖνο ἀτάραχο τοῦ ἀπάντησε :

— «Δὲ σὲ φοβᾶμαι. Ὁ πατέρας μου θὰ ἐκδικηθῆ τὸ θάνατό μου».

Ἐθαύμασε ὁ τύραννος γιὰ τὸ θάρρος τοῦ Φώτου καὶ δὲν τὸν ἐθανάτωσε. Θέλοντας ὁμως νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σουλιῶτες, ἔκαμε νέα ἐπίθεση γιὰ νὰ πάρῃ τὸ Σούλι.

Οἱ ἀτρόμητοι Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγούς τὸ Μπότσαρη καὶ τὸ Τζαβέλλα πολέμησαν μὲ τόση γενναιότητα, πού τσάκισαν τὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ. Μονάχα αὐτὸς μὲ λίγους στρατιῶτες κατῶρθωσε νὰ σωθῆ καὶ φεύγοντας φώναξε στὸ στρατηγὸ του :

«*Τᾶλογο, τᾶλογο, Ὁμὲρ Βρονῶνῃ*

τὸ Σούλι χούμιξε καὶ μᾶς πλακώνει».

Στὴ μάχη αὐτὴ ἡ γυναίκα τοῦ Τζαβέλλα ἡ Μόσχω μαζί μὲ ἄλλες Σουλιώτισσες ἐκυλοῦσαν ἀπὸ τίς κορυφές τῶν βράχων μεγάλες πέτρες καὶ σκότωσαν πολλοὺς ἐχθρούς.

Ἐτσι καταντροπιασμένος ὁ Ἀλῆς γύρισε στὰ Ἰωάννινα καὶ σὲ λίγες μέρες ζήτησε νὰ κάμῃ εἰρήνη. Οἱ Σουλιῶτες δέχτηκαν μὲ τὴ συμφωνία νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ Φῶτο καὶ τὰ ἄλλα παληκάρια.

Ἡ τρίτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (1800) καὶ ἡ ἡρωϊκὴ πτώση τοῦ Σουλίου. Ὁ σκληρὸς καὶ φιλόδοξος τύραννος δὲ

μπορούσε να βλέπη τὸ Σούλι ἐλεύθερο. Γι' αὐτὸ πρότεινε στοὺς Σουλιῶτες νὰ διαλέξουν, ὅποιο μέρος θέλουν νὰ πᾶνε νὰ κατοικήσουν καὶ νὰ τοὺς πληρώσῃ ὅλα τὰ ἔξοδα. Μὰ οἱ λαμπροὶ ἐκεῖνοι πατριῶτες τοῦ ἀπάντησαν :

«Οἱ ξεροὶ βράχοι τῆς πατρίδας μας εἶναι πιὸ ἀγαπητοὶ κι ἀπὸ τίς εὐφορώτερες χῶρες τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν ἀγοράζεται μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς».

Πέρασαν ἀκόμα 8 ὀλόκληρα χρόνια καὶ τὸ Σούλι περήφανο δὲν ἔσκυβε τὸ κεφάλι στὸν τύρανο. Τέλος ὁ Ἄλῃς ἀφοῦ ἐτοίμασε 10 χιλιάδες στρατό, τὸ ἔτος 1800 ἔκαμε αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση. Μὰ οἱ Σουλιῶτες μὲ ἀργηγὸ τῶρα τὸ Φῶτο Τζαβέλλα ἀντιστάθηκαν γενναίᾳ καὶ νίκησαν τὸν Ἄλῃ. Ὅμως ὁ πασὰς δὲν φεύγει. Μὲ τὸ στρατό του πολιορκεῖ τὸ Σούλι καὶ τὸ ἀποκλείει ἀπὸ παντοῦ. Ἔτσι πέρασαν τρία χρόνια. Ἡ πείνα ἢ γύμνια, τὸ κρῦο βασάνιζαν τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγωνιστὲς ἀφάνταστα. Ἐτρωγαν χόρτα καὶ ρίζες τῶν δέντρων καὶ γιὰ νὰ σβύνουν τὴ δίψα τους, κρεμοῦσαν ψηλὰ ἀπὸ τοὺς βράχους μὲ σχοινιά σφουγγάρια μέσα στὶς χαράδρες, ὅπου ἔβλεπαν πὼς ὑπάρχει νερό. Καὶ τὰ πολεμοφόδια ἀκόμα τὰ εἶχαν λιγοστά.

Ὅλα τέλος πάντων τὰ ὑπόφεραν χωρὶς νὰ γογγύζουν, μὰ δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν τὴ λέξη παράδοση. Κι αὐτὲς οἱ γυναῖκες φώναζαν : «*Κάλλιο θάνατος παρὰ ὑποταγή*».

Ἔτσι περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ ὁ Ἄλῃς βρισκόταν σὲ ἀπορία πὼς νὰ κυριέψῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους βράχους. Μὰ ἐνῶ βρισκόταν σ' αὐτὴ τὴν ἀμηχανία, παρουσιάζεται μπροστά του ὁ προδότης *Πῆλιος Γούσης* καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τὸν βοηθήσῃ. Αὐτὸς ὁ προδότης σὲ κάποια μάχη δέιλιασε καὶ γι' αὐτὸ οἱ Σουλιῶτες τὸν περιφρονοῦσαν. Γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ λοιπὸν πῆγε στὸν Ἄλῃ, πῆρε χρήματα καὶ ὠδήγησε μιὰ σκοτεινὴ νύχτα 200 Τουρκαλβανοὺς πάνω στὸ Σούλι καὶ τοὺς ἔκρυψε. Τὸ πρωτὶ ὅταν ἄρχισε ἡ μάχη, βγήκαν ἀπὸ τὸ καταφύγιό τους οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ ρίχτηκαν στοὺς Σουλιῶτες ἀπὸ τὰ νῶτα.

Τότε οἱ Σουλιῶτες πολεμώντας γενναίᾳ ὑποχώρησαν στὸ *Κιούγι*, στὸν ψηλὸ βράχο τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, γιὰ νὰ συνεχίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα. Ἡ πείνα ὅμως καὶ ἡ δίψα τοὺς ἐβασάνιζε ἀφάνταστα. Τέλος ἀναγκάσθηκαν νὰ συνθηκολογήσουν

μέ τον Ἄλη και νά φύγουν από τους ήρωϊκούς βράχους ἔχοντας μόνο τὰ ἀπαραίτητα πράγματά τους και τὰ ὄπλα τους. Μετά τήν ὑπογραφή τῆς συνθήκης οἱ Σουλιῶτες χωρίστηκαν σέ τρεῖς ὀμάδες και ξεκίνησαν. Ἡ πρώτη ὀμάδα μέ τὸ Φῶτο Τζαβέλλα κατέφυγε στή Πάργα, ἡ δεύτερη τράβηξε πρὸς τους βράχους τοῦ Ζαλόγγου και ἡ τρίτη πρὸς τὸ μονοστήρι τοῦ Σέλτσου.

Μόνο ὁ καλόγηρος *Σαμουήλ* μέ 5 συναγωνιστές του ἔμειναν στήν Ἁγία Παρασκευὴ γιὰ νά παραδώσουν στοὺς Τούρκους τὰ πολεμοφόδια και νά πάρουν τήν ἀξία τους, ὅπως εἶχαν συμφωνήσει. Ὁ γραμματέας τοῦ Ἄλη, ὅταν ἔφθασε ἐκεῖ ρώτησε εἰρωνικά τὸ Σαμουήλ :

«Και τώρα ποιά τιμωρία νομίζεις, καλόγερε, πὼς θά σοῦ βάλῃ ὁ πασάς, πού τόσο ἀπερίσκεπτα παραδόθηκες ;»

—«Καμμιά» ἀπάντησε ὁ περήφανος Σαμουήλ, και τραβώντας τήν πιστόλα του τήν ἀδειάσε στήν ἀποθήκη μέ τὸ μπάροῦτι.

Μιά φοβερὴ ἔκρηξη τάρραξε τήν ἡσυχία τῆς ἄγριας φύσης και οἱ χαράδρες ἀντιβούισαν, σάν νά ἤθελαν νά διαλαλήσουν στὸν κόσμο τὸ ἡρωϊκὸ τέλος τοῦ ἀθάνατου Σουλίου.

Ὁ Σαμουήλ μέ τους συντρόφους του και 500 Τούρκοι θάφτηκαν στὰ ἐρείπια τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ὁ Ἄλης παραβαίνει τὴ συνθήκη. Ὅταν ὁ Ἄλης εἶδε τήν καταστροφή, θεώρησε τήν πράξη τοῦ Σαμουήλ σάν παράβαση τῆς συνθήκης και ἀμέσως διόταξε νά καταδιώξουν τους Σουλιῶτες.

Ὅσοι Σουλιῶτες τράβηξαν γιὰ τήν Πάργα ἔφτασαν ἐκεῖ και σώθηκαν, γιατί τήν πόλη αὐτὴ τήν κατεῖχαν οἱ Ἄγγλοι.

Ἐκεῖνοι ὅμως πού πήγαν στὸ Ζάλογο περικυκλώθηκαν ἀπὸ τους Τουρκαλβανούς. Οἱ Σουλιῶτες πολέμησαν, ὥσπου σώθηκαν τὰ πολεμοφόδια και οἱ τροφές τους. Μπροστὰ στὸν κίνδυνο νά πιαστοῦν αἰχμάλωτες οἱ Σουλιῶτισσες ἔστησαν χορὸ και μέ τὰ παιδιά στήν ἀγκαλιὰ πήδησαν στοὺς βράχους και σκοτώθηκαν ὅλες ἢ μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη τραγουδώντας :

«Ἐχε γιὰ καημένε κόσμε,
ἔχε γειὰ γλυκειά ζωὴ
και σὺ δύστυχη πατρίδα,
ἔχε γειὰ παντοτεινή.

Οί άνδρες τήν ἴδια νύχτα μέ τά σπαθιά στά χέρια πέρασαν τίς γραμμές τῶν Τούρκων καί ἀπό τοὺς 800 κατώρθωσαν οἱ 150 νά φθάσουν στήν Πάργα.

Τὸ τρίτο τμήμα, πού πήγε στό μοναστήρι τοῦ *Σέλιου* βάζε τρεῖς μῆνες τίς τουρκικές ἐπιθέσεις. Τέλος ἀπό τοὺς 1000 μόνο 45 σώθηκαν καί κατώρθωσαν νά φθάσουν κι αὐτοὶ στήν Πάργα. Ἀπό ἐκεῖ ὅλοι μαζί πέρασαν στήν Κέρκυρα.

Οἱ ἥρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν γιά τήν πίστη καί τήν πατρίδα θά προκαλοῦν πάντοτε τὸν θαυμασμό τοῦ κόσμου καί θά εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρείας καί τοῦ πατριωτισμοῦ κοντά στά τόσα ἄλλα τοῦ ἔθνους μας.

Τὸ τέλος τοῦ Ἀλή Πασᾶ. Ἀφοῦ πιά ὁ Ἀλῆς ὑπόταξε ὕστερα ἀπὸ 10 χρόνια ἀγῶνες τὸ ἥρωϊκὸ Σούλι, ἔστρεψε τὰ ὄπλα γιά νά χτυπήσῃ τοὺς ἀρματωλοὺς καί τοὺς κλέφτες. Θέλησε νά ὑποτάξῃ κι αὐτούς. Μὰ ἦταν δυσκολώτατο νά τοὺς νικήσῃ μέ τὰ ὄπλα. Γι' αὐτὸ μεταχειρίστηκε τὸ φοβερὸ τοῦ ὄπλο τῆ δολιότητα. Ἔτσι κατώρθωσε σιγὰ σιγὰ νά ἐξοντώσῃ τοὺς περισσότερους καί τοὺς πιὸ ἐπικίνδυνους, ὅπως τὸ Νικοτσάρα, τὸ Θύμιο Βλαχάβα, τὸν περιβόητο Κατσαντώνη καί τὸν ἀδελφὸ τοῦ Λεπενιώτη.

Ὅταν πιά σύντριψε τοὺς Σουλιῶτες καί τοὺς πιὸ ἰσχυροὺς κλέφτες καί ἀρματωλοὺς ἄρχισε νά δείχνῃ, πῶς θέλει νά ἰδρῦσῃ ἀνεξάρτητο κράτος. Μὰ ὁ σουλτάνος τὸ ἀντιλήφθηκε καί τὸ ἔτος 1820 τοῦ κήρυξε τὸν πόλεμο, γιὰ τὸν θεώρησε ἐπαναστάτη. Τότε ὁ Ἀλῆς θυμήθηκε τοὺς γενναίους Σουλιῶτες καί τοὺς ζήτησε νά τὸν βοηθήσουν στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ σουλτάνου. Γι' αὐτὸ καί τοὺς ἐπέτρεψε νά ξαναγυρίσουν στό Σούλι.

Καί πραγματικά οἱ Σουλιῶτες μέ ἀρχηγό τους τὸν Μάρκο Μπότσαρη ὕστερα ἀπὸ 17 χρόνια ξαναγύρισαν στήν πατρίδα τους. Ὅχι βέβαια γιά νά βοηθήσουν τὸ δόλιο Ἀλή, ἀλλὰ γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, πού ἀπὸ καιρὸ ετοίμαζε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία.

Ὁ πόλεμος τοῦ σουλτάνου μέ τὸν Ἀλή Πασᾶ κράτησε δυὸ χρόνια. Μὰ στό τέλος ὁ τύραννος νικήθηκε καί σκοτώθηκε μέσα στά Ἰωάννινα (1822).

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία

Οἱ Ἕλληνες κατατυραννισμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολ-
λές φορές ἐπαναστάτησαν ὅπως εἶδαμε. Ἀλλὰ οἱ ἐπαναστά-
σεις αὐτὲς δὲν ἦταν γενικές. Δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ πρῶτα πρῶτα
μεταξύ τους συνεννόηση καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔπαιρναν μέρος ὅλοι
οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο μέχρι τὸ ἄλλο τῆς χώρας μας.
Καὶ οἱ ξένες δυνάμεις ὅταν μᾶς παρακινούσαν νὰ ἐπαναστα-
τήσωμε, μᾶς ὑποστήριζαν μονάχα ὅσον καιρὸ μᾶς χρειάζονταν.
Μὰ ὅταν τελείωναν τὸν πόλεμο ἐκεῖνοι κι ἔκαναν εἰρήνη μὲ
τοὺς Τούρκους, μᾶς ἄφηναν ἐμᾶς ἀπροστάτευτους στὰ χέρια
τῶν τυράννων. Ἔτσι τὶς ἐπαναστάσεις μας οἱ Τούρκοι εὐκόλα
τὶς ἔπνιγαν κατόπιν μέσα στὸ αἷμα.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀνάγκασε μερικοὺς πατριῶτες Ἕλλη-
νες νὰ σκεφτοῦν καὶ νὰ κάμουν μιὰ μυστικὴ ὀργάνωση, ποὺ
τὴν ὠνόμασαν *Φιλικὴ Ἐταιρεία*.

Τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὴν ἴδρυσαν τὸ 1814 στὴν Ὀδυσσὸ
τῆς Ρωσσίας ὁ *Μιχάλαος Σιουφάς* ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ *Ἀθανάσιος*
Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ *Εὐμανουὴλ Σάνθος* ἀπὸ τὴν
Πάτμο. Τὸ ἔργο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἦταν νὰ διαφωτίση
ὄλους τοὺς Ἕλληνες, γιὰ νὰ ἐτοιμαστοῦν καὶ ἐνωμένοι νὰ ἐπα-
ναστατήσουν.

Γιὰ νὰ πετύχη τὸ σκοπὸ τῆς ἢ Ἐταιρεία ἔπρεπε νὰ ἔχη
ἀπόλυτη μυστικότητα. Οἱ τρεῖς λοιπὸν φιλοπάτριδες αὐτοὶ ἄν-
τρες ἄρχισαν νὰ ἐργάζωνται μυστικά, νὰ διαδίδουν τὶς ἰδέες
τους καὶ νὰ κάνουν καὶ ἄλλους μέλη τῆς Ἐταιρείας. Τὰ μέλη
ὅμως γίνονταν δεκτὰ στὴν Ἐταιρεία ἔπειτα ἀπὸ ὀλόκληρη μυ-
στικὴ κατῆχηση. Στὸ τέλος μὲ δάκρυα στὰ μάτια ὠρκίζονταν
στὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο, πὼς δὲ θὰ προδώσουν ποτὲ τὰ μυστικά
τῆς Ἐταιρείας.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ὀδυσσὸς ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα
γι' αὐτὸ τὸ Μάρτη τοῦ 1817 ἡ Ἐταιρεία κατέβηκε στὴν Κω-
σταντινούπολη, ποὺ ἦταν τότε μεγάλο κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ.
Σὲ λίγο διάστημα τὰ μέλη τῆς Φιλικῆς ἔγιναν ἑκατοντάδες καὶ
χιλιάδες. Οἱ πιὸ ἐνθουσιώδεις, μάλιστα φιλικοὶ περιέρχονταν

τῆ σκλαβωμένη μας πατρίδα, γιά νά κατηχήσουν τοὺς καπεταναίους, τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους, τοὺς δασκάλους καὶ καλογέρους καὶ κάθε φρόνιμο πατριώτη. Σ' ὅλη τὴν ἑλληνικὴ χώρα ἄρχισε νά ψιθυρίζεται κάποιο μυστικό, ποὺ συγκινοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ Ἕθνους. "Ὅλοι πιά περιμένουν καὶ ἀνυπομονοῦν γιά νά ἔρθῃ ἡ μεγάλη ὥρα.

Τὸ μυστικό τῆς φιλικῆς Ἑταιρείας διαδόθηκε πιά παντοῦ καὶ ὑπῆρχε φόβος νά τὸ μάθῃ καὶ ὁ σουλτάνος. Τότε οἱ φιλικοὶ ἀποφάσισαν νά βροῦν κάποιο ἱκανὸ πρόσωπο νά διευθύνῃ τὴν Ἑταιρεία καὶ νά γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως.

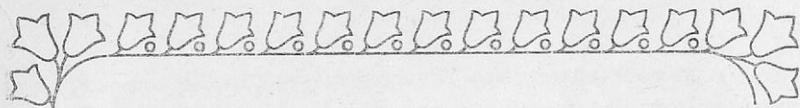
Συμφώνησαν λοιπὸν νά ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ὑπουργὸς τῆς Ρωσσίας. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν ἀμέσως τὸν Ξάνθο στὴν Πετροῦπολη μὲ τὴν ἐντολὴ νά συναντήσῃ τὸν Καποδίστρια καὶ νά τοῦ ἀνακοινώσῃ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἑταιρείας.

Ὁ *Καποδίστριας* ὅμως δὲ θέλησε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία γιὰτὶ νόμιζε πὼς ἔπρεπε νά τὴν πάρῃ ἕνας στρατιωτικός. Ὁ Ξάνθος τότε πῆγε στὸν *Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη* καὶ τοῦ πρότεινε νά γίνῃ ἐκεῖνος ἀρχηγός.

Ὁ *Ὑψηλάντης* καταγόταν ἀπὸ τὴ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια τῶν Ὑψηλάντηδων καὶ ὑπηρετοῦσε στὸ ρωσικὸ στρατὸ ὡς στρατηγός. Ἦταν εὐγενικός, πατριώτης καὶ γενναῖος. Πολεμώντας μάλιστα ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντα στὴ Δρέσδη τῆς Γερμανίας ἔχασε τὸ δεξί του χέρι. Τὸ λαμπρὸ αὐτὸ παληκάρι, ἀφοῦ πρώτα κατηχήθηκε ἀπὸ τὸν Ξάνθο στὰ μυστικά τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, δέχτηκε πρόθυμα τὴν ἀρχηγία τοῦ ἀγώνα.

Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη σὰν ἀρχηγοῦ ἐνθουσίασε ὅλους τοὺς Ἕλληνες, ποὺ πίστεψαν πὼς ἔφτασε ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθέρωσης.

Ἔργασίες : Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιά τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση. Φέρετε εἰκόνες καὶ πληροφορίες γιά τὸ Ρήγα Φεραῖο. Φέρετε δημοτικὰ τραγούδια γιά τοὺς Σουλιῶτες. Νά ἀπαγγεῖλετε τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτη «Ἡ Φυγὴ» κι «ὁ Σαμουὴλ». Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιά τὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Πέτυχε τὸ σκοπὸ τῆς ἡ Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ γιὰτὶ; *Ἐκθεση* : Τὸ Ζάλογο καὶ οἱ Σουλιώτισσες.

ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821

Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδαβία καὶ στὴ Βλαχία

Ἀφοῦ προετοίμασε τὸ ἔθνος ὁλόκληρο ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία κι ἔβαλε γενικὸ τῆς ἀρχηγὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη (20 Ἰουνίου 1820) δὲν ἔμενε πιά τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα.

Ὁ Ὑψηλάντης ἀφοῦ πῆρε τὴν ἀπόφαση, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πετροῦπολη κι ἦρθε στὸ Κίεβο ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴ μητέρα του καὶ νὰ πάρῃ τὴν εὐλογία τῆς. Μαζὶ μὲ τὰ ἀδέρφια του λοιπὸν γονάτισε μπροστὰ τῆς. Τότε ἡ φιλόστοργη μητέρα του καὶ μεγάλη πατριώτισσα σήκωσε τὰ μάτια τῆς στὸν οὐρανὸ καὶ εἶπε :

«[?]Ω θεέ μου, Θεέ μου ! Μὲ τὸ ἓνα χέρι προσφέρω στὴν Ἑλλάδα τὰ τέκνα μου ὅλα καὶ μὲ τὸ ἄλλο προσφέρω σὲ Σένα Θεέ μου, τίς εὐχές μου καὶ τίς ἐλπίδες μου».

Ἦστε γυρίζοντας στὰ παιδιά τῆς ἀναφώνησε : «[?]Ω παιδιά μου ! Ἡ θερμὴ εὐχὴ τῆς μητέρας σας θὰ εἶναι θώρακας χαλύβδινος, ποῦ θὰ σᾶς φυλάῃ στὸν πόλεμο. Νὰ εἴστε γενναῖοι καὶ νὰ πολεμήσετε γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα' ριχτήτε ὅπου ὅσος καλεῖ τὸ καθῆκον καὶ ἀναστήστε τὴν Ἑλλάδα μας, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ εἶναι γραφτὸ νὰ μείνω ἔρημη ἀπὸ ἐσᾶς τὰ παιδιά μου καὶ μονάχη στὸν κόσμο τοῦτο».

Ἐκ τῆς Κίεβο ὁ Ὑψηλάντης κατέβηκε στὴ Βεσσαραβία γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ στρατηγικὸ του σχέδιο, νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς φιλικούς καὶ νὰ εἶναι πιὸ κοντὰ στὶς ἑλληνικὰς χώρες. Μετὰ 8

Ὁ Ὑψηλάντης ὑψώνει τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασεως.

μῆνες τέλος ἀπόφασισε ν' ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία, γιὰ τὰ μέρη αὐτὰ τὰ διοικοῦσαν Ἕλληνες ἡγεμόνες ποὺ ἦταν καὶ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821 λοιπόν ο άρχηγός Ύψηλάντης πέρασε μαζί με τους άδελφούς του Γεώργιο και Νικόλαο και με λίγους όπαδούς του τά σύνορα τής Ρωσσίας, διάβηκε τόν Προύθο και έφτασε στο Ίάσιο, όπου με άπερίγραπτη συγκίνηση ύψωσε τή σημαία τής έπαναστάσεως. Άμέσως έβγαλε προκήρυξη και καλούσε τους σκλάβους στόν άγώνα κατά τών τυράννων.

Άκράτητος ένθουσιασμός κυρίεψε τις καρδιές όλων τών χριστιανών και χιλιάδες έτρεχαν νά καταταχτούν στόν έπαναστατικό στρατό με άρχηγούς έμπειρους στο πόλεμο και γενναίους, όπως ήταν ο Γεώργιος Όλύμπιος, ο Άθανάσιος Καρπενησιώτης και ο Φαρμάκης.

Μάλιστα 500 εύγενείς πατριώτες νέοι, σπουδαστές στα διάφορα άνώτερα σχολεία, άφησαν τά θρανία τους, άρπαξαν τά όπλα και σχημάτισαν τόν Ίερό Λόχο, πέρνοντας παράδειγμα από τόν Ίερό Λόχο τών άρχαίων Θηβαίων. Οί ιερολοχίτες φορούσαν μαύρη στολή και στο κράνος γιά σήμα είχαν μιá νεκροκεφαλή έπάνω σε δύο σταυρωτά κόκκαλα. Τό σύνθημά τους ήταν «έλευθερία ή θάνατος».

Τό τέλος τής έπαναστάσεως στη Μολδοβλαχία

Με τό στρατό αυτό ο Ύψηλάντης ξεκίνησε από τό Ίάσιο γιά τά καταλάβη τό Βουκουρέστι. Στο μεταξύ όμως ο σουλτάνος τό έμαθε και διάταξε τρεις πασάδες νά πάνε άμέσως νά χτυπήσουν τους έπαναστάτες. Τότε ο Ύψηλάντης αποφάσισε νά αλλάξει πορεία και ώδήγησε τό στρατό του πρós τό Δραγατσάνι, όπου βρισκόταν μιá τούρκικη δύναμη στρατού.

Έκει έγινε μεγάλη μάχη (7 Ίουλίου 1821). Οί Έλληνες πολέμησαν με γενναιότητα, αλλά στο τέλος νικήθηκαν. Οί ιερολοχίτες, που τους διοικούσε ο άδελφός του Ύψηλάντη Νικόλαος, έπεσαν σχεδόν όλοι στη θέση που τους έταξαν.

Μετά τήν άποτυχία αυτή διαλύθηκε ο έπαναστατικός στρατός. Ο ίδιος ο Ύψηλάντης βλέποντας ότι τό κίνημα απέτυχε στη Μολδοβλαχία, αποφάσισε νά κατεβή στην Πελοπόννησο, όπου είχε άρχισι πια ή έπανάσταση. Έφυγε λοιπόν από τό

Δραγατσάνι και μπήκε στην Αυστρία με πλαστό όνομα για να μπορέσει από εκεί να έρθει στην Ελλάδα. Αλλά η αυστριακή κυβέρνηση τον συνέλαβε και τον έρριξε στη φυλακή. Ο Ύψηλάντης έμεινε φυλακισμένος ως τα 1827. Τότε μεσολάβησε ο Τσάρος και τον έλευθερώσαν. Μά δεν έζησε πολύ καιρό, γιατί σ' ένα χρόνο πέθανε από τις κακοσχίες της φυλακής.

Οι όπλαρχηγοί Γεώργιος Όλύμπιος και Φαρμάκης με τα πα-

ληκάρια τους τράβηξαν προς τα Καρπάθια όρη. Εκεί τους καταδίωξαν 4 χιλιάδες Τούρκοι και τους πολιόρκησαν στο μοναστήρι του Σέκου. Ο Όλύμπιος άχυρώθηκε στο κωδωνοστάσι με λίγους συντρόφους. Μά σάν είδε ότι κινδυνεύει να αιχμαλωτιστή έβαλε φωτιά στην πυριταποθήκη και άνατινάχτηκε στον άερα.

Ο Φαρμάκης πάλι άφου άντιστάθηκε μερικές μέρες, συνθηκολόγησε με τους Τούρκους για να τον άφήσουν να φύγει

μαζί με τὰ παληκάρια του. Μὰ μόλις βγήκαν τούς συνέλαβαν ὄλους καὶ τούς ἐσκότωσαν.

Ὁ Θανάσης Καρπενησιώτης με τούς συντρόφους του ὠχυρώθηκε στὸ χωριὸ *Σκουλέμι* κοντὰ στὸν Προῦθο ποταμό, ὅπου ἀντιστάθηκε γενναίᾳ, μὰ τέλος σκοτώθηκε μαζί με τούς περισσότερους συναγωνιστές του. Τότε οἱ ὑπόλοιποι ἔπεσαν στὸν Προῦθο καὶ πέρασαν στὸ ρωσικὸ ἔδαφος κολυμπώντας. Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως στῆ Μολδοβλαχία.

6 Ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο

Ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ποὺ ὁ Ὑψηλάντης μπῆκε στὸ Ἰάσιο καὶ σήκωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως, ἄρχισε καὶ στὴν κυρίως Ἑλλάδα ὁ γενικὸς ξεσηκωμός. Γιατὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχε πιά προετοιμάσει ὄλους γιὰ τὴ μεγάλη ἀνάσταση τοῦ γένους.

Μάλιστα ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1820 εἶχε στείλει ὁ Ὑψηλάντης στὴ Πελοπόννησο τὸ φλογερὸ φιλικὸ Παπαφλέσσα σὰν ἀντιπρόσωπό του. Ὁ Παπαφλέσσας (Γρηγόριος Δικαῖος) περιώδεψε τὴν Πελοπόννησο καὶ εἰδοποιοῦσε ὄλους ὅτι ἡ ἄρα ἔφτασε πιά. Ἔλεγε ὅτι ὁ Ὑψηλάντης θ' ἀρχίσει τὴν ἐπανάσταση κι ἀμέσως ρωσικὸς στρατὸς θὰ μπῆ στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο καὶ ὁ στόλος με ἄλλα στρατεύματα θὰ κατέβη, νὰ δώσει τὴν ἐλευθερία στὸ σκλαβωμένο μας ἔθνος.

Στὰ ἔθνικὰ κηρύγματα τοῦ Παπαφλέσσα πίστεψαν πρόθυμα οἱ προεστοὶ τῆς Πελοποννήσου, γιατί ἔβλεπαν, ὅτι τότε ἦταν ἡ πιὸ κατάλληλη εὐκαιρία, νὰ σηκώσουν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τυράννων.

Πρῶτα-πρῶτα γιατί ὁ Τοῦρκος πασάς τῆς Πελοποννήσου ἔλειπε με τὸ στρατό του στὰ Ἰωάννινα, ὅπου πολεμοῦσε τὸν ἐπαναστάτη Ἀλή.

Ἔπειτα γιατί στὴν Πελοπόννησο ὁ πληθυσμὸς ἦταν ὁ περισσότερος ἐλληνικὸς, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἦταν λιγοστοί.

Καὶ τρίτο γιατί ὑπῆρχαν ἐκεῖ πολλοὶ σπουδαῖοι ἀρχηγοί, ποὺ ὄλος ὁ λαὸς τοὺς ἐκτιμοῦσε καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσε πιστά. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγούς ἦταν ὁ Θεόδω-

ρος Κολοκοτρώνης, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ Νικηταρὰς, ὁ Ἀναγνωσταρὰς, ὁ δεσπότης τῶν Παιλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ἄλλοι.

Οἱ πρῶτες ἀφορμὲς : Οἱ Τούρκοι φυσικὰ ἔβλεπαν μὲ ὑποπτο βλέμμα ὅλες τὶς κινήσεις τῶν ραγιάδων, μὰ δὲν μπορούσαν νὰ μάθουν καθαρὰ τὸ βαθύτερο σκοπὸ καὶ τὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Οὔτε καὶ ἤθελαν νὰ πιστέψουν, πὼς θὰ τολμοῦσαν οἱ Ἕλληνες νὰ σηκώσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐπιτύχουν στὴν ἐπανάσταση. Ὡστόσο τὰ πράγματα τοὺς ξεγέλασαν.

Τὸ πρῶτο ντουφέκι τὸ ἀνοιξε ὁ τολμηρὸς κλέφτης Νίκος Σουλιώτης, ποὺ σκότωσε μερικοὺς Τούρκους εἰπράκτορες στὴν ἐπαρχία τῶν Καλαβρύτων. Ἦταν Μάρτιος μῆνας τοῦ 1821.

Ἀμέσως τότε οἱ Πετιμεζαῖοι μὲ τὸν Χαραλάμπεη πολιόρκησαν τοὺς Τούρκους στὰ Καλάβρυτα καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν (21 Μαρτίου).

Στὶς 23 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης μαζί μὲ τὸν Κολοκοτρώνη κατέβηκαν ἀπὸ τὴ Μάνη, πολιόρκησαν τὶς Καλάμες καὶ μετὰ δυὸ μέρες τὶς κυρίεψαν.

Στὸ μεταξύ οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παληκάρια τοὺς μπῆκαν μέσα στὴν Πάτρα, ὅπου ὁ δεσπότης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἔστησε στὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως.

Τότε ἔτρεξαν ἐκεῖ οἱ ὀπλαρχηγοὶ, τὰ παληκάρια, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, γυναῖκες, παιδιά καὶ ὅλοι γονατιστοὶ ὠρκίζονταν λέγοντας :

— Ἐλευθερία ἢ θάνατος !

Ἄλλοι πάλι ἀσπάζονταν μεταξύ τους κι ἔλεγαν :

— Καλὴ Ἀνάσταση, παιδιά !

— Καὶ στὴν Πόλη νὰ δώσῃ ὁ Θεός !

Ὁ Πετρόμπεης

Τὸν ἴδιο καιρὸ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ πῆραν τὸ Ἄργος καὶ πολίорκησαν τοὺς Τούρκους στὸ Λάλα, στὴ Μεθώνη καὶ στὸ Ναύπλιο. Οἱ ἐπαναστάτες παντοῦ κυριαρχοῦσαν.

Σὲ διάστημα 3 ἑβδομάδων οἱ Τούρκοι φοβισμένοι ἔφυγαν ἀπὸ τὰ χωριὰ καὶ συγκεντρώθηκαν σὲς μεγάλες πόλεις καὶ στὰ ὄχυρά φρούρια.

Εὐτυχῶς ἐδῶ ἡ ἐπανάσταση πῆρε καλὴ ἀρχή.

Ζ - Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη

Μόλις ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη ἡ εἶδηση γιὰ τὴν ἐπανάσταση στὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὁ σουλτάνος ἔγινε ἔξω φρενῶν.

Ἡ ὀργή του ξέσπασε κατὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἐξαγριωμένοι Τούρκοι σφάζουν ἀλύπητα τοὺς Ἕλληνες καὶ λεηλοτοῦν τὰ σπίτια τους. Ἡ μανία τους δὲν ἔχει ὄρια· σφάζουν τοὺς Φαναριῶτες, σφάζουν τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς κληρικούς. Πολλοὶ χριστιανοὶ τότε συμβούλεψαν τὸν πατριάρχη νὰ φύγῃ γιὰ νὰ σωθῇ. Μὰ ἐκεῖνος ἀπάντησε :

«Δὲ φεύγω ! ὁ ποιμένας ὁ καλὸς θυσιάζει καὶ τὴ ζωὴ του γιὰ τὰ πρόβατά του. Ἄς μὲ σφάξουν. Ὁ θάνατός μου θὰ κινήσῃ τὴ συμπάθεια τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης γιὰ τὸ ἔθνος καὶ θὰ δώσῃ νέα ζωὴ στὸν ἱερό μας ἀγώνα».

Πραγματικὰ ὁ σουλτάνος ἐκεῖνες τὶς μέρες, γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ πιὸ πολὺ τοὺς Ἕλληνες, ἔδωκε διαταγὴ νὰ συλλάβουν τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ τὸν κρεμάσουν στὴ μεσαία πύλη τοῦ Πατριαρχείου. (10 Ἀπριλίου 1821).

Ἐκεῖ ἔμεινε τὸ ἱερὸ λείψανο κρεμασμένο 3 μέρες. Ἐπειτα τὸ παράδωσαν στὸν ὄχλο, ποὺ τὸ ἔσυρε γιὰ ἐξευτελισμὸ στοὺς δρόμους τοῦ Φαναριοῦ. Τέλος τὸ κατέβασαν στὴν παραλία τοῦ ἔδωσαν στὸ λαιμὸ μιὰ πέτρα καὶ τὸ πέταξαν στὴ θάλασσα.

Μετὰ ἀπὸ μερικὲς μέρες τὸ σῶμα βγήκε στὴν ἐπιφάνεια. Φαίνεται πὼς κόπηκε τὸ σχοινί, ποὺ ἦταν δεμένη ἡ πέτρα. Ἐνῶ ἔτσι ἐπέπλεε, τὸ βρῆκε ὁ πλοίαρχος Σκλάβος ἀπὸ τὴν Κεφαλληνιά. Τὸ ἀναγνώρισε, τὸ πῆρε στὸ πλοῖο του καὶ τὸ ἔφερε στὴν Ὀδυσσό, ὅπου καὶ τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ἡ εἶδηση γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Πατριάρχου ἔξαγρίωσε ἀκόμη περισσότερο τοὺς Ἑλληνας ἀγωνιστὲς γι' αὐτὸ σὰν σύνθημα τώρα ἀντιχεῖ σ' ὄλα τὰ στρατόπεδά τους :

*«Χινπᾶτε πολεμᾶρχοι,
μὴ λησμονῆτε τὸ σχοινί, παιδιὰ τοῦ Πατριάρχου».*

Ἡ σκληρὴ διαγωγὴ ποὺ ἔδειξαν οἱ Τοῦρκοι στοὺς χριστιανούς καὶ ἡ κρεμάλα τοῦ Πατριάρχου ἀντὶ νὰ ὠφελήσουν, ἔβλαψαν τοὺς Τούρκους γιὰ δυὸ λόγους : α) Γιατί ἄναψαν ἀκόμη περισσότερο τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων β) Γιατί ἔκαμαν κακὴ ἐντύπωση στοὺς Εὐρωπαίους.

Ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἀργότερα γιὰ νὰ τιμῆσῃ τὸν ἔθνομάρτυρα Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' μετέφερε τὰ ὀστά του στὴ Μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ τὸν ἄλλο χρόνο ἔστησε τὸ ἄγαλμά του μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο.

Τότε καὶ ὁ ποιητὴς Βαλαωρίτης ἀπάγγειλε τὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο ποίημά του :

*Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκήνητος ; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου ;
Τὰ φτερωτὰ σου τὰ ὄνειρα ;...Γιατὶ στὸ μέτωπό σου
Νὰ μὴ φουτρώνουν, γέροντα, τόσες χρυσὲς ἀχιίδες,
ὄσες μᾶς δίδει ἡ ὄψις σου παρηγοριᾶς καὶ ἐλπίδες».*

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως ἦταν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια κλεφτῶν καὶ λένε, πῶς γεννήθηκε στὰ δύσκολα χρόνια τοῦ 1770 κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο κοντὰ στὸ χωριὸ Ραμαβούνη τῆς Μεσσηνίας. Ἀπὸ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανὸς καὶ καταδιωγμένος ἔγινε κλέφτης καὶ πολεμοῦσε τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του.

Ἦταν φοβερὸς κλέφτης καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν καταδίωκαν πολὺ. Γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκε νὰ πάῃ στὴ Ζάκυνθο, ὅπου κατατάχθηκε στὸν Ἀγγλικὸ στρατό, γιατί τὰ Ἑπτάνησα τὰ εἶχαν τότε οἱ Ἀγγλοι. Ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης γρήγορα προβιβάστηκε

κι έγινε ταγματάρχης. Από τότε φορούσε την περικεφαλαία του αγγλου άξιωματικού.

Ο Κολοκοτρώνης είχε όλα τα χαρίσματα του καλού άρχηγού. Το άνόστημά του και οι τρόποι του άμέσως σέ γοήτευαν. Το πρόσωπό του ήταν μελαψό, το βλέμμα του άτρόμητο και τα μαλλιά του μακριά, χυμένα στους ώμους. Η βρον-

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

τερή φωνή του έδινε θάρρος στους πολεμιστές του και σκόρπιζε το φόβο και τόν τρόπο στους Τούρκους. Είχε άκλόνητη πίστη πώς οι Έλληνες θα νικήσουν τους Τούρκους και θα έλευθερώσουν την πατρίδα. Γι' αυτό συνήθιζε να λέη: «ό Θεός ύπόγραφε να έλευθερωθή ή Έλλάδα μας και την ύπογραφή

του δέν τήν παίρνει πίσω». Καί τήν πίστη του αὐτή τή μετά-
δινε καί στούς συμπολεμιστές του, πού τόν ἀγαποῦσαν σάν
πατέρα τους.

Μέ ὅλα αὐτά τά χαρίσματα ἀπόχτησε τήν ἐμπιστοσύνη καί
τήν ἀγάπη ὄλων τῶν ἀγωνιστῶν. Μά πιά πολύ σιτερώθηκε ἡ
δόξα του ὕστερα ἀπό τὸ στρατηγικὸ σχέδιο, πού κατάστρωσε
γιὰ νά κυριέψουν τήν Τρίπολη.

Τὰ σχέδια τοῦ Κολοκοτρώνη

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ κυριεύτηκε πια ἡ Κα-
λαμάτα, πήρε μαζί του 300 Μανιάτες καί τράβηξε γιά τήν Ἀρ-
καδία. Τὸ στρατηγικὸ του πνεῦμα ἔπιασε ἓνα θαυμάσιο σχέδιο.
Εἶδε πῶς γιά νά ἐπιτύχη ἡ ἐπανάσταση, ἔπρεπε νά κυριευτῇ ἡ
Τριπολιτσία, ἡ καρδιά τῆς Πελοποννήσου. Αὐτὸ τὸ σχέδιο οἱ
ἄλλοι ἀρχηγοὶ τὸ ἔβλεπαν πολὺ τολμηρὸ καί δέν ἤθελαν νά
τὸ ἐφαρμόσουν.

Μά ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέμεινε καί τέλος κατώρθωσε νά
πάρη μαζί του πρώτα τὸν Πετρόμπεη καί ὕστερα ὄλους τοὺς
ἄλλους ἀρχηγούς.

Ἔτσι ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴ τὸ στρατηγικὸ του σχέδιο. Κατέ-
λαβε τὰ χωριὰ γύρω - γύρω ἀπὸ τήν Τριπολιτσία, μέ τὸ σκοπὸ
νά ἀποκλείσῃ καί νά ἐξαναγκάσῃ ἀπὸ τήν πείνα τοὺς Τούρ-
κους νά παραδοθοῦν. Ἔστησε μάλιστα τὸ στρατηγεῖο του στό
Χρυσοβίτσι, πού βρίσκεται στό ὄρος Μαίναλο.

Ἐκείνη τήν ἐποχὴ διοικητῆς τῆς Πελοποννήσου ἦταν ὁ
Χουρσίτ Πασάς, ἀλλὰ δὲ βρισκόταν στήν Τρίπολη. Πολεμοῦσε
τὸν Ἀλή Πασά στὰ Ἰωάνινα. Μόλις λοιπὸν ἔμαθε, ὅτι οἱ
Ἕλληνες ἐπαναστάτησαν κι ἔπιασαν τὰ χωριὰ : τὸ *Βαλνέτσι*,
τὸ *Χρυσοβίτσι*, τὴν *Πιάνα*, τὰ *Βέροβαινα* καί τὸ *Λεβίδι* γιά νά
ἀποκλείσουν ἔτσι τήν Τρίπολη, ἔστειλε ἀμέσως στρατὸ μέ ἀρ-
χηγὸ τὸν Μουσταφάμπεη γιά νά καταπνίξῃ τήν ἐπανάσταση.

Ὁ *Μουσταφάμπεης* πραγματικὰ κατέβηκε στὴ Ναύπακτο,
πέρασε στήν Πάτρα ἀνενόχλητος, ἦρθε στήν Κόρινθο, προχώ-
ρησε στό Ἄργος καί ἔφτασε στήν Τρίπολη. Εἶχε ἰσχυρὴ δύ-
ναμη καί παντοῦ διέλυσε τὰ ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ τμήματα.

8 **Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι** (12 Μαΐου 1821). Ὁ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴν Τρίπολη ἀποφάσισε νὰ χτυπήσῃ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ποὺ μὲ 1000 ἄντρες κρατοῦσε τὸ Βαλτέτσι. Ξεκίνησε λοιπὸν γιὰ τὸ Βαλτέτσι μὲ 6.500 στρατὸ ἔχοντας σκοπὸ νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐπαναστάτες. Μὰ ἐκεῖνοι τοῦ ἀντιστάθηκαν γενναῖα κι ἡ μάχη συνεχιζόταν. Σὲ λίγο ἔφτασε ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ 1200 παληκάρια κι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ τὶς πλάτες τὸ Μουσταφάμπεη. Νύχτωσε ὅμως καὶ ἡ μάχη σταμάτησε.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἔφτασαν κι ἄλλες ἐλληνικὲς δυνάμεις.

Τὸ πρωτὶ ἄρχισε πάλι ὁ ἀγώνας. Οἱ Ἕλληνες χτυποῦν τώρα ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὲς τοὺς Τούρκους, ποὺ ἄρχισαν νὰ δειλιάζουν, νὰ πετοῦν τ' ἀσημένια τους ὄπλα καὶ νὰ φεύγουν. Τέλος ὁ Μουσταφάμπεης σὰν εἶδε πὼς ἦταν ἀπὸ παντοῦ περικυκλωμένος ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ νικημένος καὶ ντροπιασμένος νὰ γυρίσῃ στὴν Τρίπολη.

Ἡ νίκη αὐτὴ ἔδωσε μεγάλο θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Ὡστόσο ὁ Μουσταφάμπεης δὲ μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ντροπή. Μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες κάνει ἄλλη ἐπίθεση γιὰ νὰ πάρῃ τὰ Βέρβαινα. Ἀλλὰ μόλις ἔφτασε στὰ Δολιανὰ, βρῆκε τὸν ἥρωα Νικηταρὰ ὠχυρωμένο μὲ 120 παλληκάρια μέσα στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Οἱ Τοῦρκοι περνώντας στάθηκαν μερικοὶ γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν καὶ οἱ πολλοὶ τράβηξαν γιὰ τὰ Βέρβαινα. Ἐκεῖ ὅμως βρῆκαν μεγάλη ἐλληνικὴ δύναμη καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν πίσω στὰ Δολιανὰ κυνηγημένοι. Στὸ μεταξὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ σπίτια ὁ Νικηταρὰς καὶ τὰ παληκάρια του μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια κι ἀρχίζουν νὰ κάνουν φοβερὴ σφαγὴ στοὺς δειλιασμένους Τούρκους.

Ἡ ἀνδρεία ποὺ ἔδειξε στὰ Δολιανὰ ὁ Νικηταρὰς ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε ἔμεινε πιά στὴν ἱστορία γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα *Τουρκοφάγος*.

Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς. (Σεπτέμβριος 1821). Ὑστερα ἀπὸ τὶς νίκες αὐτὲς ξεθάρρεψαν ἀκόμα περισσότερο οἱ Ἕλληνες κι ἄρχισαν νὰ πολιορκοῦν πιο στενὰ τὴν Τρίπολη. Εἶχαν

άρχηγους τὸ Θ. Κολοκοτρώνη, τὸν Πετρόμπεη, τὸν Πλαπούτα, τὸν Παπαφλέσσα καὶ ἄλλους.

Ἡ πολιορκία αὐτὴ ἔφερε σὲ δύσκολη θέση τοὺς Τούρκους, γιατί ἦταν ἀποκλεισμένοι ἀπὸ παντοῦ καὶ ὑπόφερναν τρομερὰ ἀπὸ τὴν πείνα. Ἀναγκάστηκαν τότε νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τους καὶ τὶς οἰκογένειές τους. Ἐκεῖνοι ὅμως τοὺς ἀπάντησαν νὰ παραδοθῶν ἀμέσως χωρὶς καμμιά συμφωνία.

Τέλος ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ ἓνα παληκάρι κατώρθωσε ν' ἀνεβῆ σὲ κάποιο μέρος τοῦ τείχους ποῦ τὸ φύλαγε ἓνας μονάχα τούρκος φρουρὸς. Ἐδесе ἀμέσως τὸ φρουρὸ καὶ μὲ σχοινιά ἀνέβασε ἄλλους 50 Ἕλληνες ἐπάνω στὰ τείχη. Τότε αὐτοὶ πήδησαν μέσα κι ἄνοιξαν τὶς πύλες τοῦ κάστρου, ἀπ' ὅπου μπήκε ὅλος ἑλληνικὸς στρατός, καὶ κυρίεψε τὴν πόλη.

Ἡ ἄλωση τῆς Τρίπολης ἦταν σπουδαῖο κατόρθωμα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα.

1ον Γιατὶ οἱ Ἕλληνες ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἀφοῦ κυρίεψαν τὴν πρωτεύουσά της καὶ

2ον Γιατὶ ἐκεῖ βρῆκαν ἄφθονα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο.

Ἡ ἐπανάστασις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα

Ἡ μάχη στὴν Ἀλαμάνα.—Ὁ Διάκος

Τὸ σύνθημα τῆς Πελοποννήσου τὸ ἀκολούθησε ἀμέσως καὶ ἡ Στερεὰ ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο ὠς τὸ ἄλλο. Ὁ ἀρματωλὸς Πανουργιάς ἐπαναστάτησε τὴν Ἀμφισσα, ὁ Γκούρας τὸ Γαλαξειδί, ὁ Διάκος τὴ Λειβαδιά ὁ Μπούσγος τὴ Θήβα καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Δημήτρης Μακρῆς τὴν Αἰτωλοακαρνανία.

Ὁ Χουρσίτ πασὰς ὅταν ἔμαθε στὰ Ἰωάννινα, ὅτι ἐπαναστάτησε καὶ ἡ Στερεὰ, διάταξε τοὺς στρατηγούς του Ὁμέρ Βρυώνη καὶ Μεχμέτ Πασὰ νὰ ξεκινήσουν μὲ στρατὸ καὶ νὰ διαλύσουν τοὺς ἐπαναστάτες.

Στὴν περίστασις αὐτὴ ὁ κίνδυνος ἦταν πολὺ μεγάλος. Ἀλλὰ τὰ γενναῖα παληκάρια τῆς Στερεᾶς ἔδειξαν στοὺς Τούρκους,

πώς ξέρουν νά πολεμοῦν γιά τήν ἐλευθερία. Συνενοήθησαν λοιπόν ὁ Πανουργιάς, ὁ Δυοβουνιώτης κι ὁ Διάκος, νά μὴν ἀφήσουν τοὺς Τούρκους νά κατεβοῦν στήν Πελοπόννησο γιά νά βοηθήσουν τὴν Τρίπολη, πού ἦταν ἀκόμη σέ πολιορκία.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

Στὸ μεταξύ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ὁ Μεχμέτ Πασάς μὲ 9 χιλιάδες Τούρκους πλησίαζαν. Τότε ὁ Πανουργιάς μὲ τὸ Δυοβουνιώτη ἔπιασαν θέσεις στὶς πλαγὲς τῆς Οἴτης, ἐνῶ ὁ Διάκος μὲ 400 παληκάρια στάθηκε στὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας, ἀπὸ ὅπου θά περνοῦσε ὁ τουρκικὸς στρατός.

Σάν ἔφτασαν στό Σπερχειό οἱ Τούρκοι ἐπετέθηκαν πρῶτα στόν Πανουργιά καί στό Δυοβουνιώτη καί ἀφοῦ διάλυσαν τὸ στρατό τους γύρισαν ὄλοι κατὰ τὸ Διάκο. Ὅταν εἶδαν τὴν κίνηση αὐτὴ οἱ ἄντρες τοῦ Διακού φοβήθηκαν οἱ πῖο πολλοὶ καί ἔφυγαν. Ἐμεινε μόνο ὁ Διάκος μὲ 48 παληκάρια. Τὴν ὥρα ἐκείνη ὁ ψυχογιός του βλέποντας τὸν κίνδυνο, τοῦ ἔφερε τὸ ἄλογο καί τοῦ εἶπε νὰ καβαλικέψη καί νὰ φύγη, μὰ ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε : «ὁ Διάκος δὲ φεύγει». Καί ἀμέσως ἄρχισε τὴ μάχη. Μὰ οἱ ἐχθροὶ ἦταν πολλοὶ καί ὁ ἀγώνας ἄνισος. Οἱ συναγωνιστές του μάχονται γενναῖα καί πέφτουν ὄλοι, ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο. Τέλος πληγώνεται βαρεῖα καὶ ὁ ἴδιος καί πιάνεται αἰχμάλωτος (20 Ἀπριλίου 1821).

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης τότε τοῦ ὑπόσχεται νὰ τοῦ δώση μεγάλα ἀξιώματα, ἂν δεχτῆ ν' ἀλλάξη τὴν πίστη του καί νὰ ὑπηρέτησῃ στόν τούρκικο στρατό. Ὁ Διάκος ὅμως τοῦ ἀπήντησε περήφανα:

«Πάτε καὶ σεῖς καί ἡ πίστη σας μουρτάτες νὰ χαθῆτε!

Ἐγὼ Ἕλληνας γεννήθηκα καὶ Ἕλληνας θὰ πεθάνω».

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ὠργίστηκε ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Διακού καὶ διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν ζωντανό. Ὁ ἥρωας Ἀθανάσιος Διάκος ὑπόφερε τὸ μαρτύριο αὐτὸ χωρὶς νὰ βγάλῃ οὔτε ἓνα δάκρυ, χωρὶς ν' ἀφήσῃ οὔτε ἓναν ἀναστεναγμό. Μόνο πρὶν ξεψυχῆσῃ γυρίζοντας τὸ βλέμμα του στὴν ἀνθισμένη γύρω φύση εἶπε :

*«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ πὸν διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάσῃ
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρι».*

Στὴ Λαμία ἡ ἐλεύθερη πατρίδα γιὰ νὰ τιμῆσῃ τὸ θάνατό του ἔστησε ἀργότερα τὰ ἄγαλμά του.

10 Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσος καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς

Ὁ σκληρὸς θάνατος τοῦ ἠρωϊκοῦ Διακού γέμισε λύπη καὶ ἀγανάχτησιν τὶς καρδιὰς τῶν Ἑλλήνων. Τότε ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσος ἀποφάσισε νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἦταν γιὸς τοῦ ἑξακουστοῦ ἀρματωλοῦ Γεωργίου Ἀνδροῦτσου, ποῦ πολέμησε μαζί μὲ τὸν Κατσώνη. Ἐγινε κι αὐτὸς ἀρματωλὸς καὶ ξεχώριζε γιὰ τὴν ἀνδρεία του, τὴν ὁμορφιά του, τὴ γρηγοράδα του καὶ γιὰ τὰ στρατιωτικά του χαρίσματα. Γι' αὐτὸ ὁ λαὸς τοῦ ἔβγαλε καὶ τραγοῦδι.

«Σὰν βράχος εἶν' οἱ πλάτες του σὰν κάστρο ἢ κεφαλή του
καὶ τὰ πλατιά τὰ στήθια του τοῖχος χορταριασμένος».

Τις ἡμέρες ποῦ ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση ὁ Ὀδυσσεύς βρισκόταν στὰ ἐπτάνησα. Μόλις τὸ ἔμαθε ἀμέσως ἔρχεται στὴν Ἀμφισσα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 120 παληκάρια τρέχει νὰ συναντήσῃ τοὺς ἄλλους καπεταναίους. Στὸ μεταξὺ μαθαίνει τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Διάκου.

Στὸ χάνι τῆς Γραβιάς συναντήθηκε μὲ τὸν Πανουργιὰ καὶ τὸ Δυοβουλιώτη. Ἐκεῖ σκέφτηκαν πῶς νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ὀμέρ Βρυώνη, ποῦ θὰ περνοῦσε γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ἀμφισσα. Τότε λοιπὸν οἱ τρεῖς καπεταναῖοι ἀποφάσισαν: Ὁ Ὀδυσσεύς νὰ ὀχυρωθῇ μέσα στὸ χάνι καὶ νὰ περιμένῃ. Οἱ ἄλλοι δυὸ νὰ πιάσουν δεξιά καὶ ἀριστερά τὸ δρόμο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν.

Μόλις φάνηκαν οἱ Τούρκοι ὁ τολμηρὸς Ὀδυσσεύς λέει στὰ παληκάρια του: «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἄς πιαστῇ στὸ χορὸ» κι ἄρχισε τὸ τραγοῦδι: «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά». Ἀμέσως πιάστηκαν πίσω του 100 παληκάρια καὶ μῆκαν χορεύοντας μέσα στὸ χάνι. Ἐκλείσαν γρήγορα μὲ πέτρες τὰ παράθυρα καὶ τίς πόρτες κι ἄνοιξαν ὀλόγυρα πολεμιστρες.

Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτσος

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ τουρκικὸς στρατός. Μπροστά, μπροστά βιάδιζε καρβαλάρης ἕνας δερβίσης. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ μέσα τοῦ φώναξε: «Ποῦ πᾶς Δερβίση;» Κι ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: «Νὰ σφάξω, ὅπου βρῶ τοῦ προφήτη ἐχθρούς». Μὰ δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσῃ τὸ λόγο του καὶ μιὰ σφαῖρα τοῦ Ὀδυσσεὺς τὸν ἔρριξε κάτω νεκρό.

Οἱ Τοῦρκοι τότε ἀγανακτισμένοι ρίχνονται μὲ λύσσα στὸ χάνι γιὰ νὰ τὸ πάρουν. Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τίς πολεμιστρες τοὺς χτυποῦν ἀλύπητα καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ὑποχωρήσουν. Τρεῖς ἐπιθέσεις ἔκαναν οἱ ἐχθροὶ καὶ στὶς τρεῖς ἀποκρούστηκαν ἀφήνοντας γύρω στὸ χάνι πολλοὺς νεκρούς. Ἡ μάχη βᾶσταξε ὡς τὸ βράδυ. Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης τότε στέλνει στὴ Λαμία καρβαλαρέους νὰ τοῦ φέρουν κανόνια.

Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς τὸ κατάλαβαν αὐτὸ καὶ τὴ νύχτα, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατακουρασμένοι κοιμῶνταν, βγήκαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια ἀπὸ τὸ χάνι, πέρασαν τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο κι ἔφυγαν γιὰ τὰ βουνά. Ἐκεῖ ὁ Ὀδυσσεὺς μέτρησε τὰ παληκάρια του καὶ εἶδε πῶς τοῦ ἔλειπαν μονάχα δύο.

Γιὰ νὰ ἀποθανατίσουν τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Ὀδυσσεὺς ἔστησαν ἀργότερα στὸ μέρος τῆς μάχης μαρμάρينو μνημεῖο μὲ τὴν ἐπιγραφή:

*«Μὲ λέτε χάνι τῆς Γραβιάς, γιὰ χάνι μὲ εἶχαν χίτσι
μὰ ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μ' ἔκαμε τῆς δόξας σημοκλήσι».*

Καὶ ὁ ποιητὴς Ζαλοκώστας ἔγραψε τὸ ὄρατο τοῦτο ποίημα ποὺ ἀρχίζει:

*Ἀπὸ κρότον δογάνων βουίξει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀνταρὸν
λάμπουν ὄπλα χρυσά καὶ λευγὰ
φουπανέλλα μανιζέει*

Ἡ μάχη στὰ Βασιλικὰ

Ὁ ἥρωϊσμός τοῦ Διάκου καὶ τὸ ἀπίστευτο κατόρθωμα τοῦ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου ἐφόβησαν τὸν Ὅμηρ Βρυώνη καὶ τὸν ἔκαμαν ν' ἀλλάξῃ πορεία. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ πᾶη στὴν Ἀμφισσα

ὅπως ἐσκόπευε, τράβηξε γιὰ τὴ Λειβαδιά καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὴν Εὐβοία. Στὴν Εὐβοία νικῆθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ γι' αὐτὸ πέρασε στὴν Ἀττικὴ.

Στὴν Ἀττικὴ κάθισε καὶ περίμενε νὰ ἔρθῃ ἄλλος τουρκικὸς στρατός, ποὺ κατέβαινε τότε ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

Στὸ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοί, ὁ Πανουργιάς, ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσός, ὁ Γκούρας καὶ ὁ Παπανδρέας ἀποφάσισαν νὰ χτυπήσουν τὸ νέο τουρκικὸ στρατό, ποὺ ἐρχόταν καὶ μὲ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔπιασαν θέσεις στὰ Βασιλικά τῆς Λοκρίδας.

Ἐκεῖ ἔγινε μάχη μεγάλη ποὺ βάσταξε δυὸ μέρες (25—26 Αὐγούστου 1821). Τέλος οἱ Ἕλληνες πήδησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια ἔξω ἀπὸ τοὺς προμαχῶνες καὶ ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς Τούρκους, ποὺ ἔτρεξαν στὴ Λαμία γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἐπαθαν ἐκεῖ πανωλεθρία ποὺ δὲν τὴν περίμεναν.

Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά, καὶ ἡ μάχη στὸ Βαλιέτσι ἦταν τὰ δυὸ μεγαλύτερα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ποὺ βρισκόταν ἀκόμα στὴν Ἀττικὴ σὰν ἔμαθε τὴν καταστροφὴ στὰ Βασιλικά, δὲν τόλμησε πιά νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὴν Τρίπολη, παρὰ γύρισε καταντροπιασμένος πίσω στὴν Ἠπειρο.

Ἡ ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μακεδονία

Στὴ Θεσσαλία ἐπαναστάτησαν τὰ πλούσια χωριά τοῦ Πηλίου μὲ ἀρχηγὸ τὸ σχολάρχῃ Ἀνθιμο Γαζή. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἐπαναστάτες πολιορκῆσαν τὸ Βόλο καὶ τοὺς πύργους τοῦ Βελεστίνου. Μὰ σὲ λίγο τοὺς ἐπετέθηκε ἀπὸ τὴ Λάρισα ὁ Δράμαλης μὲ πολὺ στρατό, τοὺς νίκησε καὶ τοὺς διέλυσε. Ἔτσι ἔσβυσε ἐκεῖ ἡ ἐπανάσταση καὶ οἱ ἐπαναστάτες πέρασαν στὴν Εὐβοία γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ ἄλλη Θεσσαλία δὲ μπορούσε νὰ ἐπαναστατήσει, γιατί εἶχε πολλοὺς Τούρκους.

Ἀπὸ τὸ Πήλιο ἡ φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως μεταδόθηκε στὴ Μακεδονία. Ἐκεῖ ἐπαναστάτησε ἡ Χαλκιδική. Στὸν ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα λάβανε μέρος καὶ πολλοὶ καλόγεροι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἀργότερα ἐπαναστάτησε ἡ Νάουσα καὶ ὁ Ὀλυμπος. Ἡ

ἐπανάσταση ὅμως στὶς ἐπαρχίες αὐτὲς δὲν ἔγινε μὲ ὀργάνωση καλὴ καὶ γιὰ τοῦτο δὲν πέτυχε. Πολὺ γρήγορα λοιπὸν τὰ μέρη αὐτὰ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποταχθοῦν πάλι στοὺς Τούρκους.

Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά

Μαζὶ μὲ τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ ἐπαναστάτησαν καὶ τὰ νησιά οἱ Σπέτσες, ἡ Ὑδρα, τὰ Ψαρά, ἡ Σάμος, ἡ Κάρσος, ἡ Λήμνος, ἡ Μυτιλήνη καὶ τέλος ἡ Κρήτη. Ἀλλὰ πολὺ σύντομα οἱ Τούρκοι κατῶρθωσαν τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ νησιά νὰ τὰ ὑποτάξουν.

Μονάχα τὰ τρία, Σπέτσες, Ὑδρα καὶ Ψαρά δὲν ὑποτάζονταν. Ὁπλίσαν καλύτερα τὰ 176 ἔμπορικά τους πλοῖα μὲ κανόνια καὶ ὄλοι τους πλούσιοι καὶ φτωχοὶ συγκέντρωσαν μεγάλα χρηματικά ποσὰ γιὰ ν' ἀγοράσουν πολεμοφόδια, τρῶφιμα καὶ νὰ πληρώνουν τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν.

Μάλιστα ὁ πλούσιος ὕδραϊος Λάζαρος Κουντουριώτης ἐθυσίασε γιὰ τὸν ἀγῶνα ὅλη του τὴν περιουσία. Ἦταν ἀνθρώπος ἀνώτερος καὶ πατριώτης ὑπέροχος. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὰ πλοῖα καὶ τὰ χρήματα τῶν νησιωτῶν ἐτοιμάστηκε ὁ ἐλληνικὸς στόλος ποὺ βέβαια δὲν ἦταν μεγάλος, εἶχε ὅμως γενναίους ναῦτες καὶ ἀτρόμητους ναυάρχους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπεναντίας εἶχε πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα μὲ κανόνια ἰσχυρότερα, μὰ οἱ κυβερνήτες καὶ οἱ ναῦτες τοὺς ἦταν ἄπειροι στὴ θάλασσα καὶ δειλοί.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ ἐλληνικὸς στόλος κυριαρχοῦσε στὸ Αἰγαῖο καὶ βοηθοῦσε πολὺ τὸν ἀγῶνα, γιατί δὲν ἄφηγε τὰ τουρκικὰ καράβια νὰ μεταφέρουν στρατὸ ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ σουλτάνος μολαταῦτα διάταξε τὰ καράβια του νὰ ἐτοιμαστοῦν καὶ νὰ βγοῦν στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Μόλις τὸ ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν τὸ ναυαρχό τους Τομπάζη μὲ στόλο νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο.

Πλέοντας ὁ Τομπάζης πρὸς τὸν Ἑλλήσποντο συνάντησε τὸν Καφηρέα ἕνα ἀγγλικὸ πολεμικὸ. Ὁ κυβερνήτης του χαιρέτισε τὸν Τομπάζη καὶ τοῦ εἶπε : «Μάταια κοπιάζετε» τὰ μι-

κρά σας κανόνια δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἐσεῖς ἔχετε ἄντρες γενναίους, δώστε τους πυρπολικά γιὰ νὰ κάψουν τὰ πλοῖα τῶν ἀνάξιων καὶ δειλῶν ἐχθρῶν σας καὶ τότε θὰ νικήσετε».

Τὰ λόγια τοῦ Ἀγγλοῦ ἀξιωματικοῦ τὰ ἔδωσε μέσα στοῦ νοῦ του ὁ Τομπάζης. Σὰν ἔφτασε στὴ Μυτιλήνη (26 Μαΐου 1821) εἶδε ἕνα τουρκικὸ δίκροτο, ποῦ ἦταν προφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ τὸ κανονιοβολοῦν, μὰ δὲν κατάφεραν νὰ τὸ βλάψουν, γιατί τὰ κανόνια τους δὲν ἔφταναν καὶ τὸ δίκροτο μπήκε περήφανα στοῦ λιμάνι τῆς Ἐρεσσοῦ. Τὴ νύχτα ἐκείνη οἱ Ἕλληνες καπεταναῖοι ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ κάψουν τὸ δίκροτο μὲ πυρπολικά. Ἀλλὰ δὲν ἤξεραν πῶς νὰ τὰ κάμουν.

Τότε παρουσιάστηκε ὁ Ψαριανὸς ναυπηγὸς Πατατούκας καὶ ἀνάλαβε νὰ τοὺς δείξη πῶς γίνονται. Πῆραν λοιπὸν δυὸ μικρὰ πλοῖα, ἔβαλαν μέσα μπαρούτι, πίσσα, οἰνόπνευμα, ρετσίνι, θειάφι, κατράμι καὶ νέφτι. Ἐνωσαν κατόπιν τὸ μπαρούτι μὲ ἕνα φυτίλι μακρὸ κι ἔτσι τὰ πυρπολικά ἦταν ἔτοιμα. Ἐπρεπε ὅμως νὰ βρεθοῦν καὶ τ' ἀντρεωμένα παληκάρια γιὰ νὰ ὀδηγήσουν τὰ πυρπολικά κοντὰ στοῦ ἐχθρικό καράβι καὶ νὰ τοὺς βάλουν φωτιά.

Τὰ παληκάρια βρέθηκαν, ἦταν ὁ Καλαφάτης καὶ ὁ Παπανικολῆς. Αὐτοὶ ὠδήγησαν τὰ πυρπολικά κοντὰ στοῦ τουρκικὸ δίκροτο. Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Καλαφάτη πλησίασε, μὰ δὲν πέτυχε στοῦ σκοποῦ του, γιατί κἄνκε χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸ ἐχθρικό πλοῖο. Ὁ Παπανικολῆς ὅμως κατάρθωσε νὰ κολλήσῃ τὸ δικό του στὴ πρῶρα τοῦ τουρκικοῦ καὶ νὰ τοῦ βάλῃ φωτιά : Οἱ φλόγες ἀμέσως ἔζωσαν τὸ ἐχθρικό πλοῖο καὶ σὲ λίγο ἀνατινάχτηκε στὸν ἀέρα, γιατί μεταδόθηκε ἡ φωτιά στὴν πυριταποθήκη του.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ φόβισε τόσο πολὺ τὸν ὑπόλοιπο τουρκικὸ στόλο, ποῦ κατατρομαγμένος ξαναγύρισε καὶ κρύφτηκε στὸν Ἑλλήσποντο.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἔμειναν κυρίαρχοι στοῦ Αἰγαῖο μὲ τὴν καρδιά γεμάτη χαρούμενες ἐλπίδες γιὰ τὴν τελικὴ νίκη καὶ τὴν λευτεριά. Τὰ πυρπολικά ἀπὸ τώρα καὶ στοῦ ἐξῆς ἔγιναν τὰ καλλίτερα ὄπλα τῶν Ἑλλήνων στοῦ θαλάσσιου ἀγώνα κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἡ Δασκαρίνα Μπουμπουλίνα. Στὸν Ἀγώνα γιὰ τὴν ἀπόχτηση τῆς ἐλευθερίας μας ἔλαβαν μέρος καὶ ἀνεδείχτηκαν καὶ πολλὲς γυναῖκες. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν ἡ Σπετιώτισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα.

Ἡ Μπουμπουλίνα ἦταν ψηλὴ, ὠραία καὶ γενναία σὰν ἀμαζόνα. Μόλις κηρύχθηκε ἡ ἐπανάσταση, ἀμέσως ἀρμάτωσε 3 καράβια μὲ δικά της ἔξοδα καὶ μπῆκε στὸν ἀγώνα. Σὰν καπετάνισσα μὲ τὸ μικρὸ της στολίσκο ἀπόκλεισε τὸν ἀργολικὸ κόλπο καὶ βοήθησε στὴν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου. Ἐπίσης καὶ στὴ στεριά συντηροῦσε στρατὸ μὲ δικά της χρήματα.

Ὅταν κυριεύτηκε ἡ Τρίπολη, μπῆκε μέσα ἀπὸ τοὺς πρώτους καβάλα στὸ ἄσπρο της ἄλογο. Κατόπιν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν Πλαπούτα καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς γύρισε ὅλη τὴν Πελοπόννησο δίνοντας θάρρος στοὺς ἀγωνιστὲς μὲ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸ παράδειγμά της.

Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση

Σύμφωνα μὲ τὸ πρῶτο σχέδιο τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔστειλε κάτω στὴν Ἑλλάδα ἀντιπρόσωπο τὸν ἀδελφὸ του Δημήτριο καὶ τὸν διώρισε ἀρχηγὸ γιὰ νὰ διευθύνῃ τὸν ἀγώνα. Ὡσπου νὰ φθάσῃ ὅμως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πέρασαν τρεῖς μῆνες. Στὸ μεταξύ αὐτὸ οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου διώρισαν μιὰ προσωρινὴ ἐπιτροπὴ, πού τὴν ὠνόμασαν «*Πελοποννησιακὴ Γερουσία*». Αὐτὴ ἀνάλαβε τὴν κυβέρνησι, φρόντιζε νὰ βρῆσκῃ χρήματα, ν' ἀγοράζῃ πολεμοφόδια, τροφές καὶ νὰ διευθύνῃ τίς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1821 ἔφτασε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης γιὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγία. Μὰ οἱ πρόκριτοι δὲν ἤθελαν νὰ τὸν δεχτοῦν. Τέλος ἐπειδὴ ἐπέμειναν οἱ περισσότεροι ὀπλαρχηγοὶ καὶ ὁ λαὸς, συμφώνησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν προσωρινὰ ἀρχιστράτηγο. Ὅταν ὅμως θὰ ἔπεφτε ἡ Τρίπολη, ἔπρεπε νὰ καλέσῃ γενικὴ Ἐθνικὴ Συνέλευση γιὰ νὰ κανονίσῃ ἐκείνη τὸ ζήτημα τῆς Κυβερνήσεως. Ὡστόσο τὸν Ἰούλιο 1821 κατέφθασαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ δυὸ ἄλλοι σπουδαῖοι ἄντρες ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδω-

ρος Νέγρης. Αὐτοὶ ἀποφάσισαν νὰ ὀργανώσουν καὶ τὴ Στερεὰ. Γι' αὐτὸ ὁ Μαυροκορδάτος ἦρθε στὸ Μεσολόγγι καὶ ἴδρυσε τὴ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας καὶ ὁ Νέγρης ἔφτασε στὴν Ἀμφισσα, ὅπου καὶ ἴδρυσε τὴ γερουσία τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας.

Σχηματίστηκαν λοιπὸν τρεῖς προσωρινὲς κυβερνήσεις : μιὰ στὴν Πελοπόννησο μὲ ἀρχηγὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντη, ἡ ἄλλη στὴ Δυτικὴ Στερεὰ μὲ τὸ Μαυροκορδάτο καὶ ἡ τρίτη στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ μὲ τὸ Θ. Νέγρη.

Ὅταν τέλος τὸ Σεπτέμβριο ἔπεσε ἡ Τρίπολι, ὅπως εἶχαν συμφωνημένα, ὁ Ὑψηλάντης κάλεσε μὲ προκήρυξη τὸ λαὸ νὰ στείλῃ τοὺς ἀντιπροσώπους του γιὰ νὰ γίνῃ γενικὴ Ἐθνικὴ Συνέλευση.

Τὸ Δεκέμβριο συγκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι στὴν Ἐπίδαυρο. Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου ἐξέλεξε πρόεδρό της τὸ Μαυροκορδάτο καὶ ψήφισε τὸ προσωρινὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας.

Σύμφωνα μὲ τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἀποφασίστηκε :

α) Τὴν ἀνώτατη ἐξουσία στὸ κράτος τὴν εἶχε ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ποὺ ὠνομάστηκε *Βουλευτικὸ*. Αὐτὴ σκεφτόταν καὶ ἀποφάσισε γιὰ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Πρόεδρό της εἶχε τὸν Ὑψηλάντη.

β) Δεύτερη ἀρχὴ ἦταν τὸ *Ἐπιτελεστικὸ* δηλαδὴ ἡ Κυβέρνηση, ποὺ εἶχε πρόεδρο τὸ Μαυροκορδάτο. Αὐτὴ ἐκτελοῦσε τὶς ἀποφάσεις τοῦ Βουλευτικοῦ.

γ) Παραδέχτηκε γιὰ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Κράτους τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ.

δ) Ἐδωσε ἴσα δικαιώματα σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγωνται ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

ε) Ὁρίσε γιὰ σημαία τοῦ ἔθνους τὴν κυανόλευκη.

Τώρα πιά ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἐνωμένη κάνει τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τὸν διευθύνει ἡ κεντρικὴ Κυβέρνηση.

Ἐργασίες : Κάμετε μιὰ περιληπτικὴ ἀνακεφαλαίωση τῶν γεγονότων, ποὺ ἔγιναν τὸν Α' χρόνο τῆς ἐπαναστάσεως. Δείξτε στὸ χάρτη τὰ μέρη ποὺ ἔγιναν οἱ μάχες. Φέρετε δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τοὺς Κολοκοτρωναίους. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ὑψηλάντη στὴ Μολδοβλαχία ὠφέλησε τὸν ἀγῶνα; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη. Τί μᾶς διδάσκει ἡ θυσία τοῦ Διάκου; Ἀπαγγεῖlate τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη γιὰ τὸν Πατριάρχη. Γιατί πέτυχε ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο; *Ἐκθέση* : Ὁ Παπανικολῆς πυρπολεῖ τὸ Τουρκικὸ δίκροτο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1822

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

Πέρασε ὁ πρῶτος χρόνος καὶ ἡ Χίος δὲν εἶχε βγῆ ἀκόμη στὸν ἀγῶνα. Οἱ κάτοικοί της ἦταν ἄνθρωποι φιλήσυχοι. Καταγίνονταν στὸ ἐμπόριο, στὴ ναυτιλία καὶ στὴν καλλιέργεια τῆς μαστίχας. Ὁ σουλτάνος μάλιστα τοὺς εἶχε δώσει καὶ ἰδιαιτέρα προνόμια, γιατί τοῦ ἔστελναν τὴ μαστίχα τους στὸ παλάτι του. Ἔτσι οἱ Χιώτες δὲν αἰσθάνονταν πολὺ βαρὺ τὸ ζυγὸ τῆς τυραννίας. Οἱ μεγάλες ὅμως πολεμικὲς ἐπιτυχίες τῶν Ἑλλήνων ἀναπτέρωσαν τέλος καὶ τὶς ἐλπίδες τῶν κατοίκων τοῦ ὄμορφου αὐτοῦ νησιοῦ. Δὲν περίμεναν τώρα πιά οἱ Χιώτες παρὰ νὰ φανῆ κάποιος νὰ τοὺς πῆ: «Ἐμπρός!»

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης. Ὁ Λογοθέτης πραγματικὰ στίς ἀρχές τοῦ Μαρτίου 1822 ἀποβιβάστηκε στὴ Χίο μὲ 2500 ἄντρες κι ἀμέσως ἐκήρυξε τὴν ἐπανάσταση.

Μόλις ἔμαθε ὁ σουλτάνος ὅτι ἡ Χίος ἐπαναστάτησε, ὠργίστηκε ὑπερβολικὰ καὶ διατάξε τὸ ναύαρχό του Καρὰ Ἀλῆ νὰ πάη γρήγορα μὲ τὸ στόλο καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἐπαναστατημένο νησί.

Πρὶν βγῆ ὁ Μάρτιος ἔφτασε ὁ τρομερὸς Καρὰ Ἀλῆς στὴ Χίο κι ἄρχισε νὰ τὴ βομβαρδίζῃ μὲ ὄλα του τὰ κανόνια. Ἐπειτα σταμάτησε τὸν κανονιοβολισμό κι ἀποβίβασε στὴν ξηρὰ 7 χιλιάδες Τούρκους. Ὁ Λογοθέτης μὲ τοὺς ἐπαναστάτες του ἀντιστάθηκε γενναίᾳ, μὰ σὰν εἶδε πῶς δὲν μπορούσε νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς, ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἔβγαλαν πόδι στὸ νησί.

Τότε οἱ δυστυχισμένοι Χιώτες γιὰ νὰ σωθοῦν ἔφυγαν στὰ βουνά, στὰ μοναστήρια καὶ στὰ σπήλαια, μὰ πουθενὰ δὲν ἔβρισκαν σωτηρία. Σ' ὄλο τὸ νησί δὲν ἀκουγόταν τώρα πιά παρὰ μονάχα γοερὲς κραυγὲς καὶ οἱ θρῆνοι ἀπὸ αὐτούς, ποὺ σφάζονταν. Γύρω δὲν ἔβλεπες ἄλλο παρὰ σωρούς, ἀπὸ ἐρείπια καὶ

πτώματα, πτώματα...23 χιλιάδες σκοτώθηκαν και μάλιστα η θάλασσα σ' ένα μέρος βάφτηκε κόκκινη απ' τὸ αἷμα. 47 χιλιάδες αἰχμαλωτίστηκαν· οἱ ὑπόλοιποι ἔφυγαν καὶ μόνο 3 χιλιάδες περίπου ἀπόμειναν στὸ μαρτυρικὸ αὐτὸ νησί, ἀπὸ τὶς 100 χιλιάδες ψυχές ποῦ εἶχε.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ποῦ ἔγινε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1822 ἔδειξε στὸν κόσμον ὅλο τὴ μεγάλη θηριωδία τῶν Τούρκων καὶ ἀκόμα τὸ βαθύτερο σκοπὸ τους νὰ ἐξαφανίσουν τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ.

Ἡ ἐκδίκηση τοῦ Κανάρη

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν πρόλαβε νὰ βοηθήσῃ τὴ δυστυχημένη Χίο γιατί, ὥσπου νὰ φτάσῃ, εἶχε γίνει πιά ἡ καταστροφὴ. Ὅσοῦσο ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ ἐκδικηθῇ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἔθνικὴ συμφορὰ. Στὶς ἀρχές τοῦ Ἰουνίου 1822 οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι συγκεντρώθηκαν στὰ Ψαρὰ ὅπου ἔκαμαν συμβούλιο κι ἀποφάσισαν νὰ στείλουν πυρπολικά γιὰ νὰ κάψουν τὸν τουρκικὸ στόλο, ποῦ βρισκόταν ἀκόμα στὸ λιμάνι τῆς Χίου.

Τὴν τολμηρὴ αὐτὴ ἐπιχειρήσῃ ἀνάλαβαν δυὸ ἀτρόμητοι ἄντρες ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κ. Κανάρης. Οἱ δύο αὐτοὶ ἄντρες μαζί με ἄλλους 43 γενναίους συντρόφους τους, ἀφοῦ κοινώνησαν τὰ ἄχραντα μυστήρια, ξεκίνησαν με δυὸ πυρπολικά γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ σκοπὸ τους. Τὴ νύχτα στὶς 6 πρὸς στὶς 7 Ἰουνίου πλησίασαν στὴ Χίο καὶ ἀπαρατήρητοι γλῦστρησαν σὰν σκιές μέσα στὸ λιμάνι. Ἡ νύχτα ἦταν ἀσέληνη καὶ σκοτεινὴ. Οἱ Τούρκοι κείνο τὸ βράδυ γιόρταζαν τὸ μπαϊράμι τους κι ὁ ναύαρχος Καρὰ-Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει στὴ ναυαρχίδα του σὲ δεῖπνο τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς πλοιάρχους του. Ἡ ναυαρχίδα φογγοβολοῦσε με τὰ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀπὸ μακριὰ ἀκούονταν οἱ μουσικὲς καὶ τὰ τραγούδια.

Ὁ Πιπίνος ἀθόρυβα προχωρεῖ, πλησιάζει στὴν ὑποναυαρχίδα, κολλάει τὸ πυρπολικὸ του κοντὰ της καὶ βάζει φωτιά. Πηδάει κατόπιν με τοὺς συντρόφους του στὴ βάρκα καὶ ἀπομακρύνεται. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸ προτοῦ νὰ μεταδώσῃ τὶς φλόγες στὸ καράβι, ξεκόλλησε κι ἔτσι ἀκυβέρνητο τὸ ἔσπρωχναν ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ κύματα ἀνάμεσα στὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ὁ Κανάρης ὅμως στάθηκε τυχερός. Κατώρθωσε νὰ κολήση τὸ δικό του στερεὰ στὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα καὶ πρὶν οἱ Τούρκοι νὰ καταλάβουν καλὰ - καλὰ τί γίνεται, οἱ φλόγες ἔξωσαν τὸ πελώριο καράβι, ποῦ μεταβλήθηκε μετὰ ἀπὸ λίγα λεπτὰ σὲ ἀναμμένο καμίνι. Περισσότεροι ἀπὸ 2 χιλιάδες Τούρκοι βρῆκαν ἐκεῖ φρικτὸ θάνατο. Ὁ ἴδιος ὁ Καρὰ-Ἀλῆς πήδησε σὲ μιὰ βάρκα γιὰ νὰ σωθῆ, ἀλλὰ ἐκείνη τῆ στιγμῆ μιὰ ἀναμμένη ἀντένα ἔπεσε στὸ κεφάλι του καὶ τὸν τραυμάτισε σοβαρὰ. Κι ὥσπου νὰ φτάσῃ στὴν παραλία παρέδωσε τὴ μαύρη του ψυχή.

Μετὰ ἀπὸ λίγο ἡ φωτιά ἔφτασε στὴν πυριταποθήκη καὶ ἡ ναυαρχίδα μὲ φοβερὴ ἔκρηξη ἀνατινάχτηκε στὸν ἀέρα. Ἡ θάλασσα γύρω σκεπάστηκε ἀπὸ συντρίμματα, ἀπὸ ξύλα, σχοινιά, πανιά καὶ ἀπὸ τουρκικὰ πτώματα.

Πίσω στὰ Ψαρὰ ὁ λαὸς καὶ οἱ ναῦτες ποῦ περίμεναν τὸ ἀποτέλεσμα μὲ ἀγωνία, ὑποδέχτηκαν τοὺς δυὸ ἥρωες μὲ ἀνέκφραστη χαρὰ. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν καὶ οἱ πυροβολισμοὶ ἀδιάκοποι τάραζαν τὸν ἀέρα. Ἐκεῖνοι ὅμως μόλις βγῆκαν στὴν ξηρὰ ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι πῆγαν κατ' εὐθείαν στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ποῦ τοὺς βοήθησε νὰ τιμωρῆσουν τοὺς αἰμοχαρεῖς φονιάδες τῆς Χίου.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπειτα ἀπὸ τὸ μεγάλο του αὐτὸ ἀτύχημα καταφοβισμένος ἔφυγε καὶ πῆγε νὰ προφυλαχτῆ στὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲν τολμοῦσε πιά νὰ βγῆ στὸ Αἰγαῖο, γιατί οἱ Ἕλληνες τὸν παρακολουθοῦσαν παντοῦ μὲ τὰ πυρπολικά τους. Τὸ ἑλληνικὸ πυρπολικὸ πιά ἦταν ὁ τρόμος τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Τὸ ὄνομα τοῦ ψαριανοῦ Κανάρη ἔμεινε ἀπὸ τότε ἔνδοξο στὴν ἱστορία. Γιὰ τὰ κατορθώματά καὶ τίς ὑπηρεσίες του, ποῦ πρόσφερε στὸν ἀγῶνα, ἡ πατρίδα ὅταν ἐλευθερώθηκε, τὸν ἐτίμησε μὲ πολλὰ ἀνώτερα ἀξιώματα.

Ἡ μάχη στὸ Πέτα

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ σουλτάνου μὲ τὸν Ἀλῆ Πασὰ βάσταξε ὡς τίς ἀρχές τοῦ 1822. Στὸ διάστημα λοιπὸν αὐτοῦ

του πολέμου οι Σουλιώτες, καθώς είπαμε, είχαν ξαναγυρίσει στους ήρωϊκούς βράχους του Σουλίου.

Ο Χουροϊτ άφοϋ έξώντωσε τον τύραννο των Ίωαννίνων, αποφάσισε νά κατεβη στη Δυτική Ελλάδα για νά τήν υποτάξη. Ήθελε όμως προηγουμένως νά έκδιώξη τους Σουλιώτες ή νά τους υποδουλώση. Γι' αυτό ήρθε με τό στρατό του και πολιορκήσε τό Σούλι, μά έπειδή δέν μπορούσε νά τό κυριέψη, άφησε εκεί τον Όμερ Βρυώνη με άρκετό στρατό για νά συνεχίση τήν πολιορκία. Κι αυτός κατέβηκε στη Λάρισα για νά κινητοποιήση άλλο στρατό, που ήταν έτοιμος νά εισβάλη στην Ανατολική Ελλάδα.

Οι Σουλιώτες πολεμοδυσάν γενναία, αλλά σέ λίγο άρχισαν νά τελειώνουν οι τροφές τους και τά πολεμοφόδια. Γι' αυτό έστειλαν και ζήτησαν βοήθεια από τήν έλληνική κυβέρνηση. Ο πρωθυπουργός Μαυροκορδάτος τότε αποφασίζει νά έκστρατεύη ο ίδιος για νά βοηθήση τό Σούλι. Συγκέντρωσε λοιπόν 4 χιλιάδες στρατό και ξεκίνησε. Όταν έφτασε στο Μεσολόγγι έστειλε 500 Μανιάτες με άρχηγό τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη από τή θάλασσα στο Φανάρι, λιμάνι που απέιχε 7 μονάχα ώρες από τό Σούλι, για νά έφοδιάση τους πολιορκημένους με τροφές και πολεμοφόδια. Ο υπόλοιπος στρατός, 3 χιλιάδες περίπου, όπου είχαν καταταχτή και πολλοί φιλέλληνες, προχώρησε από τήν ξηρά κι έφτασε στο χωριό Πέτα της Άρτας.

Μέσα στην Άρτα όμως βρίσκονταν πολλές τουρκικές δυνάμεις με άρχηγό τό δραστήριο πασά Κιουταχή. Ο Κιουταχής μόλις τό έμαθε, βγήκε με στρατό και κύκλωσε αίφνιδιαστικά τους Έλληνες και τους έκαμε μεγάλη καταστροφή. Οι φιλέλληνες πολέμησαν με παληκαριά, μά τέλος έπесαν οι περισσότεροι. Έτσι ο έλληνικός στρατός διαλύθηκε. Τά πολεμοφόδια, οι τροφές και τά πυροβόλα έπесαν στα χέρια των Τούρκων. Αυτός ο Μαυροκορδάτος μόλις έσώθηκε κι έφτασε στο Μεσολόγγι με τους λίγους στρατιώτες του.

Τήν ίδια τύχη είχε και ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης στο Φανάρι. Περικυκλώθηκε από πολύν τουρκικό στρατό και στη μάχη πολεμώντας γενναία σκοτώθηκε. Οι Μανιάτες τότε πήραν τό πτώμα του και γύρισαν στο Μεσολόγγι, χωρίς νά μπόρουν νά τελειώσουν τήν άποστολή τους.

Δ. Γιαννιά, Νέοι χρόνοι

5

Ἡ μεγάλη ἀποτυχία πού εἶχε ἡ ἐκστρατεία αὐτῆ τοῦ Μαυροκορδάτου, γέμισε λύπη καί ἀγανάχτηση τοὺς Ἕλληνες. Οἱ δυστυχισμένοι οἱ Σουλιῶτες, ἀφοῦ περίμεναν μερικοὺς μῆνες ἀκόμη, ἀναγκάστηκαν πιά νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους καί νὰ φύγουν μαζί μὲ τὰ γυναικόπαιδά τους στὰ Ἐπτάνησα.

Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη

Ὁ σουλτάνος ἀφοῦ ἐξώντωσε τὸν Ἀλή-Πασά, σκέφτηκε νὰ χτυπήσῃ τὴν ἐπανάσταση σοβαρὰ μὲ τὸ ἀκόλουθο σχέδιο : Ἀποφάσισε νὰ στείλῃ δύο στρατοὺς ἀπὸ τὴ στεριά. Ὁ ἓνας θὰ κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα γιὰ νὰ ὑποτάξῃ τὸ Μεσολλόγι, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ Λάρισα θὰ ἐρχόταν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεά. Τέλος καὶ οἱ δύο προχωρώντας θὰ ἐνώνονταν στὴν Πελοπόννησο, ὅπου ἦταν ἡ καρδιά τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὰ παράλια θὰ τοὺς βοηθοῦσε ὁ τουρκικὸς στόλος. Ἔτσι κι ἔγινε.

Ἡ πρώτη τουρκικὴ στρατιά ἀπὸ 30 χιλιάδες ἄντρες, πού ἐτοιμάστηκε στὴ Λάρισα, ξεκίνησε μὲ ἀρχηγὸ τὸ Δράμαλη γιὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάσταση τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Αὐτὸς ὁ στρατὸς κατέβηκε στὴ Λαμία, πέρασε τὶς Θερμοπύλες, λεηλάτησε τὴ Στερεά καὶ ἔφτασε στὴν Ἀθήνα.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας δὲν τόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ τόσο πολὺ ἐχθρικό στρατό. Ἔτσι ὁ Δράμαλης πέρασε τὸν Ἴσθμὸ καὶ στρατοπέδευσε στὴν Κόρινθο (5 Ἰουλίου 1822). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐσκόπευε νὰ περάσῃ τὸ Ἄργος καὶ νὰ φτάσῃ στὴν Τρίπολη.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τώρα κινδύνευε σοβαρὰ. Στὴ δύσκολη αὐτὴ περίσταση πρόλαβαν καὶ τὴν ἔσωσαν οἱ δύο μεγάλοι πατριῶτες ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης. Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 γενναῖα παληκάρια πῆγε καὶ κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους κι ἐκεῖ ὠχυρώθηκε. Ὅταν ἔφτασε στὸ Ἄργος ὁ Δράμαλης μὲ τὸ στρατό του καὶ βρῆκε τὴν ἀντίσταση τοῦ Ὑψηλάντη, σταμάτησε καὶ ἄρχισε νὰ κἀνῃ ἐπιθέσεις, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ ὁ Κολοκοτρώνης διάταξε νὰ καταστρέ-

φουν με φωτιά όλα τα χόρτα και τις τροφές της Ἀργολίδας για να μη βρίσκουν οι Τούρκοι τίποτε. Ἐπειτα συγκέντρωσε τὸ στρατό του καὶ ὠχυρώθηκε στοὺς Μύλους, για να ἐμποδίση τὸν ἐχθρὸ να προχωρήσῃ στὴν Ἀρκαδία.

Ἐστερα ἀπὸ μερικές μέρες ὁ Δράμαλης εἶδε, πὼς δὲ μποροῦσε οὔτε να μείνῃ στὴν Ἀργολίδα, οὔτε καὶ να προχωρήσῃ στὴν Τριπολιτά, γιατί σώθηκαν οἱ τροφές του. Τότε ἀποφάσισε να γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Μάλιστα για να ξεγελάσῃ τοὺς Ἕλληνες ἔκανε τάχα πὼς ξεκινάει για τὴν Τρίπολη.

Ὁ δαιμόνιος νοῦς τοῦ Κολοκοτρώνη ὅμως κατάλαβε τὸ πραγματικὸ σχέδιο τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ. Ἀφήνει λοιπὸν ἓνα τμήμα τοῦ στρατοῦ του στοὺς Μύλους κι αὐτὸς με τις ὑπόλοιπες δυνάμεις του πῆγε καὶ κατέλαβε τὰ στενά τῶν Δερβενακίων, για να κόψῃ τὴν ὑποχώρησῃ τοῦ Δράμαλη πρὸς τὴν Κόρινθο.

Τὸ πρωὶ τῆς 26 Ἰουλίου 1822 κίνησε ὅλο τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο πρὸς τὰ Δερβενακία. Ὁ Κολοκοτρώνης μαζί με τὸ Νικήτα καὶ τὸν Παπαφλέσσα ἦταν καλὰ ὠχυρωμένοι μέσα στὰ στενά.

Σὲ λίγο ἔφτασε ἡ ἐχθρική ἐμπροσθοφυλακή καὶ προχώρησε μέσα στὰ στενά. Ἐκεῖ τότε ἐγίνε φονικώτατη μάχη. Οἱ Τούρκοι χτυπιοῦνται ἀπὸ ὅλες τις πλευρές καὶ πέφτουν ὁ ἓνας ἐπάνω στὸν ἄλλο. Τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι σκοτώθηκαν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Οἱ Ἕλληνες πῆραν πολὺτιμα λάφυρα καὶ ἄπειρα ζῶα.

Μετὰ ἀπὸ δυὸ μέρες ὁ Δράμαλης με τὸν ὑπόλοιπο στρατό του ἄλλαξε δρόμο καὶ ἦρθε να περάσῃ ἀπὸ τὸ ἄλλο στενὸ τοῦ Ἁγιοριοῦ. Τῆ θέσῃ αὐτῆ τῆ φύλαγε ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Ὑψηλάντης. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπετέθηκαν ἀσυγκράτητοι καὶ προξένησαν μεγάλη καταστροφή. Μόλις καὶ μετὰ βίας κατάρθωσε να περάσῃ ὁ Δράμαλης με λίγο στρατό καὶ να φτάσῃ καταντροπιασμένος στὴν Κόρινθο.

Ἐκεῖ ὁ τούρκος στρατηγὸς ἔμεινε ἀποκλεισμένος μέχρι τὸν Ὀκτώβριο, περιμένοντας να λάβῃ νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸ Χουρσίτ πασά, ποὺ ἦταν στὴ Λάρισα.

Τέλος ὅμως ἀπὸ τὴ στενοχώρια του καὶ ἀπὸ τὴ ντροπή του δὲν ἄνθεξε περισσότερο καὶ πέθανε.

Ἀπὸ τὴ μεγάλη του στρατιὰ σώθηκαν μόνο 4 χιλιάδες.

Αὐτοὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ τοὺς ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στὴ Πάτρα. Στὴν Ἀκράτα ὅμως τοὺς περικύκλωσαν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς κατὰστρεψαν.

Τέτοιον θλιβερὸ τέλος εἶχε ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη στὴ Πελοπόννησο. Ὁ στρατὸς αὐτὸς τοῦ Δράμαλη ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους ὅσοι κίνησαν γιὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὴ συντριβὴ τοῦ τῆ χρεωστοῦμε στὸ στρατηγικὸ πνεῦμα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Κυβέρνηση ἀμέσως τοῦ διώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ὁ λαὸς τὸν ὠνόμαζε ἀπὸ τότε καὶ στὸ ἐξῆς «Γέρο τοῦ Μωριά».

* * *

*«Φύσα, μαίτρο δροσερό, κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλοι οἱ ἀγάδες
στὸ Δεσβινάκι κοινοῦται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι
στοῦμά χουνε τὴ μάση γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.*

Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγροωτᾶνε :

—Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι ;

*—Μπροστὰ πάει ὁ Νικητοῦρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια.*

Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται σὶων μπέηδων τὰ σίτια.

*Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιά γιὰ τούρκους,
κλαῖνε μαροῦλες γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.*

Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Καὶ τώρα θὰ ἰδοῦμε τί ἔγινε ἡ ἄλλη στρατιὰ πού κατέβηκε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο.

Ἄφου πιά νικηθήκαν οἱ Ἕλληνες στὸ Πέτα κι ἔπεσε τὸ Σούλι, ἐνώθηκε ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης μὲ τὸν Κιουταχτή καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ βρισκόταν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ λίγους στρατιῶτες. Τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλης ἦταν ἀδύνατα καὶ οἱ τροφές ἐλάχιστες.

Ἄλλὰ ἡ θέσις αὐτὴ εἶχε μεγάλη στρατηγικὴ σημασίαν. Ἦταν τὸ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου. Πῶς ὅμως νὰ τὴν κρατήσουν; Μερικοὶ συμβούλευσαν τὸ Μαυροκορδάτο ν' ἀφήσῃ τὸ Μεσολόγγιον καὶ νὰ φύγῃ. Μὰ ἐκεῖνος ἀπάντησε:

«Ἄν ἐγκαταλείψωμε ἑμεῖς τὸ Μεσολόγγιον, οἱ ἐχθροὶ θὰ περάσουν ἀνεμπόδιοι, θὰ κυριέψουν τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἔτι ὄλα θὰ πᾶνε χαμένα. Ὅχι! ἐγὼ θὰ πεθάνω ἐδῶ». «Κι ἐγὼ» πρόσθεσε ὁ Μάρκος. Κι ἀμέσως ἀρχίζουν τὶς προετοιμασίαις.

Σὲ λίγο ὁ Κιουταχὴς μὲ τὸν Ὅμηρ Βρυώνη ἀπὸ τῆς στεριᾶς καὶ ὁ Γιουσούφ Πασσὰς ἀπὸ τῆς θάλασσης ἔφτασαν στὸ Μεσολόγγιον καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ πολιορκοῦν. Τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἦταν χαμηλὸν καὶ δίχως πύργους. Γύρω γύρω ὑπῆρχε τάφος πλατεῖα μὲ νερό. Τὸ τεῖχος ἦταν ἀλλοῦ μὲ πέτρας καὶ ἀλλοῦ μὲ πλῖθες. Ἐπάνω εἶχαν 14 κανόνια σιδερένια παλιά. Τὸ φύλαγαν 600 περίπου πολεμιστὲς καὶ εἶχαν τροφὰς μόνον γιὰ ἓνα μῆνα.

Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ πολέμησαν δυὸ μερόνυχτα καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ πάρουν σταμάτησαν τὶς ἐπιθέσεις. Τότε Ὅμηρ Βρυώνης πρότεινε στοὺς Ἕλληνας νὰ παραδοθοῦν. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης βλέποντας πῶς τελείωναν οἱ τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια, ἄρχισε τὶς συμφωνίας μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ τοὺς παραδώσῃ τάχα τὴν πόλιν. Ὁ σκοπὸς τοῦ βέβαιον ἦταν ἄλλος ἤθελε νὰ κερδίσῃ καιρὸν. Γι' αὐτὸ καὶ ἀργοποροῦσε τὶς συμφωνίας μέχρις ὅτου φτάσῃ ἡ βοήθεια.

Πραγματικὰ στὰ μέσα Νοεμβρίου φάνηκαν ἀπέναντι τὰ ἑλληνικὰ καράβια. Ἀμέσως διασκόρπισαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφεραν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια στοὺς πολιορκημένους καὶ 700 πελοποννησίους μὲ τὸ Ζαΐμη, τὸν Πετρόμπεη καὶ τὸν Δελγιάννη. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ οἱ Ἕλληνες παράγγειλαν στοὺς πασάδες: «Ἄν θέλετε τὸν τόπον μας, ἐλάτε νὰ τὸν πάρετε». Ἐκεῖνοι τότε ὠργίστηκαν φοβερὰ καὶ ἀποφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν ἀφνιδιαστικὰ τῇ νύχτῃ τῶν Χριστουγέννων, πού θὰ ἦταν ὄλοι στὴν ἐκκλησίαν.

Μὰ οἱ Ἕλληνες τὸ πληροφορήθηκαν καὶ πῆραν θέσιν στὰ ὄχυρά τους. Μάλιστα ὁ δεσπότης διάταξε νὰ κλείσουν οἱ ἐκκλησίαις καὶ ὄλοι νὰ περιμένουν ἄγρυπνοι στὰ ὄπλα.

Μιὰ ὥρα πρὶν φέξῃ, ἄρχισε ἀπέξω σφοδρὸς τυφεκισμὸς

ἀπ' τῆ μιᾷ ὡς στὴν ἄλλη ἄκρη. Οἱ Τοῦρκοι ὠρμοῦσαν ν' ἀνεβοῦν στὰ τείχη. Μὰ τοὺς ὑποδέχονταν ἔτοιμοι οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς προξενοῦσαν μεγάλο χαλασμό.

Οἱ πασάδες ἀφοῦ εἶδαν πὼς δὲν πέτυχε ὁ αἰφνιδισμὸς τοὺς, ἀναγκάσθηκαν ντροπιασμένοι νὰ ὑποχωρήσουν, ἀφήνοντας 500 νεκροὺς κάτω ἀπὸ τὰ τείχη. Λίγες μέρες ἔμειναν ἀκόμα οἱ Τοῦρκοι. Ὁ δυνατὸς χειμῶνας, ἡ πείνα καὶ οἱ στερήσεις, ποὺ ταλαιπωροῦσαν τὸ στρατὸ καὶ προπάντων ἡ εἶδηση πὼς ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσός, τοὺς καταφόβισε. Στὶς 31 Δεκεμβρίου λοιπόν, ἀφοῦ ἄφησαν ἐκεῖ 10 κανόνια καὶ ὅλες τὶς βαριεὲς τοὺς ἀποσκευές, ἔφυγαν γιὰ τὸ Ἀγρίνιο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔφτασαν στὸν Ἀχελῷο.

Τὸ ποτάμι ἦταν κατεβασμένο καὶ γέφυρα δὲν ὑπῆρχε. Οἱ Τοῦρκοι τότε ρίχτηκαν μέσα γιὰ νὰ περάσουν, μὰ παρασύρθηκαν πολλοὶ καὶ πνίγηκαν. Ὅσοι πέρασαν ἔφτασαν σ' ἐλεεινὴ κατάσταση στὴν Πρέβεζα.

* * *

Τὸ δεύτερο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τελειώνει μὲ σπουδαῖα ἀποτελέσματα.

Οἱ τρεῖς κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς μεγάλης ἐπίθεσης, ποὺ ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχουν πιά στὴ ζωὴ. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς σκοτώθηκε στὴ Χίο, ὁ Δράμαλης πέθανε στὴν Κόρινθο. Τέλος ὁ ἄλλος στρατηγὸς τοὺς ὁ Χουρσίτ αὐτοκτόνησε στὴ Λάρισα, γιατί φοβήθηκε τὴν ὀργὴ τοῦ σουλτάνου, ποὺ τὸν θεώρησε ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Δράμαλη.

Ὁ ἱστορικὸς Τρικούπης γράφει στὴν ἱστορία του τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως :

«Οὔτε στρατεύματα, οὔτε στόλο, οὔτε πολεμικὲς ἢ οἰκονομικὲς προετοιμασίαι εἶχε ἡ Ἑλλάδα, ὅταν ἄρχισε τὸν ἀγῶνα τῆς μὲ μιᾷ μεγάλῃ αὐτοκρατορίᾳ, ὅπως ἦταν ἡ Ὀθωμανικὴ. Κρατοῦσε ὅλα τὰ φρούρια τῆς Ἑλλάδος καὶ κίνησε ἐναντίον τῆς ὅλες τῆς τὶς δυνάμεις ξηρᾶς καὶ θάλασσης. Κι' ὁμως ὁ ἀδύνατος καὶ ἐγκαταλελειμμένος μικρὸς ἐλληνικὸς λαὸς, ἀφοῦ πέρασε μέσα ἀπὸ φωτιά καὶ σίδηρο ὅλη τὴ διετία τῆς ἐπαναστάσεως, κατάρθρωσε νὰ καταστρέψῃ στρατεύματα πολυάριθμα, χιλιάρμενους στόλους καὶ νὰ κυριέψῃ ἀπόρθητα φρούρια».

Εργασίες : Φέρετε περισσότερες πληροφορίες για την καταστροφή της Χίου. Γνωρίζετε ανέκδοτα από τη ζωή του Κανάρη; Ποιά σημασία είχε το τόλμημα του Κανάρη; Γιατί άποτυχε ή έκστρατεία του Μαυροκορδάτου; Γιατί ο Κολοκοτρώνης ονομάστηκε γέρος του Μωρηά; Γιατί νικήθηκε και καταστράφηκε η στρατιά του Δράμαλη; Τι μάς διδάσκει ή απάντηση του Μαυροκαρδάτου και του Μπότσαρη; Ποιά πολεμικά γεγονότα έγιναν κατά το 1822; Απαγγείλατε τους στίχους του Έθνικου Ύμνου από τη στροφή 103—122.

ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1823

Ο Μάρκος Μπότσαρης

Και τη χρονιά τούτη ο σουλτάνος άκολούθησε το ίδιο σχέδιο. Έστειλε στη Στερεά δυο στρατιές, τη μία από τη Θεσ. σαλία και την άλλη από την Ήπειρο.

Η πρώτη στρατιά προχώρησε μέχρι την Εύβοια και την Αττική. Μά άναγκάστηκε από την πείνα νά σταματήσει την πορεία της και νά γυρίση άπρακτη στη Λαμία.

Η δεύτερη στρατιά κατέβαινε χωρισμένη σε δυο σώματα. Το ένα με άρχηγό το *Μουσταφάμπεη* προχώρησε μέσα από τα Άγρφα και το άλλο έρχόταν από την Άμφιλοχία. Εΐχαν σχέδιο νά συναντηθούν στο Μεσολόγγι.

Εκείνη την εποχή ή κατάσταση στη Δυτική Ελλάδα ήταν άθλια. Οι όπλαρχηγοί μάλωναν μεταξύ τους για την άρχηγία και κανένας δέ φρόντιζε για την όργάνωση του στρατού.

Τότε ή ελληνική Κυβέρνηση βλέποντας τον κίνδυνο διώρισε άρχιστράτηγο στη Δυτική Ελλάδα το *Μάρκο Μπότσαρη*. Ο Μπότσαρης γεννήθηκε στο Σούλι. Ήταν συνετός, άνδρειος και λιγόλογος. Όταν του έδωσαν δίπλωμα της άρχιστρατηγίας το πήρε με σοβαρότητα και για νά μη κινήση τη ζηλοτυπία των άλλων όπλαρχηγών το έσχισε λέγοντας :

«Όποιος είναι άξιος λαβαίνει δίπλωμα μεθαύριο μπροστά στον έχθρό».

Άμέσως την άλλη μέρα το πρωί πήρε τα παληκάρια του και ξεκίνησε. Εΐχε πληροφορηθῆ, πώς ή έμπροσθοφυλακή του

Μουσταφάμπεη έφτασε στο Καρπενήσι. Ο Μπότσαρης σάν πλησίασε εκεί κι έμαθε πως οι Τούρκοι ήταν 5 χιλιάδες, αποφάσισε να τους έπιτεθή ξαφνικά με τους 350 Σουλιώτες του.

Τά μεσάνυχτα λοιπόν στις 9 Αυγούστου πηδάει με τους γενναίους του μέσα στο τουρκικό στρατόπεδο κι άρχισε τη σφαγή. Μεγάλη σύγχυση και ταραχή έπιασε τους Τούρκους' άλ-

λοι φεύγουν και άλλοι τουφεκούν, χωρίς να ξέρουν αν σκοτώνουν έχθρό τους ή φίλο. Στο μεταξύ ο Μάρκος προχωρεί κατά τη σκηνή του τούρκου άρχηγου, που ήταν μέσα σ' έναν μαντρότοιχο. Άλλα μόλις ύψωσε το κεφάλι του για να ιδη μέσα, μιá έχθρική σφαίρα τον βρήκε στο μέτωπο και τον άφησε νεκρό.

Οι Σουλιώτες τότε καταλυπημένοι σταμάτησαν τον άγώνα πήραν το σώμα του άλησμόνητου άρχηγού τους και το μετέφεραν στο Μεσολόγγι. Έκει το έθαψαν με μεγάλες τιμές. Ο θάνατος του ήρωϊκού Σουλιώτη άπλωσε βαρύ πένθος σ' όλόκληρη την Ελλάδα,

Ο Μάρκος Μπότσαρης

Ο Μουσταφάμπεης κατόπιν προχώρησε κι έφτασε μπροστά στο Αιτωλικό, όπου συναντήθηκε με τον *Όμηρο Βουώνη*. Οι δυο πασάδες άρχισαν να πολιορκούν τη μικρή αυτή, αλλά όχυρή πόλη. Η πολιορκία βάσταξε δυο μήνες χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Τέλος οι πασάδες αποφάσισαν να λύσουν την πολιορκία και να φύγουν, γιατί άρχισε πιά ο χειμώνας. Μιá νύχτα λοιπόν βροχερή έφυγαν φοβισμένοι, και καταντροπιασμένοι τράβηξαν για την Ήπειρο. Έτσι έλευθερώθηκε πάλι ή Στερεά.

Οί διχόνοιες ανάμεσα στους στρατιωτικούς και πολιτικούς

Είδαμε ότι τον καιρό που κινδύνευε ή επανάσταση από τὸ Δράμαλη, δύο κυρίως ἄντρες ἔσωσαν τὴν κατάσταση : ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης. Αὐτοὶ οἱ δύο στρατηγοὶ συντρίψαν τὸν περήφανο πασά. Ἀπεναντίας ἡ κυβέρνησις ἔδειξε λιποψυχία καὶ κακὴ διαγωγή, γιατί μπήκε στὰ πλοῖα κι ἔφυγε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ ζωὴ της, ἀφήνοντας τὸν ἀγώνα.

Οἱ στρατιωτικοὶ λοιπὸν ἔμειναν τότε νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα. Αὐτοὶ πολέμησαν καὶ νίκησαν τὸν ἐχθρό. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἔπαψαν πιά νὰ ὑπακοῦνε στὶς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως καὶ οὔτε ἤθελαν νὰ τὴν ἀναγνωρίζουν.

Ἔτσι δημιουργήθηκαν δύο κόμματα, πού μεταξύ τους φιλονικοῦσαν ; τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μαυροκορδάτο.

Γιὰ νὰ δοθῇ τέλος σ' αὐτὴ τὴν ἀντεθνικὴ διχόνοια, ἔγινε τὸ Μάρτιο 1823 στὸ Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Στὴ Συνέλευσις αὐτὴ ἐπικράτησαν πάλι οἱ πολιτικοὶ καὶ ἔκαμαν πρόεδρο τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὸν Πετρόμπεη καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ τὸ Μαυροκορδάτο. Ἔτσι οἱ στρατιωτικοὶ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν κυβέρνησις καὶ ἦταν δυσαρεστημένοι. Γιὰ νὰ περιποιηθῇ τότε ἡ κυβέρνησις τὸν Κολοκοτρώνη τὸν διώρισε κι αὐτὸν μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως κατάρθωσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν Πετρόμπεη καὶ μερικὰ ἄλλα μέλη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ Ἐκτελεστικὸ ἦρθε στὰ χέρια τῶν στρατιωτικῶν.

Ἐπομένως ἡ διχόνοια μπήκε μέσα στὴν ἴδια τὴν κυβέρνησις. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο καὶ πῆγε στὴν Τρίπολη. Ἐνῶ τὸ Βουλευτικὸ πῆγε στὸ Κρανίδι καὶ ἔκαμε ξεχωριστὸ Ἐκτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουντουριώτη.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα στὶς ἀρχὰς τοῦ 1824 εἶχε δύο κυβερνήσεις : μιὰ στὸ Κρανίδι καὶ μιὰ στὴν Τρίπολη.

Οί φιλέλληνες

Ὁ μέγας ἀγώνας, πού πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια εἶχαν ἀρχίσει οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν τυράννων καὶ οἱ περίλαμπρες νίκες τους στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα, κίνησαν τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦσαν τὸν ἀγώνα τοῦ μικροῦ ἀλλὰ ἡρωϊκοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού πολεμοῦσε μιὰ ὀλόκληρη αὐτοκρατορία. Καὶ τὴν πολεμοῦσε γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἐλευθερία του. Γιατί ἡ ἐπανάσταση τούτη δὲν ἦταν σὰν τὶς προηγούμενες. Εἶχε ριζώσει βαθειὰ μέσα στὴ ψυχὴ τοῦ ἔθνους μὲ τὸ σύνθημα: *Ἐλευθερία ἢ θάνατος.*

Παρουσιάστηκαν λοιπὸν τότε στὴν Εὐρώπη παρὰ πολλοὶ φίλοι τῆς Ἑλλάδας, πολλοὶ *φιλέλληνες*, ὅπως τοὺς ὀνομάζομε, πού φανερά χαιρέτιζαν μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸν ἀγώνα μας καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς τους εὐχόνταν νὰ κερδίσωμε τὴν ἐλευθερία μας.

Μὰ τὸ ἐνδιαφέρον τους δὲ σταματοῦσε ὡς ἐδῶ. Οἱ φιλέλληνες αὐτοὶ ἀποφάσισαν νὰ ὑποστηρίξουν πραγματικὰ τοὺς Ἕλληνες ἀγωνιστὲς καὶ ἴδρυσαν φιλελληνικοὺς συλλόγους. Τέτοιοι ὀργανώθηκαν πρῶτα στὴ Γερμανία, κατόπιν στὴν Ἑλβετία, στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία. Συγκέντρωναν χρήματα καὶ ἔστελναν πλοῖα, τρόφες, κανόνια καὶ ἄλλα ἐφόδια στοὺς ἀγωνιστὲς.

Πολλοὶ μάλιστα τόσο συγκινήθηκαν ἀπὸ τὸ δίκαιο καὶ ἡρωϊκὸ ἀγώνα μας, ὥστε πῆραν τὰ ὄπλα τους καὶ κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσουν καὶ οἱ ἴδιοι τοὺς τυράννους.

Ὁ πιὸ ἐνδοξότερος ἀπ' ὅλους τοὺς φιλέλληνες ἦταν ὁ μέγας ἄγγλος ποιητὴς λόρδος *Μπάϊρον*.

Ὁ Μπάϊρον εἶχε γράψει πολλὰ ποιήματα γιὰ τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα καὶ ἐργάστηκε στὴν Ἀγγλία, ὅσο μποροῦσε γιὰ τὸ ἔθνος μας. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ καὶ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ βοηθήσῃ, ὄχι μόνο μὲ τὸ χρήμα του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθὶ του.

Ἐφτάσε λοιπὸν τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1823 στὸ Μεσολλόγγι, ὅπου τὸν ὑποδέχτηκε ὁ λαὸς μὲ ἀπερίγραπτη χαρὰ. Ἀλλὰ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ δὲν ὑπῆρχε ὁμόνοια ἀνάμεσα στοὺς Ἕλ-

ληνες. Οί στρατιωτικοί μάλων με τούς πολιτικούς. Ὁ Λόρδος Βύρων φρόντισε, ὅσο μποροῦσε νά τούς συμφιλιώσῃ. Μάλιστα με δικά του ἔξοδα ἀναδιωργάνωσε τὸ στρατὸ γιὰ νά χτυπήσῃ τούς Τούρκους πού ἦταν ἀκόμη στή Ναύπακτο.

Ἀλλά δυστυχῶς τὸ ὑγρὸ κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγεία τοῦ ἀσυνήθιστου λόρδου. Ὁ συνεχῆς πυρετὸς τὸν ἐξασθένησε, πάρα πολὺ. Τέλος τὸ βράδυ στίς 7 Ἀπριλίου 1824, ὁ μεγάλος φιλέλληνας παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ με τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου 38 κανονιές, ὅσα ἦταν καὶ τὰ χρόνια τοῦ νεκροῦ ποιητῆ, ἀνάγγειλαν τὸ μεγάλο δυστύχημα.

Ὁ λόρδος Μπάϊρον

Ὁ ἔθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ὅταν τὸ ἔμαθε, συγκινήθηκε πολὺ κι ἔγραψε ἕνα ὠραῖο ποίημα πού ἀρχίζει :

*Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς με τὸ σπαθί·
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ χορμί.*

Ἔργασίες: Τί μᾶς διδάσκει ἡ ἀπάντηση τοῦ Μάρκου Μπότσαρη πού δὲ δέχτηκε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας; Γιατί οἱ Τούρκοι ἐπέμεναν νὰ καταλάβουν τὸ Μεσολόγγι; Ποιά ἐντύπωση σᾶς κάνουν οἱ διχόνοιες τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τούς φιλέλληνες. Νὰ ἀπαγγεῖλετε τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὸν λόρδο Μπάϊρον. Σχεδιάστε εἰκόνες ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ 1823.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1824

Τὰ σχέδια τῶν Τούρκων γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδας

Ἐπειδὴ τρία ὀλόκληρα χρόνια ὁ σουλτάνος δὲ μπόρεσε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάσταση μὲ τὴ δική του δύναμη, ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἄλῃ.

Ἔτσι καταστρώθηκε νέο σχέδιο τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδας. Σύμφωνα μ' αὐτὸ οἱ Αἰγύπτιοι θὰ κυρίευαν πρῶτα τὰ νησιά κι ἔπειτα τὴν Πελοπόννησο. Ἐνῶ ὁ σουλτάνος θὰ ἔστειλε στρατὸ νὰ ὑποτάξῃ τὴ Στερεά.

Νέα λοιπὸν θύελλα ἔρχεται νὰ ξεσπάσῃ ἐπάνω στὴ δυστυχισμένη μας πατρίδα. Καὶ τὸ δυστύχημα ἦταν ποῦ οἱ Ἕλληνες δὲ βρίσκονταν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἀδελφωμένοι. Ὁ καινούργιος χρόνος, τὸ 1824 βρῆκε τὴν Ἑλλάδα, ὅπως εἶπαμε, μὲ δυὸ κυβερνήσεις, τὴ μιὰ στὸ Κρανίδι μὲ τὸ Κουντουριώτη καὶ τὴν ἄλλη στὴν Τρίπολη μὲ τὸν Κολοκοτρώνη. Ἀρχισαν μάλιστα μεταξύ τους καὶ ἐμφύλιο πόλεμο.

Τέλος ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε, πῶς δὲν ἦταν συμφέρον γιὰ τὴν πατρίδα νὰ βρίσκωνται σὲ διχόνοια. Ὑποχώρησε λοιπὸν καὶ ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ἀμνηστία. Ἔτσι φάνηκαν πῶς ὅλα ἡσύχασαν γιὰ μιὰ στιγμή.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἄρχισε πάλι ἡ διχόνοια, ποῦ κατέληξε σὲ σωστὸ ἐμφύλιο πόλεμο. Στὸν ἐμφύλιο αὐτὸ πόλεμο, ποῦ βάσταξε τρεῖς μῆνες περίπου σκοτώθηκε καὶ ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη ὁ Πάνος. Τὸ λυπηρὸ αὐτὸ δυστύχημα καταλύπησε τὸ γέρο πατέρα, ποῦ ἀναγκάστηκε καὶ πάλι νὰ ζητήσῃ ἀμνηστία.

Ἡ κυβέρνησις ἔδωσε στοὺς ἐπαναστάτες ἀμνηστία, ἀλλὰ τὸν Κολοκοτρώνη τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακή.

Σὲ τέτοια κατάστασις βρισκόταν ἡ Πελοπόννησος ὅλον τὸ χρόνο τοῦ 1824, ἐνῶ ἡ θύελλα ἦταν ἔτοιμη νὰ παρασύρῃ καὶ

νά καταστρέψη τὸ νεαρὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας, πού 3 ὀλόκληρα χρόνια ποτίστηκε μὲ τὸ αἷμα τόσων ἡρώων.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης Καταστροφὴ τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν

Οἱ Κρήτες ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1821 σήκωσαν τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ σχεδὸν ἐλευθέρωσαν τὴ μισὴ μεγαλόνησο. Ὁ σουλτάνος τότε ἔστειλε στρατὸ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Γι' αὐτὸ παραχώρησε τὴν Κρήτη στὸ *Μεχμέτ Ἀλή*, τὸν πασὰ τῆς Αἰγύπτου μὲ τὴν συμφωνία νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἔστειλε ἀπὸ τὸ 1822 πρῶτα τὸ Χασάν κι ἔπειτα τὸ Χουσεῖν μὲ στόλο καὶ στρατὸ στὴν Κρήτη. Οἱ ἄγριοι αἰγύπτιοι ἐλεηλάτησαν τὶς πόλεις, ἔσφαξαν ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ πούλησαν δούλους κόρες καὶ παιδιὰ στὴν Αἴγυπτο. Ἔτσι μετὰ ἀπὸ δυὸ χρόνια ἡρωϊκὴ ἀντίσταση ὑποτάχτηκαν πάλι οἱ Κρήτες στοὺς τυράννους.

Ἀφοῦ κατάπνιξε τὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης ὁ Χουσεῖν πῆγε νὰ τιμωρήσῃ καὶ τὴ νῆσο *Κάσο*, πού πάντοτε βοηθοῦσε τοὺς Κρήτες ἐπαναστάτες μὲ τροφές καὶ πολεμοφόδια.

Οἱ Κάσιοι ἀντιστάθηκαν γενναῖα, μὰ τέλος ὁ φοβερὸς Χουσεῖν τοὺς νίκησε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1824 καὶ τοὺς κατὰστρεψε τὸ ὄρατο τους νησί.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ *Χορσέφ Πασὰ* κίνηκε νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά. Τοὺς ψαριανοὺς τοὺς μίσοῦσαν πολὺ οἱ Τούρκοι, γιατί ἦταν φοβεροὶ θαλασσομάχοι καὶ εἶχαν προξενήσῃ πολλὰς καταστροφὰς στὸν τουρκικὸ στόλο.

Ὅταν ἔμαθαν οἱ ψαριανοὶ ὅτι ἔρχεται ἐναντίον τους ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀποφάσισαν νὰ μὴ φύγουν, παρὰ νὰ περιμένουν τὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ τὸν χτυπήσουν ἀπὸ τὴν ξηρά.

Στις 20 Ἰουνίου 1824 φάνηκε ὁ Χορσέφ μὲ τὸ στόλο του. Ἀμέσως ἄρχισε τὸ βομβαρδισμό κι ἔκαμε δυὸ φορές ἀπόπειρα νὰ ἀποβιβάστῃ. Μὰ οἱ ἡρωϊκοὶ ψαριανοὶ τοὺς ἀπόκρουσαν. Τέλος ἔπειτα ἀπὸ 24 ὥρες οἱ ἐχθροὶ ἀποβιβάστηκαν στὸ ἀνατο-

λικό μέρος τοῦ νησιοῦ καί ἔστησαν τίς σημαίες τους στοὺς γύρω λόφους.

Ἔτσι οἱ ψαριανοὶ βρέθηκαν περικυκλωμένοι. Τότε πιά ἔτρεξαν νὰ πηδήσουν στὰ πλοῖα τους, καί νὰ σωθοῦν. Οἱ Τούρκοι καταδιώκοντάς τους, ἄλλους σκότωναν κι ἄλλους αἰχμαλώτιζαν. Πολλοὶ ψαριανοὶ ἔπεφταν στὴ θάλασσα προτιμώντας τὸ θάνατο παρά τὴν αἰχμαλωσία.

Πολλὰ γυναικόπαιδα καί ἄρκετοὶ πολεμιστὲς ὠχυρώθηκαν στὸ φρούριο παλαιόκαστρο. Ἀπὸ ἐκεῖ πολεμοῦσαν δυὸ ὀλόκληρες μέρες. Τὴν τρίτη μέρα οἱ πολιορκημένοι, ἀφοῦ δὲ μπόρεσαν ν' ἀνθέξουν τῇ δίψᾳ, ἀποφάσισαν νὰ πεθάνουν ὅλοι παρά νὰ παραδοθοῦν στοὺς ἄπιστους. Κοινώνησαν λοιπὸν τὰ ἄχραντα μυστήρια καί ἀφοῦ ἀγκαλιάστηκαν καί ἀσπάστηκαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἔβαλαν φωτιά στὴν πυριταποθήκη καί ἀνατινάχτηκαν στὸν ἀέρα μαζί μὲ πολλοὺς Τούρκους, ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ κοντά.

Οἱ Τούρκοι ἔπειτα λεηλάτησαν, ἔκαψαν καί ἐρήμωσαν τελείως τὸ ἠρωϊκὸ νησί. Δέκα πέντε χιλιάδες θύματα ἐστοίχισε στοὺς Ἑλληνας αὐτὴ ἡ καταστροφὴ.

Γιὰ τὴν πατρίδα μας ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ἦταν μεγάλη ζημιὰ, γιατί ἐξαφανίστηκε ἡ προφυλακὴ της, ποὺ μὲ τοὺς ἀτρόμητους ναυτικούς της σκόρπιζε τὸν τρόμο στοὺς Τούρκους.

Ὡστόσο ἡ ἠρωϊκὴ ἀντίσταση τῶν Ψαριανῶν ἔμεινε σὰν ἓνα λαμπρότατο διαμάντι μέσα στὴν ἱστορία μας. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς ἔγραψε τὸ παρακάτω ὠραιότατο ἐπίγραμμα γιὰ τὰ Ψαρά:

*«Στῶν Ψαρῶν τὴν δόξαν ἡ
περπατώντας ἢ Λόξα μονάχη,
μελεῖ τὰ λαμπρὰ παληκάκια,
καὶ στὴν κόμη σιεφάνι φορεῖ
γενομέν' ἀπὸ λίγα χορτάκια,
ποῶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».*

Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Μετά ἀπό τὴν καταστροφή τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν οἱ Τούρκοι θέλησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Σάμο, ποῦ ἦταν ἡ τελευταία ἀντίσταση στὰ ἀνατολικά μας νησιά.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τότε καταταράχθηκε· ἀμέσως παρμέρισε τὶς φιλονικίες καὶ διάταξε ὄλον τὸ στόλο νὰ ἐτοιμασθῆ καὶ νὰ πλεύσῃ.

Οἱ Σάμιοι ἔπιασαν ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ, ὅπου μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπόβαση καὶ τὰ φύλαγαν. Στὸ μεταξύ ἔφτασε στὰ στενὰ τῆς Σάμου καὶ ὁ μισὸς ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὸ ναύαρχο Σαχτούρη. Μόλις εἶδε τὸν τουρκικὸ στόλο ὁ Σαχτούρης νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ ἀπόβαση, ἄρχισε τὴ ναυμαχία, ποῦ βάσταξε ἕξι μέρες. Στὸ τέλος οἱ Ἕλληνες βγήκαν νικητές, γιατί ὁ Κανάρης μαζί με ἄλλους ἀτρόμητους πυρπολητὲς ἔκαψαν 3 μεγάλα τουρκικὰ καράβια καὶ ἔστειλαν στὸν Ἄδη περισσότερους ἀπὸ 2000 ἄπιστους.

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ ναυμαχία ἦταν πραγματικὰ σωτήρια γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ποῦ εἶχαν ἀπελπιστεῖ ἀπὸ τὶς προηγούμενες καταστροφές τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῶν Ψαρῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ διχόνοια. Γέμισε τὶς καρδιές ὄλων με θάρρος καὶ ἔδωσε παρηγοριά.

Ὁ Χοσρέφ Πασάς ἀφοῦ νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ δὲν ἔμπορεσε νὰ κάμῃ ἀπόβαση στὴ Σάμο, ἔφυγε καὶ πῆγε στὴν Κῶ. Ἐκεῖ περίμενε ναρθῆ καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος.

Πραγματικὰ κατὰ τὸν Αὐγούστο συγκεντρώθηκαν στὸ λιμάνι τῆς Κῶ καὶ ἀπέναντι στὴν Ἀλικαρνασσὸ 500 τουρκοαγυπτιακὰ πλοῖα. Δύναμη δηλαδὴ τεράστια. Ἐκεῖ κοντὰ στὴ νῆσο Πάτμο εἶχε συγκεντρωθῆ καὶ ὁλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπὸ 70 πλοῖα μετὰ ἀρχηγὸ τὸ ναύαρχο Ἀνδρέα Μιαούλη.

Οἱ ἐπιχειρήσεις ἄρχισαν χωρὶς νὰ ἔχουν σημαντικὰ ἀποτελέσματα οὔτε γιὰ τὸν ἕνα οὔτε γιὰ τὸν ἄλλο. Τέλος στὶς 29 Αὐγούστου ὁ τουρκοαγυπτιακὸς στόλος ἔβαλε πλῶρη γιὰ τὴ Σάμο. Ἀλλὰ στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο ὁ ἑλληνικὸς. Ἐκεῖ ἐγίνε μιά πραγματικὴ γιγαντομαχία, ὅπου ὁ ἡρωϊκὸς Μιαούλης ἔδειξε ὅτι νέοι Ἕλληνες δὲν εἶναι κατώ-

τεροι από τους αρχαίους τους προγόνους τους Σαλαμινομάχους. Ο αγώνας έγινε με πείσμα αφάνταστο. Οι Τουρκοαιγύπτιοι με τα πολλά και μεγάλα τους καράβια περιφρονούσαν τα μικρά έλληνικά, που άκατάπαυστα ώρμοδσαν έναντίον τους. Μά όταν τέλος τα πυρπολικά μας έβαλαν φωτιά σε μια έχθρική φρεγάτα και την έκαψαν, τότε πιά κατατρομαγμένοι οι Τουρκοαιγύπτιοι έστρεψαν την πλώρη και γύρισαν πίσω στην Κω.

Η ναυμαχία του Γέροντα ήταν το σπουδαιότερο κατώρθωμα, που έκαμαν οι Έλληνες το 1824.

Αφοϋ λοιπόν οι δυο πασάδες είδαν, πως δεν μπορούσαν να καταλάβουν τη Σάμο, χωρίστηκαν. Ο Χοσερέφ τράβηξε για τον Έλλησποντο και ο Ίμπραήμ αποφάσισε να πάη στην Κρήτη, για να ξαναοργανώσει το στόλο του.

Αλλά ο Μιαούλης δεν τον άφησε ήσυχο. Τον πρόλαβε στο δρόμο και ναυμάχησε μαζί του μια ολόκληρη ήμερα. Και σαν έφτασε ή νύχτα έρριξε έναντίον του τα πυρπολικά. Η σύγκυση που κατέλαβε τότε τους έχθρους ήταν αφάνταστη. Ο ίδιος ο Ίμβραήμ διέταξε τα πλοία του να σωθούν, όπως μπορούσε το καθένα. Έφυγαν λοιπόν για να σωθούν άλλα προς την Αλεξάνδρεια, άλλα προς τη Ρόδο, άλλα για την Κάσο, άλλα εξώκειλαν και μερικά έπεσαν στα χέρια των Έλλήνων. Έτσι σχεδόν διαλύθηκε ο στόλος του Ίμπραήμ.

Εργασίες: Γιατι ο σουλτάνος ζήτησε τη βοήθεια του Μεχμέτ Άλη; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες για την επανάσταση της Κρήτης. Απαγγείλετε το επίγραμμα των Ψαρών του Σολωμού. Ζωγραφήστε την εικόνα του επιγράμματος αυτού. Δείξατε στο χάρτη σας τα νησιά που αναφέρονται στο κεφάλαιο τουτο. Που βρίσκεται ο κόλπος του Γέροντα; *Θέμα:* Βιογραφία του Άνδρέα Μιαούλη.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1825

Ὁ Ἰμπραήμ αποβιβάζεται στήν Πελοπόννησο

Ὁ δραστήριος αἰγύπτιος στρατηγός, παρ' ὅλες τῆς καταστροφῆς πού ἔπαθε ἀπό τὸ Μιαούλη, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Γι' αὐτὸ ὅταν ὁ Μιαούλης μὲ τὸ στόλο του γύρισε πίσω στήν Ὑδρα, ὁ Ἰμπραήμ ξανασυγκέντρωσε νὰ σκορπισμένα πλοῖα του στὴ Σούδα τῆς Κρήτης. Στὸ μεταξύ ἔλαβε καινούργιες βοήθειες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ μέσα σὲ τρεῖς μῆνες ἦταν πάλι ἔτοιμος. Καὶ στίς 12 Φεβρουαρίου χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν οἱ Ἕλληνες, ἔρχεται καὶ αποβιβάζεται στὴ Μεθώνη μὲ 4 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 400 ἵππεις.

Ἡ εἶδηση αὐτὴ ἔπεσε σὰν πραγματικὸς κεραυνὸς στὸ Ναύπλιο, ὅπου ἔμενε ἡ Κυβέρνηση. Ὁ Κουντουριώτης ἀμέσως συγκεντρώνει 5 χιλιάδες στρατό, διορίζει στρατηγὸ τὸν Ὑδραῖο πλοίαρχο *Σιούρητη* καὶ τὸν στέλνει ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ. Ὁ Σκούρτης ἦταν ἀτρόμητος ναυτικὸς καὶ ἀληθινὸς πατριώτης, ἀλλὰ δὲν εἶχε πείρα ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς στεριάς. Γι' αὐτὸ στὴ μάχη πού ἔγινε στὸ Κρεμμύδι, νικήθηκε ἀπὸ τοὺς αἰγύπτιους καὶ ὁ στρατὸς του διασκορπίστηκε.

Ἐλεύθερος τώρα πιά ὁ Ἰμπραήμ προχωρεῖ γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ ἰσχυρὸ *Ναυαγίνο*. Μὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν εὐκόλο, γιατί ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸ Μιαούλη ἐκεῖνες τὶς μέρες ἀποβίβασε στὴ νῆσο *Σφακτηρία* 800 γενναίους ἄντρες. Ἡ Σφακτηρία βρισκόταν ἀκριβῶς στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Ναυαγίου καὶ τὸ ἔφραζε.

Ὁ Μιαούλης ἀφοῦ ἄφησε τοὺς 800 στὴ Σφακτηρία καὶ μέσα στὸ λιμάνι λίγα πλοῖα, ἔφυγε μὲ τὰ ὑπόλοιπα γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρικό στόλο. Αὐτὸ ὅμως ἦταν σφάλμα στρατηγικό.

Στὸ μεταξύ ὁ Ἰμπραήμ διάταξε τὸ στόλο του νὰ κυριέψῃ τὴ Σφακτηρία. Στίς 26 Ἀπριλίου παρουσιάστηκε ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μπροστὰ στὴ Σφακτηρία κι ἄρχισε δυνατὸ κανονιο-

βολισμό. Τέλος κατώρθωσε νά βγάλη και στρατεύματα επάνω στο νησάκι.

Τότε έγινε εκεί φοβερός άγώνας. Πολλοί όπλαρχηγοί έπεσαν, όπως ο Άναγνωσταράς, ο Τσαμαδός, ο Σαχίνης και ο Ιταλός φιλέλληνας Σανταρόζας. 250 περίπου σκοτώθηκαν και 200 αιχμαλωτίστηκαν. Οί υπόλοιποι μόλις κατώρθωσαν νά σωθούν μπαίνοντας στα λίγα πλοία ή κολυμπώντας ως την απέναντι ξηρά.

Ένα από τα ελληνικά αυτά πλοία ο Άρης κίνησε τελευταίο νά φύγη. Μέσα είχαν μπη και ο Σαχτούρης με το Μαυροκορδάτο. Οί Τούρκοι τότε από παντού άρχισαν νά τó κανονιοβολούν και νά τó πυροβολούν. Οί σφαίρες πέφτουν σά βροχή, τρυπούν τα πανιά του, κόβουν τα σχοινιά του, συντρίβουν τó πηδάλιο και σκεπάζουν τó κατάστρωμα. Τέλος ο Άρης ύστερα από 3 όλόκληρες ώρες ήρωϊκό άγώνα κατώρθωσε νά περάση μέσα από τα έχθρικά πλοία και νά σωθή στην άνοιχτή θάλασσα.

Άφου πιά έπεσε ή Σφακτηρία αναγκάστηκε και τó Ναυαρίνο νά προσκυνήση.

Ο ήρωϊκός θάνατος του Παπαφλέσσα

Ο τρομερός Ίμπραήμ τώρα πιά στερεώθηκε για καλά στα φρούρια της Μεθώνης, της Κορώνης και του Ναυαρίνου, πού κυριέψε. Άρχισε μάλιστα νά κάνη και έπιδρομές και κατάστρεφε τή χώρα. Φόβος και τρόμος κατέλαβε τους κατοίκους, πού τ' άφηναν όλα κι έφευγαν για νά σωθούν. Η κατάσταση ήταν άπελπιστική. Ποιός θα μπορούσε νά άντισταθή στον τρομερό πασά;

Ο ελληνικός στόλος με τó Μιαούλη χτύπησε τόν αϊγυπτιακό και του έκαψε 7 καράβια μέσα στο λιμάνι της Μεθώνης' επίσης και ο άντιναύαρχος Σαχτούρης με τή μοίρα του διασκόρπισε μιá τουρκική νηοπομπή κοντά στον Καφηρέα. Άλλά αυτά δέν έφερναν καμμιá άνακούφιση στη δυστυχισμένη Πελοπόννησο.

Ο Ίμπραήμ έσκόπευε τώρα νά προχωρήση μέσα στην καρ-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διά της. Γενική άπελπισία άπλώθηκε. Τόσα χρόνια άγώνας και τόσο αίμα που χύθηκε, όλα θα πήγαιναν χαμένα; "Όχι! Στη γενική άπογοήτευση παρουσιάστηκε ή ήρωική ψυχή του **Παπαφλέσσα**, που ήταν τότε ύπουργός των Έσωτερικών. Αυτός ό πατριώτης και ό πρωτεργάτης της επαναστάσεως άπεφάσισε νά έκστρατέψη μόνος του κατά των αϊγυπτίων. Παίρνει 1000 έκλεκτούς και φεύγει από τó Ναύπλιο για νά συναντήσει τόν Ίμπραήμ. Στις 20 Μαΐου οί δυό άντίπαλοι βρέθηκαν άντιμέτωποι στο Μανιάκι.

Οί όπλοφόροι του Παπαφλέσσα σάν είδαν τή μαύρη εκείνη στρατιά, οί πιο πολλοί δειλίασαν κι έφυγαν. "Άλλ' ό Παπαφλέσσας, ως νέος Λεωνίδας έμεινε εκεί με 300 γενναίους. Στο Μανιάκι έγινε μιά από τις ήρωϊκώτερες και ένδοξότερες μάχες. Οί "Έλληνες πάλεψαν με τά γιαταγάνια στα χέρια τρεις όλόκληρες ώρες, ώσπου έπεσαν όλοι μαζί και ό άρχηγός τους ό Παπαφλέσσας. "Υστερα από τή μάχη ό Ίμπραήμ κοίταξε με θαυμασμό τó νεκρό ήρωα, τόν άσπάστηκε και είπε: «άμαρτία νά χαθής τέτοιος πολέμαρχος».

Ό ήρωϊκός θάνατος του Παπαφλέσσα και των παληκάρϊων του είχε σπουδαίο άποτέλεσμα, γιατί έδωσε θάρρος στις ψυχές των πατριωτών και έδειξεν ότι μπορούν ν' άντισταθοϋν στον Ίμπραήμ. Στο μεταξύ όλος ό έλληνικός λαός είχε γυρίσει τά μάτια του στο δοκιμασμένο του στρατηγό τó Γέρο του Μωρηά. Μόνο σ' αυτόν είχαν άπόλυτη έμπιστοσύνη. "Ωστόσο ή Κυβέρνηση έπειδή τόν θεωρούσε αίτιο της έσωτερικής διχόνοιας, τόν κρατούσε ακόμα φυλακισμένο.

Τέλος δυό μέρες πριν από τή μάχη στο Μανιάκι αναγκάστηκε ή κυβέρνηση του Κουντουριώτη, νά βγάλη τόν Κολοκοτρώνη από τή φυλακή και νά τόν διορίση άρχιστράτηγο.

Μετά τή νίκη του ό Ίμπραήμ προχώρησε, έρήμωσε τή Μεσσηνία και βάδιζε προς τήν Τρίπολη. Ό Κολοκοτρώνης

Ό Παπαφλέσσας

ἔπιασε τὰ στρατηγικά σημεῖα τῆς ὄρεινῆς Ἀρκαδίας γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσει, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Ὁ Αἰγύπτιος πασάς κυρίεψε τὴν Τρίπολη καὶ προχώρησέ γιὰ τὴν Ἀργολίδα μὲ σκοπὸ νὰ καταλάβῃ τὸ Ναύπλιο.

Στοὺς Μύλους ὅμως συνάντησε τὸν ὀλιγάριθμο στρατὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη καὶ τοῦ στρατηγοῦ *Μακρυγιάννη*. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη καὶ σκοτώθηκαν πολλοὶ τουρκοαιγύπτιοι, χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ νικήσουν τοὺς Ἕλληνες. Στὸ μεταξύ ἓνα μέρος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ προχώρησε, ἔκαψε τὸ Ἄργος καὶ τὰ γύρω χωριά καὶ ὕστερα γύρισε γιὰ νὰ κυριέψῃ τὸ Ναύπλιο. Μὰ τὸ Ναύπλιο ἦταν ὠχυρωμένο κι ὁ Ἰμπραήμ δὲν κάθισε νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Γύρισε λοιπὸν πίσω στὴν Τρίπολη, ἐρημώνοντας, ὅτι συναντοῦσε στὸ δρόμο του.

Ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ σχεδίασε τότε νὰ πολιορκήσῃ πάλι τὴν Τρίπολη καὶ ἔπιασε γι' αὐτὸ ὅλα τὰ γύρω χωριά. Δὲν τὸ πέτυχε ὅμως, γιατί ὁ Ἰμπραήμ ἐπετέθηκε καὶ διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνες. Ἐπειτα ὁ τρομερὸς αἰγύπτιος πασάς συνέχισε τὶς καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς του στὴ Μεσσηνία, στὴ Λακωνία, στὴν Ἀρκαδία, στὴν Ἀχαΐα, καὶ στὴν Ἠλιδα.

Φυσικὰ οἱ Ἕλληνες δὲ μπορούσαν ν' ἀντιταχτοῦν σὲ ἀνοιχτὴ μάχη μὲ τὸν ὄργανωμένο στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ. Ὡστόσο ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸ σκληρὸ κλεφτοπόλεμο ποὺ εἶχε ἐφαρμόσει, προξενοῦσε στὸν Αἰγύπτιο πασά πολλές καταστροφές καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ὑποτάξῃ πέρα γιὰ πέρα τὴ χώρα.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ὁλόκληρο τὸ ἔτος 1824 πέρασε, χωρὶς νὰ γίνῃ καμμιά σοβαρὴ ἐπιχείρησις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸν πέμπτο ὅμως χρόνον δηλαδὴ τὸ 1825 ὁ σουλτάνος, κατὰ τὴ συμφωνία ποὺ ἔκαμε μὲ τὸ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, ἔπρεπε νὰ ὑποτάξῃ τὴ Στερεὰ. Διῶρισε λοιπὸν ἀρχιστράτηγον τὸν *Κιουταχῆ* καὶ τὸν διᾶταξε νὰ παραλάβῃ ὅσο στρατὸ ἤθελε καὶ νὰ κυριέψῃ μὲ κάθε τρόπο τὸ περήφανο Μεσολόγγι. Δίνοντάς του τὸ διορισμὸ τοῦ εἶπε :

«Ἡ τὸ Μεσολόγγι *Κιουταχῆ*, ἢ τὸ κεφάλι σου».

Συγκέντρωσε λοιπόν ο Κιουταχής 20 χιλιάδες έκλεκτο στρατό στα Ίωάννινα και την άνοιξη ξεκίνησε κι έφτασε μπροστά στο δοξασμένο Μεσολόγγι.

Η ήρωική πόλη ήταν ώχυρωμένη καλά και είχε 5 χιλιάδες υπερασπιστές γενναίους, με όπλαρχηγούς δοκιμασμένους, το Νότη Μπότσαρη, το Δημήτρη Μακρή και άλλους. Είχε όμως και 12 χιλιάδες γυναικόπαιδα. Εύτυχως ο ελληνικός στόλος ήρθε εγκαίρως και τους έφερε τροφές και πολεμοφόδια. Έτσι ο Κιουταχής μάταια πολιορκούσε το Μεσολόγγι δυόμιση μήνες.

Άλλά κατά το τέλος Ιουνίου εμφανίστηκε ισχυρός έχθρικός στόλος, πλησίασε το Μεσολόγγι και το απόκλεισε και από τη θάλασσα. Η πολιορκία τώρα έγινε πιο στενή. Τα τρόφιμα και τα πολεμοφόδια λιγόστευαν.

Ο Κιουταχής τότε νόμισε, πως οι πολιορκημένοι θ' αναγκάζονταν να προσκυνήσουν. Γι' αυτό τους μήνυσε να παραδοθούν. Μά οι πρόμαχοι εκείνοι της έλευθερίας του άπάντησαν. «Πασά μου τα κλειδιά της πόλης μας είναι κρεμασμένα στα κανόνια της. Έλα να τα πάρης!»

Ο Κιουταχής γεμάτος λύσσα διάταξε άμέσως γενική έφοδο. Οι πολιορκημένοι όμως τον απόκρουσαν με γενναιότητα και του προξένησαν μεγάλο χαλασμό. Έτσι οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και να σταματήσουν τη μάχη.

Μετά από τρεις μέρες έφτασε και ο ελληνικός στόλος με το Μιαούλη. Διασκόρπισε τον τουρκικό, μπήκε στη λιμνοθάλασσα κι έφερε νέες τροφές και πολεμοφόδια στο Μεσολόγγι.

Έκείνες τις μέρες η κυβέρνηση για να ανακουφίση περισσότερο τους Μεσολογγίτες, έστειλε και τον Καραϊσκάκη από τη στεριά για να χτυπήσει τον Κιουταχή,

Πραγματικά ο *Καραϊσκάκης* σάν έφτασε στα γύρω βουνά,

Ο Μιαούλης

συνενοήθηκε με τούς Μεσολογγίτες καί μιὰ νύχτα αἰφνιδιαστικά ἐπετέθηκαν μαζί στοῦ τουρκικό στρατόπεδο με τὰ σπαθιά στὰ χέρια. Ἡ καταστροφή πού ἔκαμαν στοὺς Τούρκους ἦταν ἀμολόγητη. Ἐκείνη τῆ νύχτα ἀμέτρητοι ἐχθροὶ βρῆκαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὰ σπαθιά τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Κιουταχῆς λοιπὸν βρέθηκε πάλι σὲ δύσκολη θέση. Γιατί δὲν ἐκινδύνευε μόνο ἀπὸ τὸ γιαταγάνι καί τὸ καρυοφίλι τῶν Ἑλλήνων. Παρὰ εἶχε καί τρεῖς ἄλλους φοβεροὺς ἐχθρούς : α) Μιὰ φοβερὴ ἀρρώστια ἔπεσε στοῦ στρατό του καί θέριζε τοὺς ἄντρες του β) οἱ τροφές του ἐξαντλήθηκαν καί γ) ὁ χειμώνας ἐπλησίαζε. Ἀπελπισμένος τότε ἀποτραβήχτηκε στοὺς πρόποδες τοῦ Ζυγοῦ καί περίμενε νέα βοήθεια.

Ὁ σουλτάνος κατάλαβε πιά καθαρά, ὅτι ὁ Κιουταχῆς εἶναι ἀνίκανος νὰ πατήσῃ τὸ ἥρωϊκὸ προπύργιο τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ παρακάλεσε τὸν Ἰμπραήμ νὰ περάσῃ στὴ Στερεὰ καί νὰ ἐνωθῆ με τὸν Κιουταχῆ.

Περήφανος ὁ Αἰγύπτιος πασάς, ἀφοῦ πῆρε καί νέα βοήθεια ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἔφτασε στοῦ Μεσολόγγι στὶς 26 Δεκεμβρίου 1825. Ἀπὸ τῆ στιγμὴ αὐτὴ ἡ κατάσταση χειροτέρευε γιὰ τοὺς πολιορκημένους.

Ἔργασίες: Κάμετε τὸ χάρτη τῆς Μεσσηνίας καί σημειώστε τίς ὀχυρὲς θέσεις, πού κατέλαβε ὁ Ἰμπραήμ. Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ Σφακτηρία. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸν Παπαφλέσσα. Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸ Μακρυγιάννη. Γιατί οἱ Ἕλληνες ἔστρεψαν τὰ βλέμματά τους πρὸς τὸν Κολοκοτρώνη; Τί μᾶς διδάσκει ἡ ἀπάντηση τῶν Μεσολογγιτῶν πρὸς τὸν Κιουταχῆ;

ΕΚΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1826

Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰμπραήμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι

Ὅταν ὁ ἀγέρωχος Ἰμπραήμ συναντήθηκε μετὰ τὸν Κιουταχῆ τοῦ εἶπε δείχνοντας τὸ Μεσολόγγι: «Πῶς μετὰ τόσα στρατεύματα Κιουταχῆ πολέμῳ δυὸ μῆνες τώρα καὶ δὲ μπόρεσες νὰ πάρῃς αὐτὸν τὸν φράχτη; Ἐγὼ θὰ τὸν πατοῦσα σὲ 15 μέρες μέσα».

Δυσανεστημένος τότε ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος ἀπάντησε στὸν Αἰγύπτιο: «Ἐγὼ Ἰμπραήμ, ἀποσύρομε» κυρίεψε σὺ μόνος σου τοῦτον τὸν φράχτη.»

Ὁ Ἰμπραήμ ἀμέσως πολιορκήσε τὸ Μεσολόγγι στενὰ ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα. Τρεῖς ἐφόδους ἔκανε, μὰ καὶ τίς τρεῖς τίς ἀπόκρουσαν οἱ Ἕλληνες.

Στὸ μεταξὺ ὅμως ἡ θέση τῶν πολιορκημένων χειροτέρευε· λιγότευαν καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ οἱ τροφές. Ἡ πείνα τοὺς ἔζωνε κάθε μέρα καὶ πῖο πολὺ, γι' αὐτὸ ἀναγκάζονταν νὰ τρῶνε καμῆλες, ἄλογα, μουλάρια καὶ γαϊδάρους. Μὰ ἐκεῖ πού βρισκονταν σ' αὐτὴ τῆ δεινῆ θέσῃ, φάνηκε ἔξαφνα ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ ἥρωας τῆς θάλασσας Μιαούλης διεσκόρπισε τὸν τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο καὶ ἐφοδίασε μετὰ ἄφθονες τροφές καὶ πολεμοφόδια τοὺς ἡρωϊκοὺς προμάχους.

Ὅταν ὅμως ἔφυγε ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὁ Ἰμπραήμ ἀπέκλεισε στενότερα τὸ Μεσολόγγι. Στις 13 Φεβρουαρίου ἀρχισε βαρὺν βομβαρδισμό ἐπὶ τρία ἡμερονύχτια· 8 χιλιάδες ὄβιδες

Ὁ Ἰμπραήμ

ἔρριξαν οἱ ἐχθροὶ μέσα στὴν πόλη. Ὅλα τὰ σπίτια σχεδὸν ἔπεσαν καὶ πολλοὶ σκοτώθηκαν.

Ἄλλὰ οἱ πολιορκημένοι ἔμειναν ἀκλόνητοι. Στις 16 Φεβρουαρίου νύχτα ἀσέληνη καὶ σκοτεινὴ σταμάτησε ὁ βομβαρδισμὸς καὶ ἄρχισε φοβερὴ ἔφοδος. Οἱ Ἕλληνες σὰν λιοντάρια μάχονταν ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τους καὶ ἀπόκρουαν τοὺς ἐχθρούς. Καὶ σὰν ἀνέτειλε ὁ ἥλιος τράβηξαν τὰ σπαθιά, ἀνοιξαν τὶς πύλες τοῦ κάστρου, ρίχτηκαν μὲ λύσσα κατὰ τῶν αἰγυπτίων καὶ τοὺς ἔτρεψαν σὲ ἄτακτη φυγὴ. Πολλοὺς ἐσκότωσαν, πολλοὺς αἰχμαλώτισαν καὶ γύρισαν νικηφόροι στὴν πόλη τους.

Καταντροπιασμένος ὁ Ἱμπραῆμ ἀναγκάζεται νὰ σκύψη τὸ κεφάλι καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθεια τοῦ Κιουταχῆ,

Τότε οἱ δυὸ πασάδες ἀποφάσισαν νὰ χτυπήσουν μαζὶ τὸ Μεσολόγγι πάλι ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θάλασσα ἐκεῖ ἦταν ριχὴ καὶ δὲν μπορούσαν νὰ πλησιάσουν τὰ καράβια, ἔκαμαν βάρκες δίχως καρίνα. Στις βάρκες αὐτὲς ἔβαλαν στρατὸ καὶ κυρίεψαν τὸ Βασιλάδι, ἕνα ἀπὸ τὰ μικρὰ νησάκια, ποὺ βρίσκονταν στὴ λιμνοθάλασσα. Ἐπειτα θέλησαν νὰ καταλάβουν τὸ ἄλλο νησάκι τὴν Κλείσοβα. Μυθικοὺς ἀγῶνες ἔκαμαν γιὰ νὰ τὴν πάρουν. Ἀλογάριστοι ἐχθροὶ χάθηκαν καὶ τὰ νερὰ βάφτηκαν κόκκινα ἀπὸ τὸ αἷμα. Κι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς πληγώθηκε καὶ κινδύνεψε νὰ σκοτωθῆ. Μὰ ἡ Κλείσοβα δὲν ἔπεσε.

Ἡ ἥρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου

Περισσότερο ἀπὸ ἕνα μῆνα παιδεύονται οἱ δυὸ πασάδες ἐνωμένοι νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι. Μὰ ἐκεῖνο στέκεται μπροστά τους ἀλύγιστο. Τέλος αὐτὸ ποὺ δὲν κατάρθωσαν οἱ ἐχθροὶ μὲ τὴ δύναμη τῶν ὄπλων τους, τὸ πέτυχαν μὲ τὸ στενὸ ἀποκλεισμό.

Ὁ ἀτρόμητος Μιαούλης μάταια προσπαθεῖ νὰ διασκορπίσῃ τὸν ἐχθρικὸ στόλο καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκημένους. Γιατὶ εἶχε μόνο 20 πλοῖα, ἐνῶ οἱ Τούρκοι εἶχαν 65. Ἐτοὶ τὸ ἥρωϊκὸ φρούριο ἔμεινε πιά στὴν τύχη του. Οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε τροφὲς εἶχε. Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά κατάντησαν σκελετοὶ

ἀπό τὴν πείνα καὶ τὶς κακουχίες. Τὰ σπίτια γκρεμίστηκαν καὶ τὸ κρῦο ἦταν δυνατὸ. Ἔτρωγαν ἀκάθαρτα ζῶα: σκύλους, γάτες, ποντικούς, καβούρια καὶ φύκη τῆς λιμνοθάλασσης. Πολλοὶ πέθαιναν στοὺς δρόμους ἀπὸ τὶς ἀσθένειες καὶ οἱ ζωντανοὶ μετὰ τὰ μάτια βαθουλωμένα καὶ ἰσχυροὶ ἔμοιαζαν μετὰ φαντάσματα.

Μὰ ὅλοι τοὺς εἶχαν μιὰ καὶ μόνη σταθερὴ ἀπόφαση, νὰ πεθάνουν, ἀλλὰ ὄχι νὰ παραδοθοῦν. Ἀφοῦ πιά εἶδαν πὼς δὲ μποροῦσαν ν' ἀνθέξουν περισσότερο, ἀποφάσισαν νὰ βγοῦν μιὰ νύχτα, νὰ διασχίσουν μετὰ τὰ σπαθιά στὰ χέρια τὶς ἐχθρικές φάλαγγες καὶ νὰ σωθοῦν στὰ βουνά. Τὴν τολμηρὴ αὐτὴ ἐξοδο ὥρισαν νὰ τὴν κάμουν τὴ νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου.

Μόλις σκοτείνιασε συγκεντρώθηκε μετὰ ἡσυχία ὅλο τὸ πλῆθος καὶ ἦταν ἕτοιμο. Οἱ γυναῖκες ζώστηκαν τ' ἄρματα σὰν ἄντρες καθὼς καὶ τὰ παιδιά, ὅσα μποροῦσαν νὰ σηκώσουν ὄπλα. Ἐπειτα ἀφοῦ διαιρέθηκαν σὲ 3 σώματα μετὰ ἀρχηγούς τὸ Νότη Μπότσαρη, τὸν Κίτσο Τζαβέλλα καὶ τὸ Δημήτρη Μακρὴ, περιέμεναν νὰ δοθῇ τὸ σῦνημα.

Ὁ Ἰμπραήμ κι ὁ Κιουταχὴς εἶχαν μάθει ἀπὸ τὴν προηγούμενη τὴν ἀπόφαση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ κάποιον ξένο προδότη καὶ ἔλαβαν ὅλα τὰ μέτρα γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν.

Ὡστόσο ἔφτασαν τὰ μεσάνυχτα. Τὸ φεγγάρι φώτιζε τὴν ὑποὺλη ἡσυχία, πού ἐπικρατοῦσε στὰ δυὸ στρατόπεδα. Ξαφνικά οἱ φωνές τῶν ἀρχηγῶν τάραξαν τὴ γαλήνη τῆς νύχτας. Ὁρθιοὶ μετὰ τὰ σπαθιά στὰ χέρια φώναζαν: «Ἐμπρός, ἔμπρός, θάνατος στοὺς βαρβάρους» καὶ ὤρμησαν μπροστά. Πίσω ἀκολουθοῦσαν τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ ἀδύνατοι. Δεξιά καὶ ἀριστερά οἱ ὄπλοφόροι.

Τὸ κύμα τοὺς παράσυρε τοὺς ἐχθρούς· οὔτε σφαῖρες, οὔτε κανόνια, οὔτε σπαθιά μποροῦσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὄρμή τους. Μὰ ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρός, γιὰ τὸ οἱ ἐχθροὶ τοὺς περιέμεναν προετοιμασμένοι. Μέσα στὴ φοβερὴ ἐκείνη στιγμή μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε: «Πίσω! πίσω!» Αὐτὸ ἦταν ἡ καταστροφὴ τους. Συγχισμένοι τότε οἱ πρῶτοι τράβηξαν μπροστά, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γύρισαν πίσω νὰ κλειστοῦν στὴν πόλη. Τὸ τί ἔγινε δὲν περιγράφεται. Ἀπὸ ὅσους προχώρησαν μόνο 1300 σώθηκαν.

Ὅσοι πάλι γύρισαν γιὰ νὰ ξαναμποῦν στὸ φρούριο βρῆ-

καν μπροστά τους άλλους Τούρκους. "Άγρια πάλη γίνηκε τότε στους δρόμους, στους προμαχώνες και στα σπίτια.

Ό γηραιός πρόκριτος Χρῖστος Καψάλης κλείστηκε μαζί με άλλους σ' ένα όπλοστάσιο κι όταν πλησίασαν οί Τούρκοι έβαλε φωτιά στα βαρέλια τῆς πυρίτιδας και άνατινάχτηκαν όλοι στον άέρα.

Όταν ξημέρωσε ή 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγι ἦταν πιὰ ένας σωρός από έρείπια, μὰ ή καταστροφή του Ισοδυναμοῦσε με μιὰ περιλάμπρη νίκη, γιατί 5 χιλιάδες μαχητὲς βάστωξαν ένα όλόκληρο χρόνο τὸ ένδοξο φρούριο και κατασύντριψαν δυὸ μεγάλους και ώργανωμένους στρατούς.

Ἡ αντίσταση τοῦ Μεσολογγίου έκαμε πολὺ βαθειὰ έντύπωση σ' όλη τὴν Εὐρώπη. Τότε πιὰ οί δυνατοί τῆς γῆς άρχισαν νὰ σκέφτονται, πῶς νὰ βάλουν ένα τέρμα στα δεινά τοῦ ήρωϊκοῦ μας έθνους.

Ό Ἰμπραήμ στην Πελοπόννησο και ό Κιουταχῆς στην Ἀττική

Ἀφοῦ έπεσε τὸ Μεσολόγγι, ό Αἰγύπτιος πασάς ξαναγύρισε στην Πελοπόννησο νὰ συνεχίση τὴν καταστροφή. Ό Κιουταχῆς πάλι προχώρησε στη Ἀνατολική Στερεά και πολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, όπου ἦταν ώχυρωμένοι 1300 γενναίοι με άρχηγὸ τὸν Γκούρα. Ἡ Ἀκρόπολη ἦταν πιὰ τὸ μόνο προπύργιο τῆς έλευθερίας στη Στερεά.

Ἡ περίσταση ἦταν πολὺ κρίσιμη. Ἡ χώρα εἶχε έρημωθῆ. Οί όπλαρχηγοί φιλονικοῦσαν μεταξύ τους, ή Κυβέρνηση δέν εἶχε χρήματα και φυσικά δέ μπορούσε οὔτε στόλο, οὔτε στρατὸ νὰ οργανώση και νὰ τροφοδοτήση.

Στὴ δύσκολη αὐτὴ έποχή έσωσε τὴν Ἑλλάδα ή βοήθεια ποὺ έστειλαν στην Κυβέρνηση οί φιλέλληνες και ή άξιοθαύμαστη άντοχή τοῦ λαοῦ μας. Με τὰ χρήματα τῶν φιλελλήνων ό Μιαούλης κίνησε τὸν έλληνικὸ στόλο, κατανίκησε τὸν τουρκικὸ και τὸν άνάγκασε νὰ κλειστῆ στον Ἑλλάσποντο. Ό Κολοκωτρώνης πάλι έξακολουθοῦσε τὸν καταστρεπτικὸ κλεφτοπόλεμο κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ.

Στή Στερεά δωος ή έπανάσταση πήγαινε νά σβύση. Τότε ή Κυβέρνηση διώρισε εκεί άρχιστράτηγο τόν έξοχο όπλαρχηγό Γεώργιο Καραϊσκάκη. Ό διορισμός αυτός έδωκε σ' όλους νέες έλπίδες.

Ό Καραϊσκάκης μόλις έφτασε στην Έλευσίνα, συγκέντρωσε στρατό για νά βοηθήση τούς πολιορκημένους στην Άκρόπολη. Εκεί ήρθαν ό Κριεζώτης, ό Βάσος, ό Πανουργιάς και ό γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος. Όλη ή δύναμη τών Έλλήνων ήταν 3.500 άντρες. Έναντίον τους έστειλε ό Κιουταχής 2.000 τουρκαλβανούς. Μά ό Καραϊσκάκης τούς έτρεψε σέ φυγή κοντά στο Χαϊδάρι. Άλλά πέρασαν τρεις μήνες χωρίς στο μεταξύ νά μπορέση νά βοηθήση την Άκρόπολη.

Τέλος πάντων μιá σκοτεινή νύχτα τοῦ Οκτωβρίου 1826 ό Κριεζώτης κατώρθωσε νά περάση τις τουρκικές γραμμές και νά μπη στην Άκρόπολη μαζί με 350 παληκάρια. Όλοι τους ήταν φορτωμένοι τροφές και πολεμοφόδια. Ό Κριεζώτης έμψύχωσε τούς πολιορκημένους και μάλιστα ανέλαβε ό ίδιος φρούραρχος, γιατί στο μεταξύ είχε σκοτωθή ό Γκούρας.

Ό Καραϊσκάκης και ή μάχη στην Άράχωβα

Άφοῦ τώρα πιά δυνάμωσε την Άκρόπολη ό Καραϊσκάκης, έβαλε σ' έφαρμογή ένα τολμηρό στρατήγημά του. Άφησε στην Έλευσίνα τόν όπλαρχηγό Βάσο για νά παρενοχλή τόν Κιουταχή, που πολιορκούσε την Άκρόπολη, και ό ίδιος με 3 χιλιάδες τράβηξε για τή Δομβραίνα τής Βοιωτίας. Είχε στο νοῦ του νά πάη νά καταλάβη τις Θερμοπύλες και όλες τις άλλες διαβάσεις και νά κόψη κάθε συγκοινωνία τοῦ Κιουταχή με τή Λαμία, τή Δυτική Ελλάδα και τήν Εὔβοια. Έτσι θά αναγκαζόταν ό τουρκος πασάς νά λύση την πολιορκία και νά φύγη από την Άττική.

Όταν έφτασε στη Δομβραίνα μαθαίνει, πώς 2000 τουρκαλβανοί με άρχηγό τὸ Μουσταφάμπεη πήγαιναν στην Άμφισσα.

Άμέσως ό Καραϊσκάκης στέλνει 500 παληκάρια με τὸ Γάρδικιώτη Γρίβα, νά πιάσουν μπροστά την Άράχωβα και νά έμποδίσουν τή διάβαση τών τουρκαλβανῶν.

Πραγματικά οί έχθροί μόλις ἔφτασαν καί βρῆκαν τὴν Ἀράχωβα πιασμένη, ἄρχισαν τὴ μάχη γιὰ νὰ διώξουν τὸ Γρίβα. Μὰ σὲ λίγο ἔφτασαν τὰ στρατεύματα τοῦ Καραϊσκάκη κι ἔτσι οἱ Τοῦρκοι βρέθηκαν περικυκλωμένοι. Καμμιά πιά ἐλπίδα σωτηρίας δὲν ὑπῆρχε, γιὰτὶ στὸ μεταξύ ἔφτασαν ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης.

Ὁ Μουσταφάμπεης μὲ τὸ στρατό του τότε προσπάθησε νὰ φύγη νύχτα μέσα ἀπὸ τὰ βουνά. Μὰ οἱ Ἕλληνες ἀντιλήφθηκαν τὴ φυγὴ του, ὥρμησαν κατόπιν τους μὲ τὰ σπαθιά καὶ τοῦ ἔκαμαν ἀφάνταστη καταστροφή. 1300 ἔσφαξαν μαζί καὶ τὸ Μουσταφάμπεη καὶ 400 αἰχμαλώτισαν (24 Νοεμβρίου).

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ νίκη δόξασε τὸν Καραϊσκάκη κι ἔδωσε θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Παντοῦ τώρα στὴ Στερεὰ ἡ ἐπανάσταση ἀναζωογονιέται. Οἱ Τοῦρκοι φοβισμένοι κλείστηκαν στὴ Βόνιτσα, στὸ Αἰτωλικό, στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴ Ναύπακτο. Αὐτὲς μόνο τίς πόλεις κρατοῦσαν ἀκόμη.

Ἀλλὰ μ' ὄλα αὐτὰ ὁ Κιουταχῆς ἐξακολουθοῦσε νὰ πολιορκῆ στενὰ τὴν Ἀκρόπολη. Στὸ μεταξύ οἱ ἄνδραιοι ὑπερασπιστὲς τῆς ἄρχιζαν πάλι νὰ στενοχωροῦνται. Δὲν ἔχουν οὔτε τρόφιμα οὔτε πολεμοφόδια. Τέ-

λος τὴ νύχτα τῆς 1 Δεκεμβρίου ὁ Φαβιέρος ἔχοντας 530 γενναῖα παληκάρια φορτωμένα μὲ πολεμοφόδια, κατῶρθωσε νὰ περάσῃ τίς ἐχθρικές γραμμὲς καὶ ν' ἀνεβῆ στὴν ἡρωικὴ Ἀκρόπολη.

Ἔργασίαι : Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Διαβάστε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Σωλωμοῦ «Ἐλευθεροὶ πολιορκημένοι». Φέρετε εἰκόνες ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. **Θέμα :** Βιογραφία τοῦ Γιώργη Καραϊσκάκη. **Ἐκθεση :** Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Καραϊσκάκης

ΕΒΔΟΜΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1827

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις βλέποντας ὅτι ὁ Κιουταχὴς ἐπιμένει νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν, κάλεσε τὸν Καραϊσκάκη νὰ παύσῃ πάλιν τὴν Ἀττικὴν. Πραγματικὰ ὁ Καραϊσκάκης ἦρθε μετὰ τοὺς ἄνδρας τοῦ τοῦ Φεβρουαρίου καὶ κατέλαβε τὸ Κερασιῖνι. Ἀπὸ ἐκεῖ σχεδίαζε νὰ κάμῃ ἀποκλεισμόν τοῦ Κιουταχῆ. Ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν τοῦ αὐτοῦ σχέδιον δὲν ἐφαρμόστηκε γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους :

Τὸ Μάρτιον τοῦ 1827 συνήρθη στὴ Τροιζήνα ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Αὕτη πῆρε δύο σπουδαίας ἀποφάσεις :

α. Διόρισε τὸν ἄγγλον φιλέλληνα λόρδον *Κόχραν* στόλαρχον καὶ τὸν ἄγγλον στρατηγὸν Τζώρτζ ἀρχιστράτηγον.

β. Ἐξέλεξε τὸν Καποδίστρια Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος γιὰ 7 χρόνια.

Τότε λοιπὸν ἡ κυβέρνησις διάταξε τὸν Καραϊσκάκην, νὰ συνεργασθῇ μετὰ τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Τζώρτζ καὶ μετὰ τὸν στόλαρχον Κόχραν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸν Κιουταχῆ.

Ἀλλὰ οἱ δύο νέοι ἀρχηγοὶ δὲ συμφώνησαν μετὰ τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη. Αὐτοὶ δὲν ἤθελαν τὸν ἀποκλεισμόν, παρά ζητούσαν νὰ χτυπήσουν ἀμέσως κατὰ μέτωπον τὸν Κιουταχῆ. Μπροστὰ στὴν ἐπιμονὴν τῶν δύο ἄγγλων ὁ Καραϊσκάκης ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ ἡμέρα γιὰ τὴν ἐπίθεσιν ὠρίστηκε ἡ 23 Ἀπριλίου. Στὸ μεταξὺ ἔδωσαν αὐστηρὴν διαταγὴν τοῖς στρατιώταις νὰ μὴ ρίξῃ κανεὶς οὔτε ἓνα πυροβολισμὸν. Ἀλλὰ μερικοὶ κρητικοὶ παράκουσαν τὴν διαταγὴν καὶ τὴν παραμονὴν τοῦ ἀπόγευμα ἐπετέθησαν σὲ ἓνα ἐχθρικὸν φυλάκιον στὸ Φάλιρον. Ἔτσι ἄρχισε σιγὰ σιγὰ σωστὴ μάχη.

Ὁ Καραϊσκάκης, ποὺ ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἦταν ἄρρωστος μετὰ πυρετόν, μόλις ἄκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς πετάχτηκε, ζώσθηκε τάρματα, καβαλίκεψε τ' ἄλογόν του καὶ ἔτρεξε στὴν μάχην. Οἱ στρατιῶταις τοῦ τότε θάρρεψαν καὶ νίκησαν τοὺς Τούρκους.

Δυστυχώς όμως πληγώθηκε βαρειαύ ο στρατηγός τους. Έτσι πληγωμένο τον μετέφεραν στο πλοίο του Κόχραν, που ήταν εκεί κοντά στο Φάληρο. Μά ο ήρωϊκός στρατηγός δεν άνθεξε. Το άλλο πρωί παρέδωκε το πνεύμα.

Ο άπρόοπτος θάνατος του Καραϊσκάκη ήταν μεγάλη συμφορά για την πατρίδα μας. Οί Έλληνες ήταν άπαρηγόρητοι για τον άδικο χαμό του. Και αυτοί οί Τουρκοί άκόμη έθαύμαζαν τον Καραϊσκάκη κι έλεγαν: «έναν Κιουταχή έχουν οί Τουρκοί κι έναν Καραϊσκάκη οί Έλληνες· δυό λιοντάρια πολεμοῦν και άγνωστο είναι ποιός θα καταβάλη τον άλλο!». Η κακή μοίρα έκαμε να πέση πρώτος ο Καραϊσκάκης, το λιοντάρι των Έλλήνων (23 Άπριλίου).

Τέλος πάντων ή μάχη κατά τη διαταγή του Τζωρτζ και του Κόχραν, άφου αναβλήθηκε μία μέρα, έγινε στις 24 Άπριλίου. Μά ούτε σχέδιο μάχης υπήρχε, ούτε στρατηγός να τη διευθύνη· γιατί και οί δυό άγγλοι άρχηγοί έμειναν στα πλοία τους και άπό εκεί περίμεναν τη νίκη. Άλλά και ή άταξία και άσυμφωνία των όπλαρχηγών έκαμαν τον Κιουταχή να έπιτύχη εύκολο θρίαμβο. Σε καμμιά μάχη του άγώνα οί Έλληνες δεν έπαθαν τόση πανωλεθρία. Περισσότεροι άπό 1500 σκοτώθηκαν και 200 πιάστηκαν αιχμάλωτοι.

Φυσικά έπειτα άπό τη πανωλεθρία αυτή ο έλληνικός στρατός διαλύθηκε. Τότε και υπερασπιστές της Άκρόπολης συνθηκολόγησαν με τον Κιουταχή, να του παραδώσουν το φρούριο και να φύγουν με τα όπλα τους.

Η παράδοση της Άκρόπολης έβλαψε τον άγώνα, γιατί μετά την πτώση της όλη ή Στερεά υποτάχτηκε στον Κιουταχή.

Έτσι τώρα πιά έμεινε ελεύθερη μόνο ή Άνατολική Πελοπόννησο με τα νησιά.

Η επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων και ή ναυμαχία του Ναυαρίνου

Ο έπτάχρονος ήρωϊκός άγώνας και το άφθονο αίμα των Έλλήνων και των φιλελλήνων, που χύθηκε στην Ελλάδα για

τὴν ἐλευθερία, συγκίνησαν τέλος πάντων τὶς τρεῖς μεγάλες δυνάμεις Γαλλία, Ἀγγλία, Ρωσσία.

Γι αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς τοὺς ὑπόγραψαν στὸ Λονδίνο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827 μιὰ συμφωνία, γιὰ νὰ δώσουν τέρμα στὸν πόλεμο. Στὴ συμφωνία τοὺς αὐτὴ ἀναγνώριζαν τὴν Ἑλλάδα γιὰ αὐτόνομο κράτος καὶ ζητοῦσαν νὰ πάψουν οἱ ἐχθροπραξίες κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Συνάμα διάταξαν τοὺς ναυάρχους τοὺς, ποὺ μὲ στόλο βρισκόνταν στὴ Μεσόγειο, νὰ πλεύσουν στὴ Πελοπόννησο καὶ νὰ ἐπιβάλουν καὶ στοὺς δυὸ ἀντίπαλους τὸ σταμάτημα τοῦ πολέμου.

Οἱ Ἕλληνες δέχτηκαν μὲ χαρὰ τὴ συμφωνία αὐτή. Ὁ σουλτάνος ὅμως ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ. Μάλιστα ἔστειλε στὸν Ἰμπραήμ νέες μεγάλες ἐνισχύσεις καὶ τὸν διάταξε ν' ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργο του, ὅσο μπορεῖ γρηγορώτερα.

Ὁ δυναμωμένος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος τοῦ Ἰμπραήμ βρίσκεται τώρα στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου γιὰ τὶς τελικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἐνῶ τὰ στίφη τῶν Αἰγυπτίων ἐξακολουθοῦν ἀλύπητα νὰ πυρπολοῦν τὰ ὑπόλοιπα χωριὰ τῆς Μεσσηνίας, τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Ἀρκαδίας. Ξερριζώνουν τ' ἀμπέλια καὶ κόβουν σύρριζα χιλιάδες συκιές καὶ ἐλιές. Δὲν ἀφήνουν πέτρα ἐπάνω στὴν πέτρα. Τελεία καταστροφή μὲ φωτιά καὶ σίδηρο. Ὅλη τὴ Μεσσηνία τὴ σκεπάζει ἓνα πυκνὸ σύννεφο καπνοῦ.

Τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι μᾶς δίνει τὴν τραγικὴ εἰκόνα τῆς ἐρήμωσης :

«Ὁ κοῦκος φέτος δὲ λαλεῖ, οὔτε καὶ θὰ λαλήσῃ
παρὰ ἢ τρυγὸνα ἢ θλιβερῇ τὸ λέει τὸ μοιρολόγι·
— Φέτο μᾶς ἦρθε ἡ Ἀραπιά καὶ κόβει καὶ σκλαβώνει
Ἐσπλάβωσε μικρὰ παιδιὰ, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄνδρες
κι ἐσχότισε λεβεντουριά καὶ καπεταναραῖους».

Στὸ μεταξὺ οἱ τρεῖς ναυάρχοι, ὁ *Κόδριγκτων* τῆς Ἀγγλίας ὁ *Δεριγγνὸν* τῆς Γαλλίας καὶ ὁ *Ἐύντεν* τῆς Ρωσσίας κίνησαν κι αὐτοὶ ναρθοῦν στὸ Ναυαρίνο, γιὰ νὰ διατάξουν τὸν Ἰμπραήμ νὰ σταματήσῃ τὶς ἐχθροπραξίες. Τὸ στόλο τοῦ Αἰγύπτου πασά τὸν ἀποτελοῦσαν 120 πλοῖα μὲ 2000 κανόνια, ἐνῶ τὸ συμμα-

χικό 27 μεγάλα πολεμικά με 1176 κανόνια. Ἀρχιναύαρχος ἦταν ὁ Κόρδριγκτων.

Σὰν ἔφτασαν ἐκεῖ, θέλησαν κι αὐτοὶ νὰ περάσουν μέσα στὸ λιμάνι. Μὰ ὁ τοῦρκος πασάς τοὺς παράγγειλε νὰ βγοῦν ἀμέσως ἔξω. Τότε ὁ ὑπερήφανος ἄγγλος τοῦ ἀπάντησε : « Ἦρθα νὰ δώσω κι ὄχι νὰ λάβω διαταγές ». Κατόπιν πέρασε ὅλος ὁ συμμαχικός στόλος μέσα στὸ Ναυαρίνο καὶ παρατάχτηκε. Μὰ εἶχε διαταγὴ νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανένας, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ ἐχθρός.

Εὐτυχῶς αὐτὸ δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ. Μερικοὶ τοῦρκοι πυροβόλησαν καὶ σκότωσαν ἓναν ἄγγλο ἀξιωματικὸ καὶ μερικοὺς ναῦτες. Ἀμέσως ὁ Κόρδριγκτων ἔδωσε τὸ σύνθημα ν' ἀρχίσῃ ἡ ναυμαχία. Τέσσερες ὥρες βάσταξε ὁ πεισματώδης ἀγώνας. Τὸ λιμάνι, ἡ Σφακτηρία καὶ τὰ γύρω φρούρια ἄστραφταν κι ἔβγαζαν φωτιά. Πυκνὸς καπνὸς τὰ εἶχε σκεπασμένα ὅλα καὶ μονάχα ἡ φοβερὴ βροντὴ τῶν τηλεβόλων ἀντηχοῦσε.

Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐχθρῶν ἦταν ἀφάνταστη. Ἀπὸ τὰ ἐχθρικά πλοῖα μονάχα 27 σώθηκαν. Τὰ ἄλλα καταστράφηκαν καὶ μαζί τους ἀφανίστηκαν 6.000 τουρκοαἰγύπτιοι. Γιὰ τὴ δίκαιη τιμωρία τῶν τουρκοαἰγυπτίων χάρηκε ὄχι μονάχα ἡ Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Ἦταν ὁ θριαμβὸς τῆς δικαιοσύνης κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς βαρβαρότητας. Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου στὸ Ναυαρίνο ἔβαλε τὸ θεμέλιο λίθο τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Ἰμπραὴμ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ στόλου του συνέχιζε τὴν ἐρήμωση τῆς Πελοποννήσου. Τότε καὶ ὁ συμμαχικός στόλος ἀπέκλεισε τὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ φύγῃ.

Ἔργασίες : Πῶς βρίσκετε τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη ; Γιατὶ ἡ κυβέρνησις ἀνάθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου σὲ ἄγγλους ἀξιωματικούς ; Χαρακτηρίστε τὴν πράξιν τῶν στρατιωτῶν ποὺ πυροβόλησαν παρὰ τὴ διαταγὴν. Γιατὶ οἱ μεγάλες δυνάμεις ἐπέμβηκαν νὰ καταπαύσῃ ὁ πόλεμος ; *Ἐκθεσὴ :* Ἡ ναυμαχία στὸ Ναυαρίνο.

ΟΓΔΟΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1828

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας

Τὸ ὄγδοο ἔτος ἔρχεται νὰ φέρῃ στοὺς Ἕλληνας μιὰ καινούργια χαρά. Τοὺς ἔφερε τὸν Κυβερνήτη τους Ἰωάννη Καποδίστρια.

Ὁ Καποδίστριας γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα στὰ 1776. Σπούδασε στὴν Εὐρώπη καὶ ἔπειτα πῆγε στὴ Ρωσσία, ὅπου πολὺ γρήγορα ἀναδείχτηκε καὶ ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Σ' αὐτὴ τὴ θέση τὸν βρῆκε ὁ φιλικὸς Ξάνθος, ὅταν τοῦ πρότεινε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Καποδίστριας ἦταν εὐγενικὸς, ἐργατικὸς καὶ πολὺ ἱκανὸς διπλωμάτης. Γιὰ ὅλα αὐτὰ οἱ Ἕλληνας τὸν εἶχαν σὲ μεγάλη ἐκτίμηση. Στὰ 1822 παραιτήθηκε ἀπὸ ὑπουργὸς τῆς Ρωσσίας καὶ ζοῦσε στὴν Ἐλβετία. Ἡ Γ' Ἐθνικὴ συνέλευση ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀξία του τὸν ἐξέλεξε κυβερνήτη τῆς χώρας καθὼς εἶδαμε.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας

Στις 12 Ἰανουαρίου λοιπὸν τοῦ 1828 ἔφτασε στὴν Αἴγινα, ὅπου ἦταν τότε ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως. Ὁ λαὸς σύσσωμος τὸν δέχτηκε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Ὅλοι γενικὰ τὸν ἐσέβονταν καὶ πίστευαν, πὼς θὰ φέρῃ τὴ γαλήνη καὶ τὴν εὐτυχία.

Μὰ τὸ ἔργο ποὺ ἀνάλαβε ἦταν πολὺ δύσκολο. Ὅχτῶ χρόνια πόλεμος εἶχε ἐρημώσει τελείως τὴ χώρα. Οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά ἦταν κατεστραμμένα καὶ καμμένα, ἡ γῆ ἀκαλλιέργητη. Ἡπαίγια καὶ ἡ δυστυχία ἀπλωνόταν παντοῦ. Ἐρείπια ἔγινε ὁ τόπος. Ἐρείπια κατάντησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Μόλα ταῦτα ὁ Καποδίστριας σὰν γνήσιος πατριώτης ἀνάλαβε τὴν κυβέρνησις καὶ ἄρχισε τὸ ἔργο του μὲ ζῆλο. Τὸ

ὄνειρό του ἦταν νὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα ἓνα κράτος ζηλευτό, μὲ στρατό καὶ στόλο, μὲ σχολεῖα, μὲ ὠραῖα κτίρια, μὲ δρόμους, ὅπως ἦταν καὶ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἦθελε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπακοὴν στοὺς νόμους, γιὰ νὰ πάψῃ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀδικία.

Ἐπειδὴ τὸ ταμεῖο τοῦ κράτους δὲν εἶχε χρήματα γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα σκεφτόταν, πῆρε δάνειο ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἰδρύσθη Τράπεζα καὶ ἔκοψε ἑλληνικὰ νομίσματα. Ἔκαμε πολλὰ δημοτικά σχολεῖα, θεολογικὴ σχολή, γεωργικὴ, στρατιωτικὴ σχολὴ καὶ στὴν Αἴγινα ὄρφανοτροφεῖο.

Μὰ ἐνῶ ὁ φιλότιμος καὶ καλὸς Κυβερνήτης ἔκανε ὅλες αὐτὲς τίς προσπάθειες γιὰ τὴν πατρίδα, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Ἰμπραήμ ἐξακολουθοῦσε νὰ καταστρέφῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ δὲν ἔνοοῦσε νὰ φύγῃ. Ἡ Στερεὰ πάλιν ἦταν ἡ περισσότερη στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον

Οἱ τρεῖς σύμμαχοι ἔβλεπαν καθαρὰ πιά, ὅτι ὁ θαλάσσιος ἀποκλεισμός δὲν ἄρκοῦσε, ν' ἀναγκάσῃ τὸν αἰγύπτιο πασὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν στὶς 17 Αὐγούστου τὸ Γάλλο στρατηγὸν Μαιζὼν μὲ 14 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 300 ἵππους. Οἱ δυνάμεις αὐτὲς ἀποβιβάστηκαν στὸ Πεταλίδι κοντὰ στὴν Κορώνην γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸν Ἰμπραήμ.

Ὁ Ἰμπραήμ τότε εἶδε πὼς δὲ μπορούσε πιά νὰ μείνῃ στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ τὸν ἄλλο μῆνα μπῆκε μὲ τὸ στρατό του στὰ πλοῖα καὶ ἔφυγε ντροπιασμένος γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ πιά.

Σὲ δυὸ μῆνες οἱ γαλλικὲς δυνάμεις κατέλαβαν ὅλα τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν ἔλευθέρωσαν τελείως. Στὸ μεταξὺ ὁ στρατηγὸς Τζῶρτζ μὲ τὸν Ὑψηλάντη ἀνάλαβαν νὰ ἔλευθερώσουν τὴ Στερεὰ.

Ἔργασίαι : Πῶς κρίνετε τὰ μέτρα ποὺ ἔβαλε σὲ ἐφαρμογὴ ὁ πρῶτος κυβερνήτης ; Πῶς ἐκδιώχθη ὁ Ἰμπραήμ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ; Πότε ἔλευθερώθηκε τελείως ἡ Πελοπόννησος ; Μάθετε τὸ ἀνέκδοτο τοῦ Καποδίστρια μὲ τοὺς Αἰγινίτες. Θέμα : Ἡ βιογραφία τοῦ Καποδίστρια.

ΕΝΑΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1829

Ἡ μάχη τῆς Πέτρας. Τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως

Ὅταν πιά ἔφυγε ὁ τρομερὸς Ἰμπραήμ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ὁ κυβερνήτης ἔστρεψε ὅλη τὴ προσοχή του στὴ Στερεά. Οἱ δυὸ στρατηγοὶ του, ὁ Τζώρτζ στὴ Δυτικὴ καὶ ὁ Ὑψηλάντης στὴν Ἀνατολικὴ ἐξακολουθοῦσαν νὰ διώχνουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλες τὶς ὄχυρὲς θέσεις καὶ τὰ κάστρα. Πῆραν τὸ Αἰτωλικὸ τὴ Βόνιστα καὶ τὴν Ναύπακτο.

Τὸ τελευταῖο χτύπημα ἐναντίον τῶν Τούρκων στὸν ἱερό τοῦτον ἀγῶνα τοῦ ἔθνους μας τὸ κατάφερε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἀσλάμπεης μὲ 1500 τουρκαλβανοὺς κίνησε ἀπὸ τὴ Λαμία, πέρασε τὶς Θερμοπύλες κι ἔφτασε στὴν Ἀθήνα. Ἐπειτα ἀφοῦ πήρε τὸν τουρκικὸ στρατὸ πού ἦταν στὴν Ἀττικὴ, γύρισε πίσω καὶ προχωρώντας ἔφτασε στὴ Θήβα.

Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 3200 στρατιῶτες μόλις ἔμαθε, ὅτι ὁ Ἀσλάμπεης ἐτοιμαζόταν μὲ 5000 στρατὸ νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὴ Θήβα στὴ Λειβαδιά, ἔτρεξε, ἔπιασε τὰ στενά τῆς Πέτρας καὶ τοῦ ἔφραξε τὸ δρόμο. Οἱ Τούρκοι σὰν πλησίασαν καὶ εἶδαν πὼς οἱ Ἕλληνες εἶχαν καταλάβει τὰ στενά, σταμάτησαν καὶ ἔστησαν ἐκεῖ κοντὰ τὸ στρατόπεδό τους.

Τὰ χαράματα τῆς 12 Ὀκτωβρίου ὤρμησε ὁ Ἀσλάμπεης μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς του γιὰ νὰ περάσῃ. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ὑψηλάντη τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ γυρίσουν πίσω στὸ στρατόπεδό τους, ὅπου πέρασαν γεμάτοι τρόμο τὴ νύχτα τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἀσλάμπεης ζήτησε ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη νὰ ἔλθουν σὲ συμφωνία γιὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ περάσῃ. Ὁ Ὑψηλάντης δέχτηκε μὲ δυὸ ὅρους : α) νὰ ἀφήσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνες αἰχμαλώτους ἐλεύθερους καὶ β) νὰ φύγουν ὅλες οἱ τουρκικὲς φρουρὲς ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεά.

Ἐτσι στὶς 13 Σεπτεμβρίου οἱ Τούρκοι πέρασαν τὰ στενά τῆς Πέτρας νικημένοι καὶ ταπεινωμένοι.

Ἡ μάχη τῆς Πέτρας εἶναι ἡ τελευταία τοῦ ἀγῶνα. Μὲ αὐτὴ ἔκλεισε ὁ ἐνιάχρονος πόλεμος γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία μας.

Ἔργασίαι : Κάμετε πίνακα τῶν ἐννέα ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα κάθε ἔτους χωριστά.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1900

Τὸ τέλος τοῦ Καποδίστρια

Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἐκδιώχτηκαν ἀπ' ὅλες τίς πόλεις καὶ ἀπὸ τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, τότε πιά καὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι ἀνακήρυσαν τὴν Ἑλλάδα κράτος τελείως ἀνεξάρτητο καὶ αὐτοκυβέρνητο (22 Ἰανουαρίου 1830). Μὰ τὸ κράτος αὐτὸ ἦταν ἐντελῶς μικρὸ· τὰ σύνορά του μόλις ἔφταναν ὡς τὸ Σπερχεῖο ποταμὸ.

Ὁ πατριώτης Καποδίστριας ἐργαζόταν στὸ μικρὸ αὐτὸ κράτος μὲ τὸν πιὸ μεγάλο καὶ θερμὸ ζῆλο γιὰ νὰ τὸ ὀργανώσῃ.

Ὡστόσο ἡ δίκαιη καὶ αὐστηρὴ διοίκησή του δυσἀρέστησε πολλοὺς καὶ προπάντων τοὺς προκρίτους, ποὺ ἤθελαν νὰ ἔχουν ἰδιαιτέρα προνόμια στὸ κράτος. Ὁ Καποδίστριας πίστευε ὅτι ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ἴσοι καὶ ὅλοι πρέπει ἴσα νὰ προτιμῶνται.

Ἀλλὰ στὰ πρῶτα ἐκεῖνα χρόνια οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγαποῦσαν τὴν τάξη καὶ τὴν ὑπακοή στους νόμους. Νόμιζαν ὅτι ἐλευθερία σημαίνει νὰ κάνῃ ὁ καθένας ὅ,τι θέλει καὶ νὰ μὴν ὑπακούῃ στους ἀνωτέρους καὶ στους νόμους τοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Καποδίστριας ἤθελε νὰ ἐφαρμόσῃ τοὺς νόμους, ὥστε νὰ λειτουργοῦν ἐξίσου γιὰ ὅλους τοὺς πολῖτες, γι' αὐτὸ οἱ δυσἀρεστημένοι τὸν ὠνόμαζαν τύραννο καὶ ἄρχισαν νὰ τοῦ κάνουν δυνατὴ ἀντιπολίτευση, ποὺ στὸ τέλος κατέληξε σὲ σωστὴ ἐπανάσταση. Τότε ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ φυλακίσουν τοὺς πρωταίτιους. Καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι τὸ θεώρησαν μεγάλη προσβολή. Γι' αὐτὸ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, Κωσταντῖνος δολοφόνησε τὸν Καποδίστρια στίς 27 Σεπτεμβρίου 1831 ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα στὸ Ναύπλιο, τὴν ὥρα ποὺ πήγαινε νὰ λειτουργηθῇ.

Τριάμισι χρόνια ἐργάστηκε ὁ δυστυχὴς Καποδίστριας γιὰ

τὴν Ἑλλάδα μας καὶ κανένας δὲν παραγνώρισε τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα καὶ τὴ θέλησή του νὰ τὴν ὠφελῆσῃ. Ὅλοι τὸν ἔκλαψαν καὶ μὲ ἀγανάκτηση ἀναθεμάτισαν τὸ δολοφόνο.

Μετὰ ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια ἀπλώθηκε μεγάλη ἀναρχία στὴ χώρα.

Μὰ πρόλαβαν οἱ 3 μεγάλες δυνάμεις· ἀνακήρυξαν τὴν Ἑλλάδα βασιλείο μὲ ὄρια τὸν Ἀμβρακικὸ καὶ τὸν Παγασητικὸ κόλπο, καὶ μᾶς ἔστειλαν γιὰ βασιλιά τὸν πρίγκιπα τῆς Βαυαρίας Ὁθωνα.

Ἡ ἐκλογή τοῦ Ὁθωνα χαροποίησε πολὺ τοὺς Ἕλληνες γιὰτὶ πίστεψαν, ὅτι ὁ βασιλιάς θὰ σταματοῦσε τὴν ἀναρχία καὶ θὰ ἔφερεν στὸ λαὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ὁμόνοια.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα

Ὁ βασιλιάς Ὁθωνας ἔφτασε στὸ Ναύπλιο στίς 25 Ἰανουαρίου 1833, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε μὲ ἀφάνταστο ἐνθουσιασμό. Ἦταν ἀκόμη σχεδὸν παιδί 17 χρονῶν, γι' αὐτὸ ὁ πατέρας του διώρισε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τρεῖς βαυαροὺς γιὰ νὰ κυβερνήσουν τὸ βασίλειο, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὴ νόμιμη ἡλικία ὁ νεαρὸς βασιλιάς.

Οἱ τρεῖς βαυαροὶ κυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα δυὸ χρόνια περίπου καὶ ἡ κυβέρνησή τους ὠνομάστηκε *ἀντιβασιλεία*. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ εἶχαν μαζί τους καὶ πολλοὺς ἄλλοις βαυαροὺς συνεργάτες, ποὺ τοὺς ἔδωσαν ὅλες τίς ἀνώτερες θέσεις στὸ κράτος. Ὅλοι τοὺς ἐργάστηκαν γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὸ νέο κράτος κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ τρόπο.

Ὁ Ὁθωνας

Μετέφεραν τὴν πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Ἀθήνα (1 Ἰανουαρίου 1835). Διαίρεσαν τὴ χώρα σὲ νομοὺς, ἐπαρχίες καὶ δήμους γιὰ νὰ διοικῆται καλλίτερα.

Ἐκαμαν σχολεῖα καὶ θέλησαν νὰ ὀργανώσουν τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο.

Στὸ ἔργο τους αὐτὸ βρῆκαν πολλὰς δυσκολίες. Δὲ θέλησαν νὰ προσέξουν τὸ χαρακτήρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποῦ εἶναι πάντα φιλελεύθερος. Ἦθελαν νὰ ἐφαρμόσουν αὐστηρὰ τοὺς νόμους καὶ νὰ διοικοῦν, χωρὶς νὰ δίνουν λόγο γιὰ τίς πράξεις τους. Δὲν συμβουλευόνταν κανένα καὶ πολλὰς φορές ἔκαναν μεγάλα λάθη. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγάπησαν τοὺς ξένους. Ἀρχισαν νὰ τοὺς μισοῦν καὶ πολὺ γρήγορα σχηματίστηκε ἰσχυρὴ ἀντιπολίτευση ἀντιβαυαρική. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα βιάδιζε σὲ ἐμφύλιό πόλεμο.

Τέλος πάντων τὸ Μάτιο 1835 ἔγινε ἐνήλικος ὁ Ὄθωνας καὶ ἀνέλαβε μόνος του τὴ διοίκηση. Γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ τοὺς Ἕλληνας ἔδωξε τοὺς ἀντιβασιλεῖς, ἀλλὰ κράτησε τοὺς βαυαροὺς στὶς ἀνώτερες κρατικὲς θέσεις. Ἔτσι πάλι καὶ μὲ τὸν Ὄθωνα δὲν ἄλλαξε ἡ κατάσταση.

Ὡστόσο ὁ νεαρὸς βασιλιάς εἶχε γιὰ ὄνειρό του νὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα μεγάλη καὶ πολιτισμένη. Μόλις ἦρθε στὴν Ἀθήνα ἔχτισε ὠραῖα ἀνάκτορα. Ἰδρυσε πολλὰ ἀνώτερα σχολεῖα καὶ τὸ Πανεπιστήμιο. Φρόντισε νὰ γίνουν δρόμοι, γέφυρες, λιμάνια, ἀγορὲς καὶ ἐργοστάσια.

Ἡ ἔξωση τοῦ Ὄθωνα

Ὁ Ὄθωνας εἶχε ἓνα μεγάλο ἐλάττωμα. Ἦθελε νὰ κυβερνᾷ δικτατορικά, σὰν ἀπόλυτος μονάρχης καὶ νὰ μὴ δίνει λόγο σὲ κανένα γιὰ τίς πράξεις του. Γι' αὐτὸ πολλοὶ Ἕλληνες τὸν κατηγοροῦσαν καὶ τοῦ ζητοῦσαν νὰ κάμῃ τὸ πολίτευμα συνταγματικό. Δηλαδή νὰ γίνονται ἐκλογὲς γιὰ νὰ ἐκλέγῃ ὁ λαὸς τοὺς ἀντιπροσώπους του, τοὺς βουλευτές. Νὰ συνέρχεται ἔτσι ἡ βουλή κι αὐτὴ νὰ βάζῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ ὀρίζει τὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους. Ζητοῦσαν ἀκόμη νὰ διώξῃ ἀπὸ ὅλες τίς δημόσιες ὑπηρεσίες τοὺς ξένους ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς φιλέλληνες, ποῦ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Ὄθωνας ἐπέμενε στὸ ἀντίθετο οἱ ἀντιπολιτευόμενοι «οἱ συνταγματικοί», ὅπως ὠνομάστηκαν σήκωσαν

ἐπανάσταση. Τὸ πρωῖ πρωῖ στίς 3, Σεπτεμβρίου 1843 οἱ στρατηγοὶ Καλέργης καὶ Μακρυγιάννης μὲ στρατὸ περιεκύκλωσαν ξαφνικὰ τὰ ἀνάκτορα, καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὴν Ὁθωνα νὰ δώσῃ τὶς *συνταγματικὰς ἐλευθερίας* στοῦ λαοῦ.

Ἀνήσυχος τότε ὁ Ὁθωνας ἀναγκάστηκε νὰ δεχθῇ τὶς προτάσεις τῶν συντάγματικῶν. Ὑπόγραψε λοιπὸν ἀμέσως διάταγμα γιὰ νὰ γίνουν ἐκλογές. Οἱ βουλευτὲς ποὺ ἐκλέχτηκαν ψήφισαν ὅλες τὶς βασικὲς διατάξεις, ποὺ ὠρίζαν πῶς νὰ κυβερνιέται τὸ κράτος. Οἱ διατάξεις αὐτὲς ὠνομάστηκαν *Σύνταγμα*.

Στὸ Σύνταγμα αὐτὸ ὠρκίστηκε καὶ ὁ Ὁθωνας πῶς θὰ τὸ φυλάῃ καὶ δὲν θὰ τὸ παραβαίῃ.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ σύνταγμα ἡ κατάσταση δὲν ἄλλαξε, γιατί ὁ Ὁθωνας ἐξακολουθοῦσε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικὰ, καὶ διώριζε κυβερνητὲς ἐκείνους, ποὺ ἤθελε.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ὁθωνα καθημερινῶς μεγάλωνε. Εἴκοσι χρόνια περίπου βίασται ἐκείνη ἡ δυσἀρέσκεια, ὥσπου τὸ 1862 κατέληξε σὲ νέα ἐπανάσταση.

Οἱ ἐπαναστάτες ἐπεκράτησαν πάλι, κατέλυσαν τὴ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα καὶ διώρισαν προσωρινὴ κυβέρνηση, ὥσπου νὰ συνέλθῃ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευση ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ ἐκλέξουν νέο βασιλιά.

Ἔτσι τέλειωσε ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα ποὺ κράτησε 37 χρόνια. Στίς 10 Ὀκτωβρίου 1862 ὁ ἔκπτωτος βασιλιάς μῆκε σ' ἓνα ἀγγλικὸ πλοῖο καὶ ἐπέστρεψε στὴ Βαυαρία, ὅπου μετὰ πέντε χρόνια πέθανε.

Ὁ Ὁθωνας δὲν εἶχε τὰ χαρίσματα ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἓνας καλὸς ἡγεμόνας. Ὡστόσο ἦταν ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν πέθανε παράγγειλε νὰ τὸν ἐνταφιάσουν μὲ τὴν Ἑλληνικὴ φουστανέλλα.

Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄

Μετὰ τὴν ἔξωση τοῦ Ὁθωνα ἡ προσωρινὴ κυβέρνηση κἀλεσε τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἐξέλεξε ὁμό-

φωνα βασιλιά της Ελλάδας το Γεώργιο, τον πρίγκιπα της Δανίας. Ο νέος βασιλιάς έφτασε στην Αθήνα τον Οκτώβριο του 1863 και μπροστά στην Έθνοσυνέλευση ώρκίστηκε, πως θα φυλάξει το *συνταγματικό πολίτευμα*.

Ο Γεώργιος ο Α΄

Ο Γεώργιος ήταν 17 χρονών όταν ανέβηκε στο θρόνο. Είχε έξαιρετικά προσόντα: ήταν φιλερηνικός, ψύχραιμος και κοσμοαγάπητος. Ο Έλληνικός λαός τον υπεδέχτηκε με μεγάλη χαρά, που έγινε πιο μεγαλύτερη, όταν έμαθε πως η Αγγλία παραχωρούσε για δώρο στο νέο βασιλιά τα Έπτάνησα, που ως τότε τα είχε στην κατοχή της.

Ο Γεώργιος Α΄ βασίλεψε μισόν ακριβώς αιώνα (1863-1913). Στο διάστημα της βασιλείας του έγιναν πολλά και σπουδαία ιστορικά γεγονότα. Η Ελλάδα μας μεγάλωσε και έφτασε ως το Νέστο ποταμό.

Τα γεγονότα αυτά θα τα διηγηθούμε παρακάτω.

Τα σπουδαιότερα γεγονότα έως το 1900

Στο διάστημα της βασιλείας του Γεωργίου μέχρι το 1900 έγιναν τα εξής σημαντικά γεγονότα στην Ελλάδα:

- α) Ο Κρητική επανάσταση το 1866.
- β) Η προσάρτηση της Θεσσαλίας το 1881.
- γ) Ο έλληνοτουρκικός πόλεμος το 1897.

α) Η Κρητική επανάσταση. Είδαμε ότι η Κρήτη επαναστάτησε στα 1821 μαζί με την άλλη Ελλάδα, αλλά στο τέλος ο Χουσεΐν κατώρθωσε να την υποτάξει και πάλι. Ο φιλελεύθερος όμως κρητικός λαός ζητούσε κάθε φορά την ευκαιρία να ελευθερωθεί και να ένωθεί με τη μητέρα Ελλάδα.

Τέλος τον Αύγουστο του 1866 έκαμαν οι πρόκριτοι της

Κρήτης γενική συνέλευση στα Σφακιά κι αποφάσισαν νά κηρύξουν τήν κατάλυση τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καί τήν ἔνωση τῆς Μεγαλονήσου. Ἡ ἀπόφαση ἐνθουσίασε ὅλους τοὺς Ἑλληνας καί τοὺς φιλέλληνες καί πάρα πολλοὶ πῆγαν νά καταταχτοῦν ἐθελοντές, γιὰ νά βοηθήσουν τοὺς πατριῶτες Κρήτες στὸν ἀγῶνα τους.

Στὴν ἀρχὴ οἱ ἐπαναστάτες νικοῦσαν. Ὅταν ὅμως ἔφτασαν ἐκεῖ νέες τουρκικὲς δυνάμεις, ἡ κατάσταση ἄρχισε ν' ἀλλάζῃ. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμὴ ἔδωσε νέα ζωὴ στὸν ἀγῶνα ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου.

Τὸ Ἀρκαδί ἦταν μοναστήρι κοντὰ στὸ Ρέθυμνο καί ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει μερικοὶ ἐπαναστάτες καί πολλὰ γυναικόπαιδα. Οἱ Τούρκοι τὸ πολιορκησαν καί ζήτησαν νά παραδοθῇ.

Μὰ ὁ ἥρωϊκὸς ἠγούμενος Γαβριὴλ ἀρνήθηκε νά τὸ παραδώσῃ. Γεμάτοι λύσσα οἱ Τούρκοι ἄρχισαν τὸν κανονιοβολισμό.

Τέλος οἱ ἐχθροὶ ἔσπασαν τὴ σιδερένια πόρτα καί μπῆκαν στὴν αὐλὴ. Τότε ὁ τολμηρὸς ἠγούμενος βλέποντας, ὅτι δὲν ὑπάρχει σωτηρία, ἔβαλε φωτιά στὴν πυριταποθήκη καί ὅλοι ἀνατινάχτηκαν στὸν ἀέρα, μαζί μὲ ὕσους Τούρκους εἶχαν προχωρήσῃ στὴν αὐλὴ.

Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου προξένησε μεγάλη συγκίνηση στὴν Ἑλλάδα καί στὴν Εὐρώπη. Γι' αὐτὸ νέοι ἐθελοντές ἔτρεχαν στὸν ἀγῶνα καί ἡ ἐπανάσταση δὲν ἔπαιρνε τέλος. Οἱ Τούρκοι δὲν μποροῦσαν νά τὴν καταπνίξουν, γιὰτὶ κρυφὰ καί τὸ ἑλληνικὸ κράτος βοηθοῦσε τοὺς ἐπαναστάτες.

Ὁ Σουλτάνος τότε ἀποφάσισε νά διώξῃ ὅλους τοὺς Ἑλληνας, πού ἔμεναν στὸ τουρκικὸ κράτος καί ἦταν ἔτοιμος νά κηρύξῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ μεγάλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις ὅμως ἐπεμβῆκαν, ἔκαμαν συνέδριο στὸ Βερολίνο κι ἀποφάσισαν νά συστήσουν στὴν Τουρκία νά σταματήσῃ τὸ διωγμὸ τῶν Ἑλλήνων καί στοὺς Ἑλληνας νά μὴ στέλνουν βοήθεια στοὺς ἐπαναστάτες.

Ἔτσι οἱ Κρήτες ἔμειναν ἀβοήθητοι καί ἀναγκάστηκαν νά σκύψουν τὸ κεφάλι στὸν τύραννο,

β) Ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας. Τὸ ἔτος 1878 οἱ μεγάλες

δυνάμεις ἔκαμαν στὸ Βερολίνο μιὰ σπουδαία συνδιάσκεψη γιὰ νὰ κανονίσουν ὅλα τὰ ζητήματα τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ συνδιάσκεψη αὐτὴ ἀποφάσισε νὰ δώσῃ στὴν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία ὁλόκληρη καὶ ἓνα τμήμα τῆς Ἡπείρου μέχρι τὴν Ἄρτα.

Ἡ προσάρτηση αὐτὴ ἔγινε στὰ 1881. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τὰ ἔθνικὰ μᾶς δίκαια καὶ νὰ πραγματοποιοῦνται τὰ ὄνειρά μας τὰ ἔθνικὰ.

*
**

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ πρέπει νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὸ μεγαλύτερο πρωθυπουργὸ τῆς Ἑλλάδας ποὺ ἔζησε ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Αὐτὸς ἦταν ὁ Μεσολογγίτης Χαρίλαος Τρικούπης. Ὁ Τρικούπης ἀνάλαβε πρωθυπουργὸς τὸ 1886. Ἦταν πολὺ δραστήριος, ἐργατικὸς καὶ ἄριστος πατριώτης. Βλέποντας ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶναι πολὺ πίσω στὸν πολιτισμὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης θέλησε νὰ τὴν κάμῃ κράτος πολιτισμένο.

Φρόντισε λοιπὸν νὰ αὐξήσῃ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, νὰ ἐπιβάλλῃ μεγάλη οἰκονομία στὰ δημόσια χρήματα, ὠργάνωσε τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο, ἔκαμε δρόμους ἀμαξωτοὺς, μεγάλωσε τὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο καὶ δαπάνησε πολλὰ χρήματα γιὰ διάφορα ἄλλα δημόσια καὶ κοινωφελῆ ἔργα.

Ὁ Τρικούπης ἐλάμπρυνε τὴ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α' στὸ χρονικὸ διάστημα πρὶν ἀπὸ τὰ 1900, ὅσο κανένας ἄλλος Ἕλληνας πολιτικός. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα μπήκε στὸ δρόμο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

γ) *Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κρήτης καὶ ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.* Οἱ Κρητικοὶ καὶ μετὰ τὴν τελευταία τους ὑποδούλωση δὲν ἔπαψαν νὰ ζητοῦν καὶ νὰ ἐνεργοῦν γιὰ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι εὗρισκαν εὐκαιρία καὶ χτυποῦσαν ἀλύπητα τοὺς δυστυχισμένους Κρητες.

Τὸ Μάϊο τοῦ 1896 οἱ Τούρκοι βρῆκαν κάποια πρόφαση καὶ ἔκαναν σφαγὴ τῶν χριστιανῶν στὰ Χανιά. Οἱ Κρητες τότε ἀμέσως πήραν τὰ ὄπλα καὶ ἄρχισαν γέα ἐπανάσταση. Αὐτὴ τὴ φορά ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις φανερά πιά ἔστειλε τὸ Φεβρουάριο

τοῦ 1897 στρατὸ καὶ στόλο μὲ τὸ συνταγματάρχην Τιμολέοντα Βάσο γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτη. Στὸ μεταξύ ἔφτασε ἐκεῖ ὁ στόλος τῶν μεγάλων δυνάμεων. Οἱ δυνάμεις τότε γιὰ νὰ πάψῃ ἡ αἵματοχυσία διάταξαν νὰ σταματήσῃ ὁ πόλεμος. Ἀναγνώρισαν ὅμως τὸ δίκαιο ἀγῶνα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ κήρυσαν τὴν μεγαλόνησο αὐτόνομη. Ἔτσι ἐλευθερώθηκε ἡ Κρήτη.

Ἄλλὰ ἡ Τουρκία γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Ἑλλάδα τῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ διέταξε τὰ στρατεύματά της νὰ μπόσῃ στὴ Θεσσαλία. Ἡ Ἑλλάδα ποῦ δὲν ἔτυχε νὰ εἶναι ἔτοιμη γιὰ ἕναν τέτοιο ἀγῶνα, νικήθηκε καὶ ὁ στρατὸς μας ὑποχώρησε στὴ Λαμία.

Εὐτυχῶς ἐπεμβῆκαν πάλι οἱ μεγάλες δυνάμεις καὶ ὑποχρέωσαν τὴν Τουρκία νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμον καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία.

Τότε καὶ στὴν αὐτόνομη Κρητικὴ πολιτεία διώρισαν οἱ δυνάμεις ἀρμοστὴ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, τὸ γιὸ τοῦ Γεωργίου Α΄.

Ἔργασίες : Γιατὶ ὁ Καλέργης μὲ τὸ Μακρυγιάννη ἐπαναστάτησαν κατὰ τοῦ Ὄθωνα ; Τί εἶναι καλλίτερον : νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος ἀπὸ ἕνα μόνον ἄρχοντα ἢ ἀπὸ κυβέρνησιν ποῦ νὰ ἐκλέγεται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ ; Πῶς κρίνετε τὴν ἐπιμονὴν τῶν Κρητικῶν νὰ ἐλευθερωθοῦν ; Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Χαρίλαο Τρικούπη. Ἐκθεσὶς : Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1900 ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Τό Μακεδονικό ζήτημα

Για την ιστορία της πατρίδας μας ο 20ός αιώνας είναι γεμάτος πολύ σπουδαία γεγονότα. Το πρώτο σπουδαίο γεγονός, που παρουσιάστηκε άμεσα μετά το 1900 ήταν το «Μακεδονικό ζήτημα». Και ιδού πώς :

Από το τέλος του 19ου αιώνα και προπάντων από την αρχή του 20ου οι Βούλγαροι άρχισαν να εργάζονται έντατικά, με σκοπό να κάμουν μια μέρα δική τους όλη τη Μακεδονία. Και το σκοπό τους αυτό προσπαθούσαν να τον επιτύχουν με την προπαγάνδα και ακόμη με τη βία, αναγκάζοντας τους σλαβόφωνους και μαζί μ' αυτούς τους Έλληνες κατοίκους της Μακεδονίας να δεχτούν τη γλώσσα και τη θρησκεία τη βουλγαρική δηλ. να γίνουν σχισματικοί.

Έτσι έπεδίδωκαν να παραστήσουν στις μεγάλες δυνάμεις και σ' όλον τον κόσμο, ότι η Μακεδονία δεν είναι Έλληνική αλλά βουλγαρική, αφού έχει κατοίκους Βουλγάρους. Γι' αυτό μάλιατα άρχισαν να κάνουν εκκλησίες, σχολεία, να στέλνουν δωρεάν βιβλία, να πληρώνουν δασκάλους και να προπαγανδίζουν για να επιτύχουν καλλίτερα αυτό που σχεδίαζαν.

Ύστερα άρχισαν να βάζουν σύστημα στα σχέδιά τους. Ίδρυσαν στη Σόφια μια όργανωση, που την ώνόμασαν Μακεδονικό κομιτάτο. Αυτό το κομιτάτο διεύθυνε όλη την προπαγάνδα δαπανώντας άφθονα χρήματα. Αυτό έστειλε στη Μακεδονία, που τότε ήταν τουρκική, τις συμμορίες των Κομιτατζήδων. Οι άπάνθρωποι εκείνοι κακοποιοί άνάγκαζαν με την τρομοκρατία, τη φωτιά και το μαχαίρι τους Μακεδόνες Έλληνες να γίνονται Βούλγαροι.

Η ελληνική κυβέρνηση αντίληφτηκε καλά τον έθνικό αυτόν κίνδυνο και για να προστατέψη τον ελληνικό πληθυσμό της Μακεδονίας, ώργάνωσε άνταρτικά σώματα με άρχηγούς Έλληνες άξιωματικούς.

Ἄρχισε τότε ἕνας κρυφὸς καὶ σκληρὸς ἀγὼνας στὴν τουρκοκρατούμενη Μακεδονία ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Βουλγάρους, πὺ βάσταξε ὡς τὸ 1908. Στὸ μακεδονικὸ ἀγὼνα ἐγίνε ἐνδοξο τὸ ὄνομα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Παύλου Μελά, πὺ ἔμεινε στὴν ἱστορία μας ὡς ἕθνικὸς ἥρωας. Ὁ Παῦλος Μελάς ἐπέσε στὴ Σιάτιστα τὸ 1904 γενναῖα πολεμώντας τοὺς ἐχθροὺς τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἐπανάσταση στὸ Γουδι 1909

Ἡ ἥττα πὺ ἔπαθε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς στὴ Θεσσαλία τὸ 1897 καὶ ἡ κακὴ διοίκηση τοῦ κράτους ἄρχισαν νὰ προξενοῦν στὸν ἑλληνικὸ λαὸ πολὺ κακὴ ἐντύπωση. Καὶ ὅλοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ γίνη μιὰ ἀλλαγὴ, μιὰ πραγματικὴ καλλιτέρευση τοῦ κράτους. Ἐπρεπε νὰ γίνη μιὰ κυβέρνηση νέα, πὺ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου, γιὰ τὴ μὀρφωση τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, γιὰ τὴν ἔνωση τῆς Κρήτης, γιὰ τὴς στρατιωτικὲς προμήθειες καὶ γιὰ τὰ ἕθνικὰ συμφέροντα.

Τὴ γενικὴ αὐτὴ ἐπιθυμία ἀποφάσισαν νὰ τὴν πραγματοποιήσουν 500 νέοι ἀξιωματικοί, πὺ κήρυξαν στὸ Γουδι στίς 15 Αὐγούστου 1909 ἐπανάσταση καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὸ βασιλιὰ Γεώργιο Α΄ ν' ἀλλάξῃ τὴν κυβέρνηση καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ καινούργια καὶ συγχρονισμένη διοίκηση στὸ κράτος, ὅπως ἀπαιτοῦσαν οἱ περιστάσεις καὶ ὁ λαός.

Ὁ Γεώργιος πραγματικὰ παραδέχτηκε τὴ λαϊκὴ θέληση καὶ ἔκαμε ἀμέσως νέα κυβέρνηση.

Κατόπιν οἱ νέοι ἀξιωματικοὶ ὑποστήριξαν τὸν κρητικὸ πολιτικὸ Ἐλευθέριο Βενιζέλο νὰ γίνη πρωθυπουργός καὶ νὰ ἀναλάβῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόγραμμα, πὺ ζητοῦσε ὅλο τὸ ἔθνος.

Ὁ Βενιζέλος πραγματικὰ ἀναδείχτηκε ἄξιος γιὰ τὸ ἔργο

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος

πού ανάλαβε. Ὁργάνωσε τὸ στρατό, ἀνανέωσε τὸ στόλο, τακτοποίησε τὴν ἐσωτερικὴ διαίτηση τοῦ κράτους, φρόντισε γιὰ τὰ οἰκονομικά, ἔκανε διάφορους νέους συγχρονισμένους νόμους καὶ ἀγόρασε ἄφθονο πολεμικὸ ὕλικό, γιὰ τὴν προέβλεπε ὅτι ἡ Ἑλλάδα πολὺ γρήγορα θὰ βρισκόταν στὴν ἀνάγκη νὰ πολεμήσῃ, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ὄνειρά της.

Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι

α'. Ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Τούρκους

Ἀπὸ τὸ ἔτος 1908 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἄλλαξε τὴ συμπεριφορὰ της ἀπέναντι τοῦ σκλαβωμένου ἀκόμη χριστιανικοῦ τῆς Βαλκανικῆς. Τὸ ἔτος αὐτὸ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησις τῆς Τουρκίας ἓνα νέο κόμμα, πού ὠνομάστηκε κόμμα τῶν *Νεοτούρκων*. Οἱ νεοτούρκοι ζητοῦσαν νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἐθνισμό τῶν λαῶν, πού ζοῦσαν στὸ κράτος τους. Καταδίωκαν τοὺς χριστιανούς, καταπατοῦσαν τὰ προνόμιά τους καὶ ἐφέρονταν χειρότερα ἀπὸ τοὺς παλαιοτούρκους.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῶν νεοτούρκων ἀνάγκασε τὰ 4 βαλκανικά κράτη : Ἑλλάδα, Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιο νὰ συνεννοηθοῦν, τί ἔπρεπε νὰ πράξουν. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησις νὰ ἐφαρμόσῃ προστατευτικούς νόμους γιὰ τοὺς λαοὺς τους, πού ζοῦσαν στὴν Τουρκία. Μὰ ὁ σουλτάνος ἀρνήθηκε νὰ δεχθῆ τίς προτάσεις τῶν 4 συμμάχων. Γι' αὐτὸ ἀμέσως ἐκεῖνοι τοῦ κήρυξαν τὸν πόλεμο.

Στὶς 4 Ὀκτωβρίου 1912 οἱ 4 Βαλκανικοὶ σύμμαχοι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ παντοῦ τοὺς Τούρκους.

Τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος μετὰ τὴν καρδιά πλημμυρισμένη ἀπὸ ἐθνικούς παλμούς περνάει πολὺ πρωτὶ στὶς 5 Ὀκτωβρίου τὰ σύνορα καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν Μακεδονία. Ἀρχιστράτηγος τοῦ γενναίου ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶναι ὁ διάδοχος Κωσταντῖνος. Οἱ Ἕλληνες νικοῦν τοὺς Τούρκους στὴν Ἐλασσόνα, στὸ Σαραντάπορο, στὰ Σέρβια, στὴν Κοζάνη, στὴ Βέρροια, καὶ στὴν Κατερίνη. Οἱ νικημένοι Τούρκοι ἀποφασίζουν νὰ δώσουν μεγάλη μάχη εἰς τὴν Γιαννιτσά, γιὰ νὰ προστατέψουν τὴ Θεσσαλονίκη.

Μὰ ὁ Κωσταντῖνος χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ ἐπιτίθεται καὶ

τούς κατανικάει. Τότε οί έχθροί φεύγουν νά σωθοῦν στή Θεσσαλονίκη. Ἀλλά στίς 26 Ὀκτωβρίου 1912 παραδόθηκε καί ἡ Θεσσαλονίκη μέ 25 χιλιάδες τουρκικό στρατό.

Στήν Ἡπειρο προχωροῦσε ἄλλη ἑλληνική στρατιά. Αὐτή ἡ στρατιά ἔφτασε ὡς τά Ἰωάννινα καί τά πολιορκήσε. Τρισημίση μῆνες βάσταξε ἡ πολιορκία, γιατί οί Τούρκοι εἶχαν συστηματικά ὀχυρώσει τὸ κοντινὸ βουνό, πού λεγόταν Μπιζάνι κι ἔτσι ἦταν ἀδύνατο νά κυριευτῆ ἡ πόλη. Στίς ἀρχές ὄμως τοῦ 1913 ἔφτασαν ἐκεῖ νέες μεγάλες δυνάμεις μέ τὸν Κωσταντῖνο. Κυρίεψαν τὸ Μπιζάνι στίς 20 Φεβρουαρίου καί τὴν ἐπομένη μπῆκαν θριαμβευτικά στήν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου.

Καί ἑλληνικός ὄμως στόλος μέ ἀρχιναύαρχο τὸν Παῦλο Κουντουριώτη ὠφέλησε πάρα πολὺ τὸν ἀγώνα.

Ἐλευθέρωσε τὰ νησιά Λήμνο, Θάσο, Ἰμβρο, Τένεδο, Σαμοθράκη, Χίο, Σάμο καί Λέσβο.

Ἀπὸ τὸ ὄχυρὸ μάλιστα λιμάνι τῆς Λήμνου καιροφυλακτοῦσε καί δὲν ἄφινε τὸν τουρκικὸ στόλο νά βγῆ ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Δυὸ φορές δοκίμασε ὁ ἐχθρικός στόλος νά σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμό, καί στίς δυὸ ὄμως ἔπαθε τέτοια χτυπήματα, πού δὲν ξανατόλημισε νά ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν προστασία τῶν τηλεβόλων, πού βρίσκονταν στὰ ψηλά φρούρια τῶν στενῶν.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικός στόλος ἦταν κυρίαρχος στὸ Αἶγαῖο· ἐλευθέρωσε ἕλα τὰ νησιά καθὼς καί τὴν Κρήτη.

Ἐπίσης καί οἱ ἄλλοι τρεῖς σύμμαχοί μας νίκησαν παντοῦ τοὺς Τούρκους καί τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τίς χώρες τους.

Οἱ 4 σύμμαχοι λοιπὸν ἐνωμένοι κατάρθωσαν σὲ 6 μῆνες νά διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὄλες τίς χώρες τῆς χερσονήσου καί νά τίς ἐλευθερώσουν. Τέλος ὁ σουλτάνος δέχτηκε εἰρήνη, ἀφοῦ παραχώρησε στοὺς βαλκανίους ὄλη τὴν

Ὁ Κωσταντῖνος

Ευρωπαϊκή Τουρκία εκτός από ένα τμήμα της Θράκης.

Στό μεταξύ δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη ο βασιλιάς Γεώργιος Α' στις 5 Μαρτίου 1913 και ανέβηκε στο θρόνο ο διάδοχος Κωσταντίνος.

β'. Ο Βουλγαρικός πόλεμος

Μετά την ειρήνη που έγινε με τους Τούρκους, πίστεψε ο κόσμος, ότι θα ήσυχάζαν πιά τα Βαλκάνια. Δυστυχώς όμως άρχισε νέος πόλεμος, γιατί οι 4 σύμμαχοι φιλονίκησαν στη διανομή των χωρών που κυρίεψαν. Την αιτία την έδωκαν οι πλεονέκτες Βούλγαροι, που ζητούσαν να πάρουν το μεγαλύτερο μέρος. Ήθελαν τη Θεσσαλονίκη από τους Έλληνες και το Μοναστήρι από τους Σέρβους. Αυτό φυσικά δεν μπορούσε να γίνει.

Έπειδή όμως οι Βούλγαροι επέμεναν, αναγκάστηκαν οι άλλοι 3 σύμμαχοι να συνεννοηθούν. Μά οι Βούλγαροι τυφλωμένοι από την πλεονεξία τους άρχισαν άξαφνα τη νύχτα της 16—17 Ιουνίου 1913 την επίθεση. Τότε πιά οι Σέρβοι και οι Έλληνες τους άντεπετέθησαν χωρίς έλεος.

Ο άνδρειος στρατός μας άσυγκράτητος με άρχηγό τον βασιλιά Κωσταντίνο συντρίβει τον έχθρο στο Κιλίκι. Ή μάχη βάσταξε δυό μέρες, ώσπου τα γενναία έλληνόπουλα με έφ' όπλου λόγην έβγαλαν μέσα από τα χαρακώματα τους σκληρούς απογόνους του Κρούμμου. Κατόπιν ο Έλληνικός στρατός από νίκη σε νίκη καταδίωξε τους Βουλγάρους ως την άνω Τζουμαγιά κοντά στη Σόφια.

Στό μεταξύ και οι Σέρβοι με τους Μαυροβούνιους χτύπησαν τους Βουλγάρους και τους νίκησαν. Θορυβημένος ο βασιλιάς τους Φερδινάνδος αναγκάζεται τότε να ζητήσει ειρήνη (Ιούλιος 1913).

Ή Ελλάδα μας ύστερα από τους δυό αυτούς νικηφόρους πολέμους έγινε μεγάλη και ένδοξη σ' όλο τον κόσμο. Πήρε την Ήπειρο, τη Μακεδονία ως το Νέστο, την Κρήτη και τα νησιά του άνατολικού Αιγαίου.

Εργασίες : Πώς κρίνετε τις έέργειες των Βουλγάρων που ήθελαν με τη βία να κάμουν βουλγάρους τους κατοίκους της Μακεδονίας ; Φέρετε πληροφορίες για τον Παύλο Μελά. Φέρετε πληροφορίες για την επανάσταση του 1909. Φέρετε διηγήσεις για τους βαλκανικούς πολέμους. Θέμα : Το Μπιζάνι και τα Ίωάννινα. Έκθεση : Ο Παύλος Μελάς.

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ο Εύρωπαϊκός πόλεμος 1914—1918

“Ενας χρόνος ακριβώς είχε περάσει από τον τελευταίο βαλκανικό πόλεμο, και νέος πάλι πόλεμος, φοβερός και καταστρεπτικός ξέσπασε, που αναστάτωσε ολόκληρη την Εύρωπη.

Ο νέος πόλεμος είχε την αιτία του στη βαθειά αντιζηλία των δυο μεγάλων δυνάμεων της Ἀγγλίας και της Γερμανίας. Ἡ δύναμη της Γερμανίας καθημερινῶς ἐμεγάλωνε και ἀπλωνόταν με σκοπὸ νὰ κυριαρχήσῃ σ’ ὅλον τὸν κόσμον και νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν παγγερμανισμό.

Αὐτὸ φυσικὰ με κανένα λόγο δὲν τὸ ἤθελε ἡ Ἀγγλία. Καὶ γιὰ νὰ τὸ καταπολεμήσῃ ἔκαμε συμμαχία με τὴ Γαλλία, με τὴ Ρωσσία, τὴν Ἰταλία, τὴν Ἀμερικὴ και με τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἡ Γερμανία ἔκαμε ἄλλη ἀντίθετη συμμαχία με τὴν Αὐστρία, Βουλγαρία και Τουρκία. “Ἐτσι οἱ δυὸ παρατάξεις ἦταν ἕτοιμες και μόνον τὴν ἀφορμὴ ζητοῦσαν Ἀλλὰ κι αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ δοθῇ. Στις 15 Ἰουνίου 1914 ἕνας Σέρβος φοιτητὴς σκότωσε τὸ διάδοχο τῆς Αὐστρίας στὸ Σεράγεβο.

Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ νὰ κηρυχτῇ ὁ πόλεμος. Τὰ περισσότερα ἔθνη τῆς Εύρωπης ἔλαβαν μέρος σ’ αὐτὸν τὸν τρομερὸ ἀγῶνα, που κράτησε 4 ολόκληρα χρόνια.

Κινητοποιήθηκαν πολλὰ ἑκατομμύρια στρατιῶτες και χρησιμοποιήθηκαν νέα ἄγνωστα ὡς τότε και πολὺ καταστρεπτικὰ μέσα : Τὰ τάνκς, τὰ αὐτόματα ὄπλα, ὑποβρύχια, ἀεροπλάνα. ἀσφυξιογόνα ἀέρια, τὰ βαρεῖα κανόνια κλπ.

Ἡ Ἑλλάδα μας δὲ μπῆκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸν πόλεμον. Θέλησε νὰ κρατήσῃ οὐδετερότητα. Ἀλλὰ ὁ δαιμόνιος πρωθυπουργὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος προέβλεπε, ὅτι ἡ πατρίδα μας εἶχε νὰ κερδίσῃ πολλὰ ἀν ἔμπαινε στὸν πόλεμον.

Στὸ μεταξύ τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ἀποβιβάστηκαν στὴ Θεσσαλονίκη (Ὀκτώβριος 1915) με σκοπὸ νὰ ἀνοίξουν νέον μέτωπον στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Βουλγάρους και τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ βασιλεὺς Κωσταντῖνος, που

Δ. Γιαννιά, Νέοι χρόνοι

8

ἤθελε νὰ κρατήσωμε τὴν οὐδετερότητα, διεφώνησε μὲ τὸ Βενιζέλο καὶ ἀναγκάστηκε νὰ φύγη, ἀφήνοντας στὸ θρόνο τὸ γιό του Ἀλέξανδρο (1917). Ἀμέσως μετὰ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος κήρυξαν γενικὴ ἐπιστράτευση καὶ ἔστειλαν στρατὸ στὸ μακεδονικὸ μέτωπο, γιὰ νὰ πολεμήσῃ στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων.

Οἱ μεγαλύτερες μάχες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἔγιναν στὸ μέτωπο τῆς Γαλλίας καὶ ἐδῶ στὸ Μακεδονικόν. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μαζί μὲ τοὺς Ἀγγλογάλλους ἔσπασαν τὸ βουλγαρικὸ μέτωπο καὶ ἀνάγκασαν τὴν Βουλγαρία νὰ συνθηκολογήσῃ. Μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ καὶ ἡ Γερμανία ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκύψῃ καὶ ταπεινωμένη ζήτησε εἰρήνη.

Στὶς Βερσαλλίες τῆς Γαλλίας ὑπογράφηκε τὸ Νοέμβριον τοῦ 1918 συνθήκη. Μὲ τὴ συνθήκη αὕτῃ ὑποχρεώθηκε ἡ νικημένη Γερμανία νὰ διαλύσῃ τὸ στρατό της καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωση γιὰ τὶς καταστροφὰς ποὺ προξένησε.

Ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον βγήκε ἡ πατρίδα μας πολὺ κερδισμένη. Ἐπραγματοποιήθηκαν τὰ ἔθνικα μας ὄνειρα. Ἐλευθερώθηκαν ὅλες οἱ ὑπόδουλες ἑλληνικὲς χώρες. Μὲ τὴ *συνθήκη τοῦ Νειγνὺ* (Νοέμβριος 1919) πήραμε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους τὴ Δυτικὴ Θράκη. Κατόπιν μὲ τὴ *συνθήκη τῶν Σεβρῶν* (Αὐγούστος 1920) πήραμε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴ Σμύρνη μὲ ὅλη τὴ γύρω της πλουσιώτατη περιφέρεια.

Ἡ Ἑλλάδα ἔγινε τῶρα ἡ μεγαλύτερη δύναμις στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ

Ἡ εὐτυχία ὅμως καὶ ἡ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲν κράτησε πολὺν καιρὸ. Λίγους μῆνες μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν πέθανε ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος. Τότε ὁ λαὸς ξανάφερε βασιλιά τὸν Κωσταντῖνον (Νοέμβριος 1920).

Τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς αὕτῃ ἑνας πατριώτης τοῦρκος ἀξιωματικὸς ὁ Κεμάλ ἔκαμε ἐπανάσταση στὴν Τουρκία καὶ πήρε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Ὁ Κεμάλ λοιπὸν ἔδωσε θάρρος στὸ

νικημένο τουρκικό στρατό και άρχισε πόλεμο σκληρό κατά Έλλήνων στη Μ. Ασία, για να τους διώξει.

Ο ελληνικός στρατός μπήκε τώρα πάλι σε νέο αγώνα. Χτυπάει άλύπητα τα στρατεύματα του Κεμάλ και προχωρώντας νικηφόρος φτάνει στα πρόθυρα της Άγκυρας. Μα δε μπορούσε να προχωρήσει πιά. Αναγκάστηκε λοιπόν να γυρίσει λίγο πίσω σε μια άχυρωμενη γραμμή και εκεί να σταματήσει.

Άλλά ή κατάσταση του ήρωϊκού μας στρατού είναι πιά άθλια. Τόσα χρόνια τρέχοντας από τόν ένα πόλεμο στόν άλλο, κατακουράστηκε.

Στό μεταξύ οί Τούρκοι όλο έτοιμάζονταν, ώσπου τέλος τόν Αύγουστο τοῦ 1922 έξαπέλυσαν γενική επίθεση. Ο Έλληνικός στρατός άντιστάθηκε. Μα ή όρμη των έχθρών ήταν μεγάλη. Τέλος κατώρθωσαν να σπάσουν τό μέτωπο και να στρέψουν σε φυγή τό στρατό μας. Η καταστροφή που έγινε τότε δέν είχε ξαναγίνη ποτέ. Χιλιάδες σκοτώθηκαν και χιλιάδες πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Χάσαμε όλο τό πολεμικό μας ύλικό και τά ώραϊα εκείνα μέρη ! Μα πιό σκληρότερη ήταν ή τύχη τών Έλλήνων της Μ. Ασίας. Άλλοι σφάγησαν, άλλοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι και πολλοί πέρασαν στα νησιά τοῦ Αίγαίου, χωρίς τίποτε να μπορέσουν να πάρουν από την περιουσία τους. Τά άφησαν όλα εκεί ! Τέλος ήλθαν όλοι έδω πρόσφυγες.

Η μεγάλη αύτή έθνική καταστροφή πλήγωσε βαθειά τή φιλοτιμία τοῦ έθνους και τοῦ στρατοῦ μας. Πολλοί πατριώτες αξιωματικοί τότε, που είχαν περάσει στη Μυτιλήνη και στη Χίο, για να σωθοῦν μαζί με τούς στρατιώτες τους, έπαναστάτησαν έχοντας άρχηγό τόν συνταγματάρχη Νικ. Πλαστήρα. Ο Πλαστήρας έκαμε άμέσως νέα κυβέρνηση. Στό μεταξύ ό Κωσταντίνος παραιτήθηκε κι άφησε στο θρόνο βασιλιά τό γιό του Γεώργιο Β΄.

Τότε άναγκαστήκαμε να ύπογράψωμε εϊρήνη με τούς Τούρκους και να τούς δώσωμε πίσω τή Μ. Ασία και τήν Άνατολική Θράκη (*συνθήκη της Λωζάνης 1923*).

Άλλά και ό Γεώργιος Β΄ δέν έμεινε πολύν καιρό στο θρόνο. Γιατί τό Μάρτιο τοῦ 1924 ή Έθνική Συνέλευση τών Έλλήνων κατάργησε τή βασιλεία, έδωξε τό Γεώργιο και έκαμε τήν Έλ-

λάδα Δημοκρατία. Ἡ Δημοκρατία βάσταξε 11 χρόνια. Τέλος τὸ 1935 ἔγινε *δημοψήφισμα*, πὸ ξανάφερε τὸ Γεώργιο Β' πάλι βασιλιά.

Ὁ παγκόσμιος πόλεμος 1939—1945

Ἡ Γερμανία ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο (1914—1918) βγήκε πολὺ ταπεινωμένη, μὰ δὲν ἄργησε ν' ἀναλάβῃ. Ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμο ἄρχισε νὰ ἐργάζεται ἀκατάπαυστα, γιὰ ν' ἀποπλύνῃ τὴ ντροπὴ τῆς καὶ μέσα σὲ 20 χρόνια ἐτοιμάστηκε, γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν κόσμον τὸν παγγερμανισμό. Ἔκαμε νέες συμμαχίες μὲ τὴν Ἰταλία, τὴν Οὐγγαρία, τὴ Ρουμανία καὶ τὴν Ἰαπωνία.

Ἡ Ἀγγλία πάλι κι αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἔμεινε ἀδιάφορη. Πῆρε συμμαχούς τὴ Γαλλία, τὴν Ἀμερική, τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλα μικρότερα κράτη. Ὁ κόσμος μὲ μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβικη περιμένε, ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγμή, μήπως ξεφύγῃ τὴ φοβερὴ θύελλα, πὸ ἦταν ἔτοιμη νὰ ξεσπάσῃ.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐλπίδες του δὲν ἐπραγματοποιήθηκαν. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1939 ἄρχισε ἡ τρομερὴ σύγκρουση. Ἡ Γερμανία ἐπιτέθηκε καὶ κατέλαβε πολὺ γρήγορα τὴ Πολωνία, τὴν Ὀλλανδία, τὸ Βέλγιο, τὴ Γαλλία καὶ τὴ Νορβηγία.

Ἡ πατρίδα μας θέλησε νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν τιτάνεια αὐτὴ σύγκρουση καὶ νὰ κρατηθῇ οὐδέτερη. Μὰ στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ φασιστικὴ Ἰταλία τῆς ἐπιτέθηκε αἰφνιδιαστικὰ ἀπὸ τὴν Ἀλβανία.

Ὅμως ἡ ἡρωϊκὴ Ἑλλάδα ἔδειξε στοὺς δόλιους καὶ δειλοὺς ἐπιδρομεῖς, πὸς γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ξέρεῖ νὰ μάχεται καὶ νὰ νικά. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς χτύπησε γενναίως τοὺς Ἰταλοὺς στὴν Πίνδο, τοὺς κατενίκησε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ὀπισθοχωρήσουν πέρα ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο. Ἐξῆ μῆνες πολεμοῦσε ἕνας ἡρωϊκὸς νάνος, ἡ Ἑλλάδα μ' ἕναν πελώριο γίγαντα τὴν Ἰταλία. Ὁ νάνος ταπεινώσε καὶ ἐξευτέλισε τὸ γίγαντα.

Ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941 μᾶς ἐπετέθηκε δεύτερος μεγαλύτερος ἐχθρὸς, ἡ Γερμανία. Ἡ Ἑλλάδα καὶ πάλι ἀντιστά-

θηκε στα όχυρά της κι έκαμε μεγάλες καταστροφές στους Γερμανούς.

Μά δέν ήταν φυσικά δυνατόν νά νικήση δυό τεράστιες εύρωπαϊκές δυνάμεις μαζί. Έτσι αναγκάστηκε νά ύποταχτή στους σκληρούς κατακτητές.

Τέσσερα όλόκληρα χρόνια από τότε έμεινε ή πατρίδα μας κάτω από τό βαρύ πέλμα του βάρβαρου κατακτητή. Φτώχεια, πείνα, έρήμωση, άρπαγή, καταστροφή, δολοφονίες, εκτελέσεις, όλα τά έβαλαν σ' έφαρμογή οί κατακτητές, για νά λυγίσουν τό φρόνημα του σκλαβωμένου έλληνικού λαου. Μά δέν τό κατάφεραν. Ο έλληνικός λαός άντιστάθηκε μέ ασύγκριτο ήρωισμό στα βουνά, στους κάμπους, στις θάλασσες, στα χωριά και στις πολιτείες παντου συνέχισε τόν άγώνα κατά των κατακτητών του.

Η ταπείνωση που έπαθε ή Ίταλία στα Ήπειρωτικά βουνά από τόν όλιγάριθμο, αλλά άνδρειο στρατό μας και ή επίμονη άντίσταση, που έδειξε ο λαός μας τόν καιρό της κατοχής, έκίνησαν τό θαυμασμό όλου του κόσμου.

Τέλος τό 1945 ή Γερμανία και οί σύμμαχοί της συντρίφτηκαν από τις δυνάμεις των Άγγλοαμερικανών και των Ρώσων κι έτσι σταμάτησε ο παγκόσμιος αυτός πόλεμος, που ήταν ο καταστρεπτικώτερος απ' όλους τους πολέμους, που έχουν γίνει στη γη από κτήσεως κόσμου.

Από τόν πόλεμο αυτό ή πατρίδα μας βγήκε έντελώς καταστρεμμένη. Θυσίασε για τή νίκη τά πάντα, μά οί δυνατοί της σύμμαχοι δέν τήν άντάμειψαν, όπως άξιζε. Μόνο μας έδωσαν τά δωδεκάνησα, που τά κατείχαν οί Ίταλοί.

Έργασίες : Φέρετε περισσότερες πληροφορίες για τά αίτια του εύρωπαϊκού πολέμου. Φέρετε πληροφορίες για τή Μικρασιατική καταστροφή. Πώς κρίνετε τή συμπεριφορά των συμμάχων προς τήν Ελλάδα μας ; Γιατί έγιναν οί παγκόσμιοι πόλεμοι ; **Έκθεση :** Ο Έλληνοϊταλικός πόλεμος.

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.	3
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ		
Ό Μωάμεθ και οι Έλληνες	»	5
Τά προνόμια του Πατριάρχη	»	6
Οί κοινότητες	»	8
Ό ζωή των υποδούλων Έλλήνων	»	9
Ό έκπατρισμός των Έλλήνων	»	11
Οί κλέφτες και άρματωλοι	»	12
Οί Έλληνες προοδεύουν στη ναυτιλία και στο έμπόριο	»	14
Οί Φαναριώτες	»	15
Ό παιδεία στά χρόνια της σκλαβιάς	»	17
ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ		
Τά Εύρωπαϊκά κράτη και οι σκλαβωμένοι Έλληνες	»	21
Τό πρώτο έπαναστατικό κίνημα των Έλλήνων	»	22
Τό δεύτερο έπαναστατικό κίνημα των Έλλήνων	»	24
Τό τέλος του Λάμπρου Κατσώνη	»	26
ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ		
Ό Γαλλική επανάσταση	»	28
Ό Ρήγας Φεραίος	»	29
Τό Σούλι	»	32
Οί Σουλιώτες και ό Άλή Πασάς	»	33
Ό φιλική Έταιρεία	»	39
ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821		
Ό επανάσταση στη Μολδαβία και στη Βλαχία	»	41
Τό τέλος της επαναστάσεως στη Μολδοβλαχία	»	43
Ό επανάσταση στην Πελοπόννησο	»	45
Οί Τουρκοί κρεμοϋν τον Πατριάρχη	»	47
Ό Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	»	48
Τά σχέδια του Κολοκοτρώνη	»	50
Ό επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα. Ό Διάκος	»	52
Ό Όδυσσεάς Ανδρουτσος και τό χάνι της Γραβιάς	»	54

Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά	Σελ. 56
Ἡ ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μάκεδονία	» 57
Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά	» 58
Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση	» 60
ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1822	
Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου	» 62
Ἡ ἐκδίκηση τοῦ Κανάρη	» 63
Ἡ μάχη στὸ Πέτα	» 64
Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη	» 66
Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	» 68
ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1823	
Ὁ Μάρκος Μπότσαρης	» 71
Οἱ διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς	» 73
Οἱ φιλέλληνες	» 74
ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1824	
Τὰ σχέδια τῶν Τούρκων γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδας	» 76
Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. Καταστροφὴ τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν	» 77
Ἡ Ναυμαχία τοῦ Γέροντα	» 79
ΠΕΜΠΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1825	
Ὁ Ἰμπραὴμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο	» 81
Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	» 82
Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	» 84
ΕΚΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1826	
Ὁ Κιουταχὴς καὶ ὁ Ἰμπραὴμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι	» 87
Ἡ ἥρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου	» 88
Ὁ Ἰμπραὴμ στὴν Πελοπόννησο καὶ ὁ Κιουταχὴς στὴν Ἄττικὴ	» 90
Ὁ Καραϊσκάκης καὶ ἡ μάχη στὴν Ἀράχωβα	» 91
ΕΒΔΟΜΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1827	
Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη	» 93
Ἡ ἐπέμβαση τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	» 94
ΟΓΔΩΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1828	
Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας	» 97
Ὁ Ἰμπραὴμ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο	» 98

ΕΝΑΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1829

Ἡ μάχη τῆς Πέτρας. Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως Σελ. 99

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1900

Τὸ τέλος τοῦ Καποδίστρια	› 100
Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα	› 101
Ἡ ἔξωση τοῦ Ὁθωνα	› 102
Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄	› 103
Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἕως τὸ 1900	› 104

Ἡ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1900 ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΕΥ- ΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα	› 108
Ἡ ἐπανάσταση στὸ Γουδί 1909	› 109
Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι	› 110

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος 1914—1918	› 113
Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή	› 114
Ὁ παγκόσμιος πόλεμος 1939—1945	› 116

ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ Ν. ΠΑΝΝΙΝ

Α. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

1. Ορθόδοξη πίστις κατ' εὐαγγέλιον

2. Ορθόδοξη πίστις κατ' ἀποστόλους

3. Ορθόδοξη πίστις κατ' ἐκκλησίαν

4. Ορθόδοξη πίστις κατ' ἱερέας

Β. ΕΚΚΛΗΣΙΑ

1. Ἡ ἐκκλησία κατ' εὐαγγέλιον

2. Ἡ ἐκκλησία κατ' ἀποστόλους

3. Ἡ ἐκκλησία κατ' ἐκκλησίαν

4. Ἡ ἐκκλησία κατ' ἱερέας

Γ. ΚΑΝΟΝΕΣ

1. Κανόνες κατ' εὐαγγέλιον

2. Κανόνες κατ' ἀποστόλους

3. Κανόνες κατ' ἐκκλησίαν

4. Κανόνες κατ' ἱερέας

Δ. ΕΠΙΣΚΟΠΟΝΤΟΝ

1. Ἡ ἐπίσκοπος κατ' εὐαγγέλιον

2. Ἡ ἐπίσκοπος κατ' ἀποστόλους

3. Ἡ ἐπίσκοπος κατ' ἐκκλησίαν

4. Ἡ ἐπίσκοπος κατ' ἱερέας

Ε. ΚΑΤΑΧΡΗΣΕΙΣ

1. Κατὰ χρεῖς κατ' εὐαγγέλιον

2. Κατὰ χρεῖς κατ' ἀποστόλους

3. Κατὰ χρεῖς κατ' ἐκκλησίαν

4. Κατὰ χρεῖς κατ' ἱερέας

Τὰ νέα βοηθητικά βιβλία
τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

ὑπὸ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΓΙΑΝΝΙΑ

Α' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

1. Παλαιὰ Διαθήκη γιὰ τὴν Γ' τάξη
2. Καινὴ Διαθήκη γιὰ τὴ Δ' τάξη
3. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία γιὰ τὴν Ε' τάξη
4. Λειτουργικὴ καὶ Κατήχηση γιὰ τὴν ΣΤ' τάξη

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1. Οἱ ἡρωικοὶ χρόνοι γιὰ τὴν Γ' τάξη
2. Οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι γιὰ τὴν Δ' τάξη
3. Βυζαντινοὶ χρόνοι γιὰ τὴν Ε' τάξη
4. Νεοὶ χρόνοι γιὰ τὴν ΣΤ' τάξη

Γ' ΦΥΣΙΚΑ

1. Ζωολογία γιὰ τὴν Ε' τάξη καὶ γιὰ τὸ 2ο χρόνο
συνδιδασκαλίας Ε' καὶ ΣΤ'
2. Φυτολογία γιὰ τὴν Ε' τάξη καὶ γιὰ τὸ 1ο χρόνο
συνδιδασκαλίας Ε' καὶ ΣΤ'

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ἘΡΩΤΗΣΜΑΤΑ

1. Μῦθια · Μῦθια Παραμῦθια συλλογὴ ἐκλεκτῶν
παιδικῶν παραμυθιῶν

Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν Γ' καὶ Δ'.

- » Ἀφρική, Ἀσία, Αὐστραλία, Ἀμερική γιὰ
τὴν Ε'.
- » τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν ΣΤ'.